

מדרש רבה - רות רבה

פתיחתא דרות רבה

פרשה א

פרשה ב

פרשה ג

פרשה ד

פרשה ה

פרשה ו

פרשה ז

פרשה ח

פתיחתא דרות רבה

א ויהי בימי שפט השפטים (רות א, א), רבי יוחנן פתח ואמר (תהלים נ, ז):
שמעה עמי ואדברה, אמר רבי יוחנן אין מעידין אלא בשומע. רבי יודן
ברבי סימון אמר, לשעבר היו קרויין ישראל כשאר כל האמות (בראשית נ,
ז): סבתא ורעמא וסבתא, מכאן ואילך אין נקראין אלא עמי: שמעה עמי
ואדברה, מאין זכיתם שתקראו עמי, מואדברה, ממה שדברתם לפני
בסיני ואמרתם (שמות כד, ז): כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע.

אמר רבי יוחנן, שמעה עמי, לשעבר. ואדברה, לעתיד לבוא. שמעה עמי,
בעולם הזה. ואדברה, בעולם הבא. כדי שיהא לי פתחון פה בפני שרי
אמות העולם שעתידין לקטרגם לפני ולומר רבון העולמים, אלו עובדין
עבודת פוכבים ואלו עובדין עבודת פוכבים, אלו גלו עריות ואלו גלו
עריות, אלו שפכו דמים ואלו שפכו דמים, אלו יורדין לגן עדן ואלו יורדין
לגיהנם. אותה שעה סניגורן של ישראל משתתק, הדא היא דתימא (דניאל
יב, א): ובעת ההיא יעמד מיכאל, וכי יש ישיבה למעלה, והא אמר רבי
חנינא אין ישיבה למעלה, דכתיב (דניאל ז, טז): קרבת על חד מן קאמיא,
מהו דין לשון קאמיא, קימא, דכתיב (ישעיה נ, ב): שרפים עמדים ממעל לו.

וּכְתִיב (מלכים א כב, יט) (דברי הימים ב יח, יח) : וְכָל צְבָא הַשָּׁמַיִם לְעִמּוֹד עִלָּיו מִיָּמִינוֹ וּמִשְׁמָאלוֹ, וְאַתָּה אוֹמֵר יַעֲמֹד. מִהוּ יַעֲמֹד, מִשְׁתַּתְּק, כְּמָה דְאַתָּה אָמַר (איוב לב, טז) : וְהוֹחַלְתִּי כִּי לֹא יִדְבְּרוּ [כי עמדו לא ענו עוד]. אוֹמֵר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא נִשְׁתַּתְּקֶת וְאִין אַתָּה מְלַמֵּד סְנִיגוּרִיא עַל בְּנֵי, חַיִּיד שְׁאַנִּי מְדַבֵּר בְּצַדִּיקָה וּמוֹשִׁיעַ אֶת בְּנֵי. בְּאִיזוֹ צַדִּיקָה, רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי יוֹחָנָן, חַד אָמַר בְּצַדִּיקָה שְׁעֲשִׂיתֶם אֶת עוֹלָמִי, עַל שְׁקִבְלֶתֶם אֶת תּוֹרָתִי, שְׁאַלוּ לֹא קִבְלֶתֶם אֶת תּוֹרָתִי, הִיִּיתִי מַחְזִיר אוֹתוֹ לְתַהוֹ וְבַהוּ, דְאָמַר רַבִּי הוֹנָא בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא (תהלים עה, ד) : נְמוּגִים אָרְץ וְכָל יֹשְׁבֵיהָ, כְּבָר הָיָה הָעוֹלָם מִתְמוּגָג וְהוֹלֵךְ, אֶלּוּלִי שְׁעִמְדוּ יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הָרַסִּינִי וְכוּ', וּמִי בְּסָם אֶת הָעוֹלָם (תהלים עה, ד) : אֲנֹכִי תִכְנַתִּי עֲמוּדִיהָ, בְּזִכּוֹת אֲנֹכִי תִכְנַתִּי עֲמוּדִיהָ סֶלָה. וְחַד אָמַר בְּצַדִּיקָה שְׁעֲשִׂיתֶם אֶת עֲצֻמְכֶם עַל שְׁקִבְלֶתֶם אֶת תּוֹרָתִי, שְׁאַלוּלִי כִּן הִיִּיתִי מְכֻלָּה אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים. (תהלים נ, ז) : אֱלֹהִים אֱלֹהֵיךָ אֲנֹכִי, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר דִּידָךְ אֲנִי פְטָרוֹנָךְ. וְרִישׁ לְקִישׁ אָמַר אֵף עַל פִּי שְׁאַנִּי פְטָרוֹנָךְ, מִה פְטָרוֹנִי מִהֲנִי בְּדִינָא. תְּאַנִּי רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּר יוֹחָאֵי, אֱלֹהִים אֲנֹכִי לְכָל בְּאֵי עוֹלָם, וְלֹא יַחַדְתִּי שְׁמִי אֶלָּא עַל עַמִּי יִשְׂרָאֵל, אִין אֲנִי נִקְרָא אֱלֹהִי כָּל הָאֲמוֹת, אֶלָּא אֱלֹהִי יִשְׂרָאֵל. אֱלֹהִים אֱלֹהֵיךָ אֲנֹכִי. רַבִּי יוֹדָן פְּתַר קְרִיאָא בְּמִשְׁהָ, אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמִשְׁהָ, אֵף עַל פִּי שְׁקִרְאֵתִי אוֹתָךְ אֱלֹהִים לְפָרְעָה, אֱלֹהֵיךָ אֲנֹכִי, אֲנִי עַל גְּבֻדָּךְ. רַבִּי אַבְבָּא בֶר יוֹדָן פְּתַר קְרִיאָא בְּיִשְׂרָאֵל, אֵף עַל פִּי שְׁקִרְאֵתִי אֶתְכֶם אֱלֹהִים, שְׁנַאֲמַר (תהלים פב, ו) : אֲנִי אֲמַרְתִּי אֱלֹהִים אֶתֶם, אֱלֹהֵיךָ אֲנֹכִי, דְּעוּ שְׁאַנְכִי עַל גְּבִיכֶם. רַבְּנָן פְּתַרִּי קְרִיאָא בְּדִינִים, אֵף עַל פִּי שְׁקִרְאֵתִי אֶתְכֶם אֱלֹהִים, שְׁנַאֲמַר (שמות כב, כז) : אֱלֹהִים לֹא תִקְלַל, דְּעוּ שְׁאַנִּי עַל גְּבִיכֶם, וְחִזְרוּ וְאָמַר לְיִשְׂרָאֵל אֲנִי חִלַּקְתִּי כְּבוֹד לְדִינִים וְקִרְאֵתִי אוֹתֶם אֱלֹהִים, וְהוּן מְבִיזִים אוֹתֶם, אוֹי לְדוֹר שְׁשֻׁפְטוּ אֶת שׁוֹפְטֵיהֶם.

ב וַיְהִי בַיָּמֵי שְׁפֹט הַשְּׁפֹטִים, (משלי יט, טו) : עֲצָלָה תִפְּיֵל תִּרְדָּמָה, עַל יָדֵי שְׁנַתְעֲצָלוּ יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת גְּמוּל חֶסֶד לִיהוֹשֻׁעַ, הִדָּא הוּא דְכְּתִיב (יהושע כד, ל) : וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ בְּגִבּוֹל נַחֲלָתוֹ מִצְפּוֹן לְהָר גִּעֵשׁ, אָמַר רַבִּי בְּרַכְיָה חִזְרָנוּ עַל כָּל הַמְּקָרָא וְלֹא מְצִינוּ מְקוֹם שְׁשֻׁמוֹ גִּעֵשׁ, וּמִהוּ הָר גִּעֵשׁ, עַל יָדֵי שְׁנַתְגַּעֲשׂוּ יִשְׂרָאֵל מַעֲשׂוֹת גְּמִילוֹת חֶסֶד לִיהוֹשֻׁעַ, בְּאוֹתָהּ שְׁעָה נַחֲלָקָה אָרְץ יִשְׂרָאֵל וְהִיָּתָה חִלּוּקָה חֲבִיבָה עֲלֵיהֶם יוֹתֵר מִדָּאֵי, וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל עוֹסְקִין בְּמִלְאכְתָּן, זָה עוֹסֵק בְּשִׂדְהוֹ, זָה עוֹסֵק בְּכַרְמוֹ, וְזָה עוֹסֵק בְּזִיתָיו, וְזָה עוֹסֵק בְּפִצּוּמוֹ לְפָרֵשׁ (יהושע כד, ל) : וְנָפֵשׁ רְמִיָּה תִרְעֵב, נִתְגַּעֲשׂוּ מַעֲשׂוֹת גְּמִילוֹת חֶסֶד לִיהוֹשֻׁעַ, וּבִקֵּשׁ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהַרְעִישׁ אֶת הָעוֹלָם כְּלוּ עַל יוֹשְׁבָיו, כְּמָה דְאַתָּה אָמַר (תהלים יח, ח) : וַתִּגַּעֵשׁ וַתִּרְעֵשׁ הָאָרֶץ. וְנָפֵשׁ רְמִיָּה תִרְעֵב, עַל שְׁהָיוּ מִרְמִין לְהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, מִהֶם עוֹבְדֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, לְכַד הַרְעִיבוּ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מִרוּחַ הַקְּדוֹשׁ, דְכְּתִיב (שמואל א ג, א) : וַדְּבַר ה' הָיָה יָקָר בַּיָּמִים הָהֵם.

דְּבַר אַחַר, עֲצָלָה תִפְּיֵל תִּרְדָּמָה, עַל יָדֵי שְׁנַתְעֲצָלוּ יִשְׂרָאֵל מַלְעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה בַיָּמֵי אֱלִיהוֹ, תִפְּיֵל תִּרְדָּמָה, רְבִתָּה הַנְּבוּאָה. רְבִתָּה, וְאַתָּה אֲמַרְתָּ תִפְּיֵל, כְּמָה דְאַתָּה אָמַר נָפֵל שְׁעָרֵיהוֹן דְּפוּרִיא.

אמר רבי סימון פאיניש דאמר לחבריה הא סקא והא סלעא והא סאה קום אכל. דאמר רבי דרוסא ששים רבוא נביאים עמדו להם לישראל בימי אליהו, רבי יעקב אמר מאה ועשרים רבוא.

אמר רבי יוחנן מגבת ועד אנטופרס ששים רבוא עירות הן, ואין להן עירות מקולקלות מהן מבית אל ויריחו, ויריחו על שאררה יהושע, בית אל על שהיו עגלים של ירבעם עומדים שם, וכתוב [\(מלכים ב ב, א\)](#): ויצאו בני הנביאים אשר בית אל אל אלישע, נביאים, אין נביאים פחות משנים, ומפני מה לא נתפרסמה נבואתם, שלא היה בה צדך לדורות. אמר מעתה כל נבואה שאינה צדך לדורות לא נתפרסמה, אבל לעתיד לבוא הקדוש ברוך הוא בא ומביאן עמו ונתפרסם נבואתם, הדיא הוא דכתיב [\(זכריה יד, ה\)](#): ובא ה' אלהי כל קדשים עמך. ונפש רמיה תרעב, על ידי שהיו מרמים להקדוש ברוך הוא, מהם עובדין לעבודת כוכבים, ומהם עובדים להקדוש ברוך הוא, הוא שאליהו אומר להם [\(מלכים א יח, כא\)](#): עד מתי אתם פוסחים על שתי הסעפים. תרעב, הרעיבן הקדוש ברוך הוא בימי אליהו, שנאמר [\(מלכים א יז, א\)](#): חי ה' אשר עמדתני לפניו.

דבר אחר, עצלה תפיל תרדמה, על ידי שנתעצלו ישראל מלעשות תשובה בימי שופטים, תפיל תרדמה. ונפש רמיה תרעב, על ידי שהיו מרמים להקדוש ברוך הוא, מהם עובדין לעבודת כוכבים, ומהם עובדים להקדוש ברוך הוא, הרעיבן הקדוש ברוך הוא ברעבון בימי שופטים.

א ויהי בימי שפט השופטים ויהי רעב, [\(משלי כא, ח\)](#): הפכפך דרך איש וזר, זה עשו הרשע שהוא מתהפך ובא על ישראל בגזרות, גנבתון לא גנבון, קטלתון לא קטלון, לא גנבת מאן גנב עמך, לא קטלת מאן קטל עמך, קניס להון, יזמי להון, אייתי ארנונד, אייתי גולגלתך, אייתי דימוסיד. איש זה עשו הרשע, שנאמר [\(בראשית כה, כז\)](#): ויהי עשו איש ידע ציד. וזר, שעשה עצמו זר למלה וזר למצוות. וזך זה הקדוש ברוך הוא שהוא נוהג עמו במדות ישראל, ונותן לו שכרו בעולם הזה כפועל העושה מלאכה עם בעל הבית באמונה.

דבר אחר, הפכפך דרך איש, אלו אמות העולם שמהפכין ובאין על ישראל בגזרות. איש, הבאים מנח שנקרא איש. וזר, שהם עובדין עבודת כוכבים. וזך ישר פעלו, זה הקדוש ברוך הוא שנוהג עמהם בנשירות. רבי אחא אמר הפכפך דרך, אלו ישראל, שנאמר [\(דברים לב, כ\)](#): כי דור תהפכת המה. איש [\(שופטים כא, א\)](#): ואיש ישראל נשבע. וזר, שעשו עצמם לפני הקדוש ברוך הוא כזרים, שנאמר [\(הושע ה, ז\)](#): בה' בגדו כי בני זרים ילדו. וזך, זה הקדוש ברוך הוא, שנוהג עמהם במדת ישר בעולם הזה, ונותן שכרם שלם לעתיד, כאמן העושה מלאכה באמונה אצל בעל הבית, באותה שעה אמר הקדוש ברוך הוא, בני סרבנין הן, לכלותן אי אפשר, להחזירן למצרים אי אפשר, להחליפם באמה אחרת איני יכול, אלא מה אעשה להם, הריני מוסרן ביסורים, ומצרפן ברעבון, בימי שפט השופטים, הדיא הוא דכתיב: ויהי בימי שפט השופטים ויהי רעב בארץ.

ד רבי יהודה ברבי סימון פתח [\(דברים לב, כ\)](#): ויאמר אסתירה פני מהם, לבן מלך שיצא לשוק ומכה ואינו לוקה, מבזה ואינו מתבזה, והיה עולה אצל אביו במרוצה, אמר לו אביו מה את סבור שבכבודך את מתכבד, אין את מתכבד אלא בכבודי, מה עשה אביו הפליג דעתו ממנו, ולא היה בריה משגחת עליו. כך בשעה שיצאו ישראל ממצרים נפלה אימתן על כל האמות, שנאמר [\(שמות טו, יד\)](#): שמעו עמים ירגזון חיל אחז ישבי פלשת אז נבהלו אלופי אדום אילי מואב יאחזמו רעד נמגו כל ישבי כנען תפל עליהם אימתה ופחד, כיון שבאו לידי עברות ומעשים רעים, אמר להם הקדוש ברוך הוא מה אתם סבורים שבכבודכם אתם מתכבדים, אין אתם מתכבדים אלא בשביל כבודי, מה עשה הקדוש ברוך הוא הפליג דעתו מהם קימעה ובאו עמלקים ונזדווגו להם לישראל, שנאמר [\(שמות יז, ח\)](#): ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידם. ועוד באו כנעניים ונזדווגו לישראל, שנאמר [\(במדבר כא, א\)](#): וישמע הכנעני. אמר הקדוש ברוך הוא אין בכם אמנה של ממש, אין אתם מאמינין לדבריכם, הכפככין אתם, שנאמר [\(דברים לב, כ\)](#): כי דור תהפכת המה בנים לא אמן בם. אמן כתיב, בשעה שהנביאים מברכין אותן לא פתח אחד מהם לומר אמן, עד שאמרו ירמיה, שנאמר [\(ירמיה יא, ה\)](#): ואען ואמר אמן ה'. באותה שעה אמר הקדוש ברוך הוא הכפככין אתם, טרחנין הם, סרבנין הם, לכלותן אי אפשר, להחזירן למצרים אי אפשר, להחליפן באומה אחרת אי אפשר וכו'.

ה רבי נחמיה פתח [\(יחזקאל יג, ד\)](#): כשעלים בחרבות נביאיך ישראל היו, מה השועל הזה מצפה בחרבות לכשיראה בני אדם לאיזה צד יהי בורח, כך כשעלים בחרבות [\[נביאיד\]](#), לא עלייתם בפרצות כמשה, למי היה דומה משה רבנו, לרועה נאמן שנפלה גדר סמוך לחשכה, עמד וגדרה משלש רוחותיה, נשתייר פרצה ולא היה לו שעה לגדרה, ועמד הוא בתוך הפרצה, בא ארי ועמד כנגדו, בא זאב ועמד כנגדו, אבל אתם לא עמדתם בתוך הפרצה כמשה, שאלו עלייתם בפרצות כמשה, הייתם יכולין לעמד במלחמה ביום אף ה'.

ו ושם האיש אלימלך, כיון דאתת עקתה אזלת לך ושבקת להון, וילך איש מבית לחם יהודה. זהו שאמר הכתוב [\(תהלים קמד, יד\)](#): אלופינו מסבלים, רבי יוחנן אמר סובלין אין כתיב כאן, אלא מסבלים, בשעה שהקטנים סובלין את הגדולים, אין פרוץ, אין יוצאה של מגפה, כמה דתימא [\(תהלים קו, כט\)](#): ותפרץ בם מגפה. ואין יוצאת, אין יציאתה של מגפה, כמה דתימא [\(ויקרא ט, כד\)](#): ותצא אש מלפני ה', אין צוחה, אין צוחה של מגפה, כמה דתימא [\(במדבר טו, לד\)](#): וכל ישראל אשר סביבתיהם נסו לקלם. ריש לקיש מסרס קרא, בשעה שהגדולים סובלים את הקטנים, אין פרוץ של גלות, דכתיב [\(עמוס ד, א\)](#): ופרצים תצאנה. ואין יוצאת של גלות, דכתיב [\(ירמיה טו, א\)](#): שלח מעל פני ויצאו. ואין צוחה של גלות, דכתיב [\(ירמיה ט, ט\)](#): הנה קול שועת בת עמי, וכתיב [\(ירמיה יד, ב\)](#): וצוחת ירושלים עלתה. רבי לוליאני אמר בשעה שהקטנים שומעים את הגדולים ואין הגדולים

נושאים משאן של קטנים, עליהן הכתוב אומר (ישעיה ג, יד): ה' במשפט יבוא. ושם האיש אלימלך, כד אתת עקתא אזילת לך ושבתת להון, וילך איש מבית לחם יהודה.

י רבי תנחומא בשם רבי חיאי רבה ורבי ברכיה בשם רבי אלעזר, המדרש הזה עלה בידינו מן הגולה, כל מקום שנאמר ויהי, צרה. רבי חיאי רבה כל מקום שנאמר ויהי, משמש צרה ושמחה, אם צרה אין פיוצא בה, אם שמחה אין פיוצא בה. רבי שמואל אמר חמשה בימי הם (בראשית יד, א): ויהי בימי אמרפל, מה צרה היתה שם, עשו מלחמה, לאוהבו של מלך שהיה שרוי במדינה ובשבילו היה המלך נזקק למדינה, פעם אחת באו הברברים ונזדווגו לו, אומרים אוי לנו שאין המלך נזקק למדינה כמות שהיה, כך כל העולם כלו לא נברא אלא בזכות אברהם אבינו, הדא הוא דכתיב (בראשית יד, א): וישבו ויבאו אל עין משפט היא קדש.

אמר רבי אחא לא באו להזדוג אלא לגלגל עינו של עולם, עין שעשתה מדת הדין בעולם אתם מבקשים לסמותה. היא קדש, אמר רבי אחא הוא קדש, הוא אבינו אברהם שקדש שמו בכבשן האש, וכיון שבאו אותם המלכים ונזדווגו לו התחילו הכל צוחים ווי, הוי ויהי בימי אמרפל. (ישעיה ז, א): ויהי בימי אחז, מה צרה היתה שם, (ישעיה ט, יא): ארם מקדם ופלשתים מאחור, לבן מלכים שנזדמן לו פדגוג אחד להמיתו, אמר אותו פדגוג אם אני ממיתו הריני חיב למלכות, אלא הריני מושך מינקתו ומעצמו הוא מת. כך אמר אחז, אם אין גדיים אין תיישים, אם אין תיישים אין צאן, אם אין צאן אין רועה. כך אחז היה סבור בדעתו לומר אם אין קטנים אין גדולים, אם אין גדולים אין תלמידים, ואם אין תלמידים אין חכמים, ואם אין חכמים אין בתי כנסיות ובתי מדרשות, ואם אין בתי כנסיות ובתי מדרשות כבכול אין הקדוש ברוך הוא משרה שכינתו על העולם, אלא הריני אוחז בתי כנסיות ובתי מדרשות, ועליו הכתוב אומר (ישעיה ח, טו): צור תעודה חתום תורה בלמדי. רבי חנינא אמר למה נקרא שמו אחז, שאחז בתי כנסיות ובתי מדרשות. רבי יעקב בשם רבי אבין אמר ישעיה (ישעיה ח, טז): וחכיתי להי המסתיר פניו מבית יעקב, אין לך שעה קשה כאותה שעה, שנאמר (דברים לא, יח): ואנכי הסתר אסתיר פני בעולם הזה, ומאותה שעה וקויתי לו, שאמר (דברים לא, כא): כי לא תשכח מפי זרעו, מה הועיל לו (ישעיה ח, יח): הנה אנכי והילדים אשר נתן לי ה', וכי ילדיו היו והלא תלמידיו היו, אלא מלמד שהיו חביבין עליו כבניו, וכיון שאחז בתי כנסיות ובתי מדרשות התחילו צוחין ווי, הוי ויהי בימי אחז. (ירמיה א, ג): ויהי בימי יהויקים, מה צרה היתה שם, (ירמיה ד, כג): ראיתי את הארץ והנה תהו ובהו ואל השמים ואין אורם, למלך ששלח פרוסטיגמא שלו למדינה, מה עשו לו בני המדינה, נטלו אותה וקרעוה ושרפוה באש, אמרו אוי לנו כשירגיש המלך בדברים אלו, הדא הוא דכתיב (ירמיה לו, כג): ויהי כקורא יהודי שלש דלתות וארבעה, תלתא ארבעה פסוקים, כיון שהגיע לפסוק החמישי היו צריקה לראש, מיד יקרעה בתער הספר והשלך אל האש אשר אל האח עד תם כל המגלה על

הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל הָאֵח. כִּינן שָׂרְאוּ כִן הִתְחִילוּ צוֹחִים וּוי, הָוִי וַיְהִי בִימֵי יְהוֹשֻׁעַ. (אֶסְתֵּר א, א) : וַיְהִי בִימֵי אַחַשְׁוֵרוּשׁ, מֵה צָרָה הִיָּתָה שָׁם, לְהִרְגָ וּלְאַבֵּד אֶת כָּל הַיְהוּדִים. לְמַלְךְ שֶׁהָיָה לוֹ כָּרֶם וְנִזְדָּוְגוּ לוֹ שְׁלֹשָׁה שׁוֹנְאִים, הָאֶחָד הִתְחִיל מְקַטֵּף בְּעוֹלָלוֹת, וְהַשְּׁנַי מְזַנְבִּים בְּאַשְׁכּוֹלוֹת, וְהַשְּׁלִישִׁי בִקֵּשׁ לְעַקֵּר אֶת כָּל הַגִּפְנִים. כִּד פֶּרַעַה הִרְשָׁע הִתְחִיל מְקַטֵּף בְּעוֹלָלוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת א, כב) : כָּל הַבֵּן הַיְלֹוֹד הַיְאָרָה תִשְׁלִיכֶהוּ. נְבוֹכַדְנֶצַּר הִרְשָׁע הִתְחִיל מְזַנְבִּים בְּאַשְׁכּוֹלוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (מְלָכִים ב כד, טו) : הִחְרַשׁ וְהִמְסַגֵּר אֶלְף. רַבִּי בְּרַכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה אָמַר הִחְרַשׁ אֶלְף וְהִמְסַגֵּר אֶלְף. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר כֻּלָּן אֶלְף. רַבִּי שְׁמוּאֵל אָמַר אֵלּוּ הַבְּלִיּוֹטִין. רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן אָמַר אֵלּוּ תַלְמִידֵי חֲכָמִים. הָמֹן הִרְשָׁע בִּקֵּשׁ לְעַקֵּר אֶת כָּל הַבִּיצָה, אָמַרִי זָבִין בְּבִיעָתָא (אֶסְתֵּר ג, ג) : לְהַשְׁמִיד לְהִרְגָ וּלְאַבֵּד, וְכִינן שָׂרְאוּ כִן הִתְחִילוּ צוֹחִין וּוי, הָוִי וַיְהִי בִימֵי אַחַשְׁוֵרוּשׁ. וַיְהִי בִימֵי שֹׁפֵט הַשְּׁפָטִים, מֵה צָרָה הִיָּתָה שָׁם, וַיְהִי רָעַב בְּאַרְץ, לְמַדִּינָה שֶׁהִיָּתָה חִיִּיבַת לִיפְסִי לְמַלְךְ, מֵה עָשָׂה הַמֶּלֶךְ שֶׁלַח טַמִּיאוֹן לְגִבּוֹתָהּ, מֵה עָשׂוּ בְנֵי הַמַּדִּינָה, נָטְלוּ אוֹתוֹ וְהִלְקוּהוּ וְגִבּוּ אוֹתוֹ, אָמְרוּ מֵה שֶׁהָיָה מִבְּקֵשׁ לְעֲשׂוֹת לָנוּ עֲשִׂינוּ לוֹ. כִּד בִימֵי שֹׁפֵט הַשְּׁפָטִים הָיָה אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וְהָיָה הַדִּין מִבְּקֵשׁ לְעֲשׂוֹת בּוֹ דִין, וְהָיָה הוּא בָּא וּמְלָקָה הַדִּין, וְאָמַר מֵה דְבַעָא מַעְבֵּד לִי עֲבַדְתִּי לִיָּה, אוֹי לְדוֹר שֶׁשׁוֹפְטִיו נִשְׁפָּטִין, הָוִי וַיְהִי בִימֵי שֹׁפֵט הַשְּׁפָטִים. שְׁמַעוֹן בְּרַבִּי אַבָּא אָמַר בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר צָרָה וְשִׁמְחָה, אִם צָרָה אֵין צָרָה כְּמוֹתָהּ, אִם שִׁמְחָה אֵין שִׁמְחָה כְּמוֹתָהּ בְּעוֹלָם. אֶתָּא רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי וְעֲבַדְתָּה פְּלָגָא, כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר וַיְהִי צָרָה, וְהָיָה שִׁמְחָה, וְהָא כְּתִיב (בְּרַאשִׁית א, ג) : וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אֹר, אָמַר לָהֶם אֵף הִיא אֵינָה אֹרָה שֶׁל שִׁמְחָה, שֶׁלֹּא זָכָה הָעוֹלָם לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּאוֹתָהּ אֹרָה, שֶׁאוֹתָהּ אֹרָה שֶׁנִּבְרָאת בְּיוֹם רֵאשׁוֹן אָדָם צוֹפָה מְסוּף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפּוֹ, וְכִינן שָׂרְאָה שְׁעֵתִידִין רְשָׁעִים לְצֹאתָהּ, כִּדוֹר אָנוּשׁ וְאֲנָשִׁי דוֹר הַמְּבוּל וְדוֹר הַפְּלָגָה וְכֹאֲנָשִׁי סְדוּם, לְקַחְתָּהּ. הַדָּא הוּא דְכְּתִיב (אֵיבֹב ל, טו) : וַיִּמְנַע מִרְשָׁעִים אֹרָם, וַיִּגְנְזוּ לְצַדִּיקִים לְעֵתִיד לְבוֹא, שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים צו, יא) : אֹר זָרַע לְצַדִּיק. מִיתִיבִין לִיָּה וְהַכְּתִיב (בְּרַאשִׁית א, א) : וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם אֶחָד, אָמַר לָהֶם אֵף הִיא אֵינָה שִׁמְחָה, שְׁעֵתִידִין שְׁמִים לְהַבְּלוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (יִשְׁעִיָּה נא, ו) : כִּי שְׁמִים כְּעֶשֶׂן נִמְלָחוּ, מִיתִיבִין לִיָּה וְהָא כְּתִיב וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם שְׁנַי, וְשְׁלִישִׁי, וְרַבִּיעִי, חֲמִישִׁי, וְשִׁשִּׁי. אָמַר לָהֶם אֵף הִיא אֵינָה שִׁמְחָה, שֶׁכָּל מֵה שֶׁנִּבְרָא בְּשֵׁשֶׁת יָמִים בְּרַאשִׁית צְרִיכִים עֲשִׂיָּה, כְּגוֹן הַחֲרָדֵל צְרִיף לְהַמְתִּיקוֹ, הַתּוֹרְמוֹסִין צְרִיכִין לְמַתֵּק, הַחֲטִים צְרִיכִין לְטָחֹן. וְהָא כְּתִיב (בְּרַאשִׁית לט, ב) : וַיְהִי ה' אֶת יוֹסֵף, אָמַר אֵף הִיא אֵינָה שִׁמְחָה, דְּכְּתִיב (בְּרַאשִׁית מ, טו) : כִּי שָׁמוּ אֶתִי בְּבוֹר. וְהָא כְּתִיב (בְּמַדְבָּר ז, א) : וַיְהִי בְּיוֹם כְּלוֹת מִשָּׁה, אָמַר לָהֶם אֵף הִיא אֵינָה שִׁמְחָה, שֶׁבוּ נִגְנְזוּ בְּנִין בֵּית הַמְּקַדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת מ, לה) : וְלֹא יָכַל מִשָּׁה לְבוֹא אֶל אֶהֱל מוֹעֵד. וְהָא כְּתִיב (יְהוֹשֻׁעַ ה, יג) : וַיְהִי בְּהִיּוֹת יְהוֹשֻׁעַ, אָמַר לָהֶם אֵף הִיא אֵינָה שִׁמְחָה, שֶׁבוּ קָרַע יְהוֹשֻׁעַ שְׁמָלוֹתָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (יְהוֹשֻׁעַ ז, ו) : וַיִּקְרַע יְהוֹשֻׁעַ שְׁמָלוֹתָיו. וְהָא כְּתִיב (וַיִּקְרָא ט, א) : וַיְהִי בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי, אָמַר לָהֶם אֵף הִיא אֵינָה שִׁמְחָה, שֶׁבוּ מִתּוֹ נָדָב וְאָבִיָּהוּא. וְהָא כְּתִיב (שְׁמוּאֵל ב ז, א) : וַיְהִי כִּי יָשַׁב הַמֶּלֶךְ בְּבֵיתוֹ, אָמַר לָהֶם אֵף הִיא אֵינָה שִׁמְחָה, שֶׁבוּ בָּא נִתָּן הַנְּבִיא וְאָמַר לוֹ (מְלָכִים א ח, יט) : רַק אֶתָּה לֹא תִבְנֶה הַבַּיִת. אָמַרִי לִיָּה אָמַרִינוּ אֲנִן דִּידוֹ,

אָמַר אֶת דִּידָךְ, אָמַר לָהֶם [\(יואל ד, יח\)](#): וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא יִטְפוּ הַהַרְיִם עָסִיס.
[\(זכריה יד, ח\)](#): וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא יִצְאוּ מִיַּם חַיִּים. [\(ישעיה יא, יא\)](#): וְהָיָה בַיּוֹם
הַהוּא יוֹסִיף ה' שְׁנֵית גְּדוֹ. [\(ישעיה ז, כא\)](#): וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא יִחַיֶּה אִישׁ. [\(ישעיה](#)
[כז, ג\)](#): וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא יִתְקַע בְּשׁוֹפָר גְּדוֹל. [\(ישעיה ד, ג\)](#): וְהָיָה הַנְּשֹׂאָר בְּצִיּוֹן
וְהַנּוֹתָר בִּירוּשָׁלַיִם. מִיִּתְיַבֵּן לִיָּהּ וְהָא כְּתִיב [\(ירמיה לת, כח\)](#): וְהָיָה כַּאֲשֶׁר
נִלְכְּדָה יְרוּשָׁלַיִם, אָמַר לָהֶם אֵף הִיא אֵינָה צָרָה, אֲלֵא שְׂמָחָה, שְׁבוּ בַיּוֹם
נָטְלוּ יִשְׂרָאֵל אוֹפְכִין שְׁלֵמָה עַל עֲוֹנוֹתֵיהֶם בַּיּוֹם שְׁחָרַב בַּיִת הַמְּקֻדָּשׁ.

סְלִיק פְּתִיחַתָּא דְרוּת רַבָּה

פרשה א

א וַיְהִי בַיּוֹם שֶׁפִּט הַשְּׁפָטִים [\(רות א, א\)](#), אוֹי לְדוֹר שֶׁשְּׁפָטוּ אֶת שׁוֹפְטֵיהֶם,
וְאוֹי לְדוֹר שֶׁשׁוֹפְטֵיו צָרִיכִין לְהַשְׁפֵּט, שֶׁנֶּאֱמַר [\(שופטים ב, יז\)](#): וְגַם אֶל שְׁפָטֵיהֶם
לֹא שָׁמְעוּ, וּמִי הָיוּ, רַב אָמַר בְּרַק וּדְבוּרָה הָיוּ. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לׁוֹי אָמַר,
שְׁמֹנֶה וְאַהוּד הָיוּ. רַב הוֹנָא אָמַר דְּבוּרָה וּבְרַק וַיַּעַל הָיוּ, שֶׁפִּט חַד, שְׁפָטִים
תָּרִין, הַשְּׁפָטִים תִּלְתָּא.

ב רַבִּי שָׂאֵל לְרַבִּי בְּצִלְאֵל, מַהוּ דְכְּתִיב [\(הושע ב, ז\)](#): כִּי זָנַתָּ אִמָּם, אָפְשָׁר
שְׁשָׂרָה אִמְנֵנוּ זֹנָה הִיָּתָה. אָמַר לוֹ חַס וְשָׁלוֹם, אֲלֵא אִימְתִי דְבְרֵי תוֹרָה
מִתְבַּזֵּין בְּפָנֵי עַמֵּי הָאָרֶץ בְּשַׁעֲהָ שְׁבַעֲלִיהֶן מְבַזִּין אוֹתָם, אֲתָא רַבִּי יַעֲקֹב בַּר
אַבְדִּימִי וְעַבְדֵּיהָ שְׂמוּעָה, אִימְתִי דְבְרֵי תוֹרָה נַעֲשִׂין כְּזוֹנוֹת בְּפָנֵי עַמֵּי הָאָרֶץ,
בְּשַׁעֲהָ שְׁבַעֲלִיהֶן מְבַזִּין אוֹתָם. רַבִּי יוֹחָנָן מִיִּיְתִי לָהּ מְהֵבָא [\(סנהלת ט, טז\)](#):
וְחֻכְמַת הַמְּסַכֵּן בְּזוּיָהּ, וְכִי חֻכְמַתוֹ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא שְׁהִיָּה מְסַכֵּן, בְּזוּיָהּ
הִיָּתָה, אֲלֵא מַהוּ מְסַכֵּן מִי שֶׁהוּא בְּזוּי בְּדַבְּרֵיו, כְּגוֹן זִקֵּן יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ [\(דברים](#)
[טז, יט\)](#): לֹא תִטָּה מִשְׁפָּט, וְהוּא מִטָּה מִשְׁפָּט. לֹא תִכִּיר פְּנִים, וְהוּא מִכִּיר
פְּנִים. לֹא תִקַּח שֹׁחַד, וְהוּא לֹקַח שֹׁחַד, [\(שמות כב, כא\)](#): כָּל אֲלֻמְנָה וַיִּתּוֹם לֹא
תַעֲנוּן, וְהוּא מְעַנֶּה אוֹתָם. שְׁמִשׁוֹן הַלֵּךְ אַחַר עֵינָיו, שֶׁנֶּאֱמַר [\(שופטים יד, ג\)](#):
אוֹתָהּ קַח לִי כִי הִיא יִשְׂרָה בְּעֵינַי. גִּדְעוֹן עָבַד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, שֶׁנֶּאֱמַר
[\(שופטים ח, כז\)](#): וַיַּעַשׂ אוֹתוֹ גִּדְעוֹן לְאַפּוֹד, הָיוּ שְׂאִין לָךְ מְסַכֵּן גְּדוֹל מְזָה, אוֹי
לְדָוִן שְׁמִכִּיר פְּנִים בְּמִשְׁפָּט. תְּנִי רַבִּי חִיָּא [\(ויקרא יט, טו\)](#): לֹא תַעֲשׂוּ עוֹל
בְּמִשְׁפָּט, מִלְּמַד שֶׁהַדָּוִן שֶׁמְקַלְקֵל הַדָּוִן קְרוּי חֲמִשָּׁה שְׂמוֹת, עוֹל, שְׂנְאוּי,
מִשְׁקָץ, חֲרָם, תּוֹעֵבָה. וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא קוֹרָא עָלֵינוּ חֲמִשָּׁה, רַע, מְנַאֲץ,
מִפְּר בְּרִית, מְכַעֵס, וּמְמַרָּה. וְגוֹרִם חֲמִשָּׁה דְּבָרִים לְעוֹלָם, מְטִמָּא אֶת
הָאָרֶץ, וּמְחַלֵּל אֶת הַשֵּׁם, וּמְסַלֵּק אֶת הַשְּׁכִינָה, וּמְפִיל יִשְׂרָאֵל בְּחָרָב, וּמְגַלֵּם
מֵאַרְצָם. אוֹי לְדוֹר שֶׁמְקַלְקֵל בְּמַדָּה זוֹ. תְּנִי רַבִּי חִיָּא [\(ויקרא יט, לה\)](#): לֹא תַעֲשׂוּ

עוֹל בַּמִּשְׁפָּט בַּדִּין, אִם לְדִין כְּבֹר אֲמוֹר בַּדִּין, אִם כֹּן לָמָּה נֶאֱמַר בַּמִּשְׁפָּט, בַּמִּדָּה, אֲלֵא מִלְּמַד שֶׁהַמוֹדֵד נִקְרָא דִּין, וְאִם שֶׁקָּר קְרוֹי חֲמִשָּׁה שְׁמוֹת, וְגוֹרֵם חֲמִשָּׁה דְּבָרִים. אוֹי לְדוֹר שֶׁמִּדּוֹתָיו שֶׁל שֶׁקָּר, דֶּאֱמַר רַבִּי בְּנִיָּא בְּשֵׁם רַבִּי הוֹנָא, אִם רְאִיתָ דוֹר שֶׁמִּדּוֹתָיו שֶׁל שֶׁקָּרִים מְלָכוֹת בָּאָה וּמִתְגַּרְה בְּאוֹתוֹ הַדּוֹר, מָה טַעַם [\(משלי יא, א\)](#) : מֵאֲזַנִּי מִרְמָה תוֹעֵבֶת הִי, וּכְתִיב [\(משלי יא, א\)](#).
[\(א\)](#) : בָּא זְדוֹן וַיְבֹא קִלוֹן.

אָמַר רַבִּי בְּרַכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי אֲבָא, כְּתִיב [\(מיכה ו, יא\)](#) : הֲאִזְכָּה בְּמֵאֲזַנִּי רָשָׁע, אֲפֹשֶׁר כֹּן שֶׁדוֹר שֶׁמִּדּוֹתָיו שֶׁל שֶׁקָּר זֹכָה, אֲלֵא וּבְכִיס אֲבָנֵי מִרְמָה.

אָמַר רַבִּי לְוִי אֶף מִשָּׁה רְמִזָּה לָהּ לְיִשְׂרָאֵל בַּתּוֹרָה [\(דברים כה, ג\)](#) : לֹא יִהְיֶה לָּךְ בְּכִיסֶּךָ, לֹא יִהְיֶה לָּךְ בְּבֵיתֶךָ אֵיפָּה וְאֵיפָּה, וְאִם עָשָׂה כֹן סוֹף שֶׁהַמְּלָכוֹת בָּאָה וּמִתְגַּרְה בּוֹ, דְּכְתִיב [\(דברים כה, טז\)](#) : כִּי תוֹעֵבֶת הִי אֱלֹהֶיךָ כָּל עֲשֵׂה אֵלָּה כָּל עֲשֵׂה עוֹל, וּכְתִיב [\(דברים כה, יז\)](#) : זְכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לָּךְ עַמְּלֶךָ בַּדֶּרֶךְ בְּצִאתְכֶם מִמִּצְרַיִם.

ג אָמַר רַבִּי, בְּרָכוֹת מְבָרְכוֹת לְבַעֲלֵיהֶן, וּקְלָלוֹת מְקַלְלוֹת לְבַעֲלֵיהֶן. בְּרָכוֹת מְבָרְכוֹת לְבַעֲלֵיהֶן, דְּכְתִיב [\(דברים כה, טו\)](#) : אָבֹן שְׁלֵמָה וְצֹדֵק יִהְיֶה, וְאִם עָשִׂיתָ כֹן, יִהְיֶה לָּךְ. וּקְלָלוֹת מְקַלְלוֹת לְבַעֲלֵיהֶן, דְּכְתִיב [\(דברים כה, ג\)](#) : לֹא יִהְיֶה לָּךְ בְּכִיסֶּךָ אָבֹן וְאָבֹן, וְאִם עָשִׂיתָ כֹן, אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶתָּה בְּקִשְׁתָּ לַעֲשׂוֹת גְּדוּלָּה וּקְטִנָּה, חִיִּיד אֲפִלּוּ קְטִנָּה אֵין מִסְפִּיקִין בִּידוֹ שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע לַעֲשׂוֹת, דְּכְתִיב [\(דברים כה, ג\)](#) : לֹא יִהְיֶה לָּךְ בְּכִיסֶּךָ. וְדְכְוֹתָהּ [\(שמות כ, יט\)](#) : לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי, אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶתָּה בְּקִשְׁתָּ לַעֲשׂוֹת לִי אֱלֹהֵי כֶסֶף וְזָהָב, חִיִּיד שֶׁל עֵץ אֵין מִסְפִּיקִין בִּידוֹ שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע לַעֲשׂוֹת, דְּכְתִיב : לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם.

ד וַיְהִי רָעַב בְּאַרְצָךְ, עֲשֶׂרָה רְעִבּוֹן בָּאוּ לְעוֹלָם, אֶחָד בֵּימֵי אָדָם הָרֵאשׁוֹן, אֶחָד בֵּימֵי לָמָד, וְאֶחָד בֵּימֵי אֲבָרָהִם, וְאֶחָד בֵּימֵי יִצְחָק, וְאֶחָד בֵּימֵי יַעֲקֹב, וְאֶחָד בֵּימֵי אֱלִיהוֹ, וְאֶחָד בֵּימֵי אֱלִישָׁע, וְאֶחָד בֵּימֵי דָוִד, וְאֶחָד בֵּימֵי שִׁפְטֵי הַשִּׁפְטִים, וְאֶחָד שֶׁמִּתְגַּלְגַּל וּבָא לְעוֹלָם. אֶחָד בֵּימֵי אָדָם הָרֵאשׁוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר [\(בראשית ג, יז\)](#) : אַרְוִרָה הָאֲדָמָה בְּעִבּוֹרְךָ. וְאֶחָד בֵּימֵי לָמָד, שֶׁנֶּאֱמַר [\(בראשית ה, כט\)](#) : מִן הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אֲרָרָה הִי. וְאֶחָד בֵּימֵי אֲבָרָהִם, שֶׁנֶּאֱמַר [\(בראשית יב, ז\)](#) : וַיְהִי רָעַב בְּאַרְצָךְ וַיֵּרֶד אֲבָרָם מִצְרַיִמָּה. וְאֶחָד בֵּימֵי יִצְחָק, שֶׁנֶּאֱמַר [\(בראשית מה, ו\)](#) : כִּי זֶה שְׁנַתִּים הָרָעַב בְּקִרְבֵּי הָאָרֶץ. וְאֶחָד בֵּימֵי אֱלִיהוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר [\(מלכים א יז, א\)](#) : אִם יִהְיֶה הַשָּׁנִים הָאֵלֶּה טַל וּמָטָר. וְאֶחָד בֵּימֵי אֱלִישָׁע, שֶׁנֶּאֱמַר [\(מלכים ב ו, כה\)](#) : וַיְהִי רָעַב גְּדוֹל בְּשִׁמְרוֹן. וְאֶחָד בֵּימֵי דָוִד, שֶׁנֶּאֱמַר [\(שמואל ב כא, א\)](#) : וַיְהִי רָעַב בֵּימֵי דָוִד שְׁלֹשׁ שָׁנִים. וְאֶחָד בֵּימֵי שִׁפְטֵי הַשִּׁפְטִים, שֶׁנֶּאֱמַר : וַיְהִי רָעַב בְּאַרְצָךְ. וְאֶחָד שֶׁמִּתְגַּלְגַּל וּבָא לְעוֹלָם, דְּכְתִיב [\(עמוס ח, יא\)](#) : וְהִשְׁלַחְתִּי רָעַב בְּאַרְצָךְ לֹא רָעַב לְלֶחֶם וְלֹא צָמָא לַמַּיִם. רַבִּי הוֹנָא בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל עֶקֶר אוֹוֹתְנִטְיָיָה שֶׁלָּהֶם הָיָה רָאוּי לְבֹא בֵּימֵי שְׁאוּל וְלֹא הָיָה רָאוּי לְבֹא בֵּימֵי דָוִד, וְעַל יְדֵי שֶׁהָיָה שְׁאוּל גְּרוֹפִית שֶׁל שֶׁקְמָה וְלֹא יָכוֹל לַעֲמֹד

בו, גלגלו הקדוש ברוך הוא והביאו אצל דוד, שהוא גרופית של זית והיה יכול לעמד בו, מתלא אמר שילה חטא ויוחנא משתלמא, כך כלם לא באו בבני אדם שפופין אלא בבני אדם גבורים שהיו יכולין לעמד בהן. רבי חיא בשם רבי שמעון בן אלעזר, לזג שהיתה בידו קפה מלאה כוסות דיוטריטון, וכיון שהיה מבקש לתלות קפתו היה מביא יתד ותוקעה ואחר כך תולה קפתו. כך כלם לא באו בבני אדם שפופין אלא בבני אדם גבורים. רבי ברכיה הוה קרי עליהון [\(ישעיה מ, כט\)](#): נתן לי עיף פח. רבי ברכיה בשם רבי חלבו שנים באו בימי אדם הראשון. רבי הונא בשם רב אחא אחד בימי אברהם ואחד בימי למד. רעב שהיה בימי אליהו של בצרת היה, שנה עבדת שנה לא עבדת, אבל רעב שבא בימי אלישע, של מהומה היה, שנאמר [\(מלכים ב, כה\)](#): עד היות ראש חמור בשמנים כסף. רעב שבא בימי שפט השפטים, רבי הונא בשם רבי דוסא ארבעים ושתים סאות היו ונעשו ארבעים ואחת, והא תני לא יצא אדם לחוצה לארץ אלא אם כן היו סאותים לקוחות בשקל, אמר רבן שמעון בן גמליאל אימתי בזמן שאינו מוצא לקח, אבל מוצא לקח אפלו סאה בשקל לא יצא ישראל חוצה לארץ. והא תניא בשעת הדבר בשעת מלחמה כנס הרגל, ובשעת רעבון פזר הרגל, למה נענש אלימלך, על ידי שהפיל לבן של ישראל עליהם, לבוליטין שהיה שרוי במדינה, והיו בני המדינה סבורין עליו ואומרים שאם יבואו שני בצרת הוא יכול לספק את המדינה עשר שנים מזון, כיון שבאת שנת בצרת יצתה לה שפחתו מעילת בסידקי וקפתה בידה, והיו בני המדינה אומרים, זהו שהיינו בטוחים עליו שאם תבוא בצרת הוא יכול לפרנס אותנו עשר שנים, והרי שפחתו עומדת בסידקי וקפתה בידה. כך אלימלך היה מגדולי המדינה ומפרנסיה הדור, וכשבאו שני רעבון אמר עכשיו כל ישראל מסבבין פתחי, זה בקפתו וזה בקפתו, עמד וברח לו מפניהם, הדיא הוא דכתיב: וילך איש מבית לחם יהודה.

ה וילך איש, גרדום, אלא בוא וראה כמה חביב הקדוש ברוך הוא ביאתה של ארץ ישראל יותר מיציאתה, להלן כתיב [\(עזרא ב, טו\)](#): סוסייהם, פרידיהם, גמליהם, ברם הכא כתיב: וילך איש, גרדום, אלא להלן על ידי שהיו יוצאין מהארץ לחוצה לארץ, לא יחס הפתוב את ממונם. וילך איש גרדום. לגור בשדה מואב, אמר רבי לוי כל מקום שאתה מוצא שדה עיר, עיר מדינה, מדינה אפרכיא. שדה עיר [\(מלכים א, ב, כו\)](#): ענתת לך על שדיך. עיר מדינה [\(יחזקאל ט, ד\)](#): עבר בתוך העיר בתוך ירושלים. מדינה אפרכיא, שבע ועשרים ומאה מדינה. הוא ואשתו ושני בניו, הוא עקר, ואשתו טפלה לו, ובניו טפלין להם.

פרשה ב

א רבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי ורבי חמא אבוי דרבי הושע בשם רבי לא נתן דברי הימים אלא להדרש, הָדָא הוּא דְכַתִּיב (דברי הימים א ד, כא): בְּנֵי שְׁלֹה בֶן יְהוּדָה עַר אָבִי לָכָה, אַב בֵּית דִּין שֶׁל לָכָה. וְלַעֲדָה אָבִי מֶרְשָׁה, אַב בֵּית דִּין שֶׁל מֶרְשָׁה. וּמִשְׁפָּחוֹת בֵּית עֲבֹדַת הַבַּיִת, זֶה רַחֲב הַזְּוֹנָה שֶׁהִטְמִינָה הַמֶּרְגְּלִים בְּבוּץ, הָדָא הוּא דְכַתִּיב (יהושע ב, ו): וַתִּטְמַנְנָם בְּפִשְׁתֵּי הָעֵץ, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימּוֹן בְּבוֹסְמִין הִיְתָה עֶסְקָה. לְבֵית אֲשַׁבַּע, שֶׁנִּשְׁבְּעוּ לָהּ הַמֶּרְגְּלִים, שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע ב, יב): וְעַתָּה הִשְׁבַּעוּ נָא לִי בְּה'. (דברי הימים א ד, כב): וְיוֹקִים, שֶׁקִּיְמוּ לָהּ הַשְּׁבוּעָה, הָדָא הוּא דְכַתִּיב (יהושע ו, כג): וַיָּבֵאוּ הַנְּעָרִים הַמֶּרְגְּלִים, וַיִּמָּה תִּלְמוּד לֹמֵר וְאֵת כָּל מִשְׁפָּחוֹתֶיהָ הוֹצִיאוּ, תִּנִּי רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאי שֶׁאֶפְלוּ הִיְתָה מִשְׁפָּחָתָה מֵאֲנָשִׁים וְהִלְכוּ וַנִּדְבְּקוּ בְּמֵאֲתָיִם מִשְׁפָּחוֹת אַחֲרוֹת, כִּלְכָן נְצוּלוֹת בְּזִכּוּתָהּ. וְאֵת כָּל מִשְׁפָּחָתָה לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא וְאֵת כָּל מִשְׁפָּחוֹתֶיהָ. וְאֲנָשֵׁי כְזָבָה, שֶׁכְּזָבָה בְּמִלְדָּה יְרִיחוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע ב, ד): וַתֹּאמֶר בֶּן בָּאוּ אֵלַי הָאֲנָשִׁים וְגו'. וְיוֹאֵשׁ, שֶׁנִּתְיָאָשָׁה מִן הַחַיִּים. וְשָׂרָף, שֶׁתִּקְנָה עֲצָמָה לְשָׂרֹפִין. אֲשֶׁר בָּעָלוּ לְמוֹאָב, שֶׁבֵּאתָה וַנִּדְבְּקָה בְּיִשְׂרָאֵל וְעָלוּ מֵעֵשִׂיָה לְאָבִיָה שְׁבַשְׂמִים. וַיֵּשְׁבִי לַחֵם, שֶׁנִּדְבְּקָה בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁקָּבְלוּ אֶת הַתּוֹרָה שְׁכָתוּב בָּהּ (משלי ט, ה): לָכוּ לַחֲמוּ בְלַחְמִי. וְהַדְּבָרִים עֲתִיקִים, רַבִּי אִיבּוֹ וְרַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימּוֹן אוֹמְרִים דְּבָרִים הִלְלוּ סְתוּמִין כָּאֵן וּמִפְרָשִׁין בְּמִקּוּם אַחֵר. (דברי הימים א ד, כג): הִמָּה הַיּוֹצְרִים, אֵלוֹ הַמֶּרְגְּלִים, הָדָא הוּא דְכַתִּיב (יהושע ב, א): וַיִּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן מִן הַשְּׂטִים וְגו', רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נַחֲמִיָה חֵד אָמַר כְּלֵי נְגָרוֹת הָיָה בְּיָדָם, מֶרְגְּלִים חָרַשׁ לֵאמֹר, רַבִּי נַחֲמִיָה אוֹמֵר כְּלֵי קְדָרוֹת הָיָה בְּיָדָם, מִקְדָּרִין חָרַשׁ לֵאמֹר. תִּנִּי רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאי חָרַשׁ כְּמִשְׁמַעוֹ, אָמַר לָהֶם עֲשׂוּ עֲצָמְכֶם חָרָשִׁין וְאַתֶּם עוֹמְדִים עַל רְזִיָה. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר מֵתוּדָה שֶׁאַתֶּם עוֹשִׂים עֲצָמְכֶם חָרָשִׁים אַתֶּם עוֹמְדִין עַל אֶפְנֵי שְׁלָהֶם. וַיֵּשְׁבִי נְטָעִים שֶׁהָיוּ בְּקִיּאִין בְּנִטְיָעָה, עַל שֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יג, כג): וַיִּכְרְתוּ מִשָּׁם זְמוּרָה. וַיְגַדְרָה, שֶׁהִטְמִינָה אוֹתָן אַחֲרֵי הַגָּדֵר, שֶׁנֶּאֱמַר וַתֹּאמֶר לָהֶם הִהָרָה לָכוּ. וַיֵּשׁ אוֹמְרִים שֶׁשְׂרָתָה עֲלֶיךָ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ עַד שֶׁלֹּא נִכְנְסוּ יִשְׂרָאֵל לְאֶרֶץ, וְכִי מֵהִיכָן הִיְתָה יוֹדַעַת שְׁחוּזָרִין לְשִׁלְשֵׁת יָמִים, מִכֵּן שֶׁשְׂרָתָה עֲלֶיךָ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ. עִם הַמִּלְדָּה בְּמִלְאָכְתוֹ יֵשְׁבוּ שָׁם, מִכָּאֵן אָמְרוּ עֲשֶׂרָה כְּהֻנִּים נְבִיאִים עֲמָדוּ מִרַחֲב הַזְּוֹנָה: יְרִמְיָה, חִלְקִיָה, שָׂרְיָה, מַחֲסִיָה, חֲנַמְאֵל, שְׁלוּם, בְּרוּךְ, גְּרִיָה, יַחְזַקְאֵל, בּוּזִי. וַיֵּשׁ אוֹמְרִים אֵף חֲלָדָה הַנְּבִיאָה מִבְּנֵי בְנֵיהָ שֶׁל רַחֲב הַזְּוֹנָה הִיְתָה.

ב רבי שמואל בר נחמני פתר קראי בדוד, בני שלה בן יהודה ער אבי לכה, אב בית דין של לכה. ולעדה אבי מרשה, אב בית דין של מרשה. ומשפחות בית עבדת הבא, זה דוד שהיה עוסק בפרכת, הָדָא הוּא דְכַתִּיב (שמואל ב כא, ט): וַיֵּד אֶלְחָנָן, זֶה דָּוִד שֶׁחֲנָנוּ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, בֶּן יַעֲרִי, בֶּן שְׁהִיָה גְדֵל בַּיַּעַר, אֲרָגִים, שֶׁעֶסֶק בְּפָרְכָת.

דָּבָר אַחֵר, אֲרָגִים, שֶׁהָיוּ מַעֲלִין לוֹ אֶת הַהֲלָכָה וְהוּא אוֹרְגָהּ.

דָּבַר אַחַר, אֱלוֹ סִנְהֶדְרִין שֶׁהָיוּ אוֹרְגִין עִמּוֹ בְּדַבְרֵי תוֹרָה. (דְּבָרֵי הַיָּמִים א ד, כא) :
לְבֵית אֲשֶׁבַע, שֶׁנִּשְׁבַּע לוֹ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים פט, ז) : כִּרְתִּי
בְּרִית לְבַחֲרִי, וְיוֹקִים, שִׁקִּים לוֹ הַשְּׁבוּעָה, שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים קלב, יא) : נִשְׁבַּע ה'
לְדוֹד אֲמֵת לֹא יִשׁוּב מִמֶּנָּה. וְאֲנָשִׁי כֹזָבָא, רַבִּי עֲזַרְיָה וְרַבִּי יוֹנָתָן וְרַבִּי יִצְחָק
בַּר מַרְיָוִן וְאֲמָרִי לֵה רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא עֵקֶר סִנְהֶדְרִין מִשָּׁל יְהוּדָה, מֵאִי
טַעְמָא שֶׁנֶּאֱמַר (בְּרַאשִׁית מט, יב) : חֲכָלִילִי עֵינַיִם מֵיָּיִן וּלְבָן שְׁנַיִם מִחֶלֶב, שֶׁהָיוּ
סוֹדְרִין אֶת הַהֲלָכָה בְּשְׁנַיִם, עַד שֶׁהָיוּ מוֹצִיאִין אוֹתָהּ בְּנִקְיוֹן כֶּחֶלֶב. וְיוֹאֵשׁ,
שֶׁנִּתְיָאֵשׁ מִן הַחַיִּים (דְּבָרֵי הַיָּמִים א כא, יז) : תְּהִי נָא יָדְךָ בִּי. וְשָׂרְף, שֶׁהִזְכִּיר
מַעֲשֵׂה שְׂרוּפִים, ה' אֱלֹהֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל אֲבוֹתֵינוּ. אֲשֶׁר בְּעָלוֹ
לְמוֹאֵב, שָׂבָא מֵרוֹת הַמוֹאֲבִיָּה. וְיִשְׁבִּי לָחֶם, שָׂבָא מִבֵּית לָחֶם יְהוּדָה.
וְהַדְּבָרִים עֲתִיקִים, רַבִּי אֵיבּוֹ אָמַר זֶה דָּוִד וְשִׁלְמָה שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּא בְּבִנְיָן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן אָמַר זֶה בְּנִיחוּ בֶן
יְהוּדָע שֶׁנִּתְחַזַּק עִם הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בְּבִנְיָן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר זֶה
יְהוּדָע הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל שֶׁנִּטְפַּל עִם יוֹאֵשׁ לְבַדֵּק הַבַּיִת. רַבִּי נַחֲמִיָּה אוֹמֵר זֶה
יְרֵמְיָה וְיַחֲזִקְאֵל שֶׁהִתְפַּלְלוּ לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁלֹּא לְהַחְרִיב בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ. הֵמָּה הַיּוֹצְרִים, זֶה בְּעֵז וְרוֹת. וְיִשְׁבִּי נְטָעִים, זֶה שְׁלֹמֹה שֶׁהָיָה
דוֹמָה כְּנֹטֵעַ בְּמַלְכוּתוֹ. וְגִדְרָה, אֱלוֹ סִנְהֶדְרִין שֶׁהָיוּ גוֹדְרִים עִמּוֹ בְּדַבְרֵי
תוֹרָה. עִם הַמֶּלֶךְ בְּמַלְאכְתוֹ יִשְׁבוּ שָׁם, מִכָּאֵן אָמְרוּ לֹא מֵתָה רוֹת הַמוֹאֲבִיָּה
עַד שֶׁרָאָתָה שְׁלֹמֹה בֶן בְּנֵה יוֹשֵׁב וְדָן דִּינָן שֶׁל זֹנוֹת, הִדָּא הוּא דְכַתִּיב (מַלְכִים
א ב, יט) : וַיֵּשֶׁם כְּסָא לְאֵם הַמֶּלֶךְ זוּ בַת שְׁבַע, וַתֵּשֶׁב לִימִינוּ זוּ רוֹת הַמוֹאֲבִיָּה.

א רַבִּי מְנַחֵם בַּר אֲבִין פֶּתַר קְרִיָּה בְּמִשְׁהָ, וְיוֹקִים, עַל שֵׁם (בְּמַדְבַּר י, לה) :
קוּמָה ה' וַיִּפְצוּ אֵיבֵיךָ. אֲנָשִׁי כֹזָבָא, שֶׁעָשָׂה דָּבָר שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא כְּמוֹ
כְּזָבִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת לב, יא) : לָמָּה ה' יַחְרָה אִפְּךָ בְּעַמְּךָ. יוֹאֵשׁ, עַל שֶׁנִּתְיָאֵשׁ
מִן הַחַיִּים, שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת לב, לב) : וְאִם אֵין מִחֲנִי נָא. וְשָׂרְף, שֶׁהִזְכִּיר מַעֲשֵׂה
שְׂרוּפִין, שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת לב, יג) : זָכֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ. אֲשֶׁר
בְּעָלוֹ לְמוֹאֵב, שָׂבָאוֹ וְעָלוֹ מַעֲשָׂיו הַנְּעִימִים לִפְנֵי אָבִיו שֶׁבְּשָׂמִים. וְיִשְׁבִּי
לָחֶם, שֶׁעָלָה לְמָרוֹם וְשָׂבָה הַתּוֹרָה, עַל שֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים סח, יט) : עֲלִיתָ
לְמָרוֹם שְׁבִית שְׁבִי. וְהַדְּבָרִים עֲתִיקִים, רַבִּי אֵיבּוֹ וְרַבִּי יְהוּדָה בַּר סִימוֹן,
רַבִּי אֵיבּוֹ אָמַר אֶפְלוֹ דְּבָרִים שֶׁנִּתְעַתְּקוּ מֵהֶם הַחֲזִירָם, שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת לד, א) :
פָּסַל לָךְ וְגוֹ', הַדְּבָרִים הִלְלוּ נְאֻמָּרוּ מִמַּעַתִּיקוֹ שֶׁל עוֹלָם, כְּמָה דָּאֵת אָמַר
(בְּרַאשִׁית יב, ח) : וַיַּעֲתֵק מִשָּׁם, רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן אָמַר דְּבָרִים הִלְלוּ
סְתוּמִין כְּאֵן וּמְפָרְשִׁין בְּמִקּוֹם אַחַר, הַחֲזִיר אוֹתָן לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת לד, כז) :
וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה כְּתֹב לָךְ אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כִּי עַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
וְגוֹ'. הֵמָּה הַיּוֹצְרִים, עַל שֵׁם (בְּרַאשִׁית ב, יט) : וַיִּצֹר ה' אֱלֹהִים.

דָּבַר אַחַר, הֵמָּה הַיּוֹצְרִים, אֱלוֹ נִפְשׁוֹתֵיהֶם שֶׁל צְדִיקִים, שֶׁבָּהֶם נִמְלָךְ
הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְבְרָאֵת אֶת עוֹלָמוֹ. יוֹשְׁבֵי נְטָעִים, עַל שֵׁם (בְּרַאשִׁית ב, ח) :
וַיִּטַּע ה' אֱלֹהִים. וְגִדְרָה, עַל שֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר (יִרְמְיָה ה, כב) : אֲשֶׁר שִׁמְתִי חוֹל גְּבוּל
לָיִם. עִם הַמֶּלֶךְ בְּמַלְאכְתוֹ, עִם מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יִשְׁבוּ
שֵׁם נִשְׁמָתוֹ שֶׁל צְדִיקִים שֶׁבָּהֶם נִמְלָךְ וּבְרָא אֶת עוֹלָמוֹ.

ד דָּבַר אַחַר, וְיוֹקִים, זֶה אֱלִימֶלֶךְ. וְאַנְשֵׁי כִזְבָּא, אֵלוּ בְּנֵי שְׁהִיּוּ מְכַזְּבִים. יוֹאֵשׁ, שְׁנַתְיָאֲשׁוּ מֵאַרְץ יִשְׂרָאֵל. וְשָׂרְף, שְׁשָׂרְפוּ אֶת הַתּוֹרָה, רַבִּי מְנַחֵמָא בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא וְכִי שָׂרְפוּ, אֶלָּא לְלַמְדֵּךְ שְׂכַל מִי שְׂבִיטַל מִן הַתּוֹרָה דְּבַר אֶחָד כְּאֵלוּ שָׂרְפָה. אֲשֶׁר בְּעָלוּ לְמוֹאֵב, שְׁנַשְׂאוּ נָשִׁים מוֹאֲבִיּוֹת וְשֶׁהֲנִיחוּ אֶת יִשְׂרָאֵל וְנִסְתַּפְּחוּ בְּשִׂדֵי מוֹאֵב. וְיִשְׁבִי לָחֶם, זֶה נַעְמִי, שְׁנַאֲמַר: וַתָּשֶׁב נַעְמִי וְרוֹת הַמוֹאֲבִיָּה כָלְתָה עִמָּה הַשְּׂבָה מִשִּׂדֵי מוֹאֵב וְהִמָּה בָּאוּ בֵּית לָחֶם. וְהַדְּבָרִים עֲתִיקִים, כְּכֹר כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִפְּרִשׁ בַּפְּנֵי עֲצָמוֹ.

ה וְשֵׁם הָאִישׁ אֱלִימֶלֶךְ (רות א, ב), רַבִּי מֵאִיר הִיָּה דוֹרֵשׁ שְׁמוֹת. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קֶרְחָה הִיָּה דוֹרֵשׁ שְׁמוֹת. וְשֵׁם הָאִישׁ אֱלִימֶלֶךְ, שְׁהִיָּה אוֹמֵר אֵלַי תְּבוֹא מַלְכוּת. וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ נַעְמִי, שְׁהִיּוּ מַעֲשֵׂיָהּ נְאִים וְנַעֲמִים. וְשֵׁם שְׁנֵי בְּנָיו מַחֲלוֹן וְכַלְיוֹן, מַחֲלוֹן, שְׁנַמְחוּ מִן הָעוֹלָם. וְכַלְיוֹן, שְׂכָלוּ מִן הָעוֹלָם. אֶפְרַתִּים, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי אוֹמֵר פְּלַטְיָאֲנִי, וְרַבִּי בַר רַבִּי נַחֲמָיָה אוֹמֵר אֲבַגְנִיסְטִי.

דָּבַר אַחַר, אֶפְרַתִּים, רַבִּי פְּנַחֵס אָמַר כָּל אוֹתָהּ הָעֵטְרָה שְׁנַתְעֵטֵר אֶפְרַתִּים מֵיַעֲקֹב אֲבִינוּ בְּשַׁעַת פְּטִירָתוֹ מִן הָעוֹלָם, אָמַר לוֹ, אֶפְרַתִּים רֵאשׁ הַשְּׂבִיט, רֵאשׁ הַיְשִׁיבָה, הַמַּעֲלָה וְהַמַּשְׁבֵּחַ שְׂבַבְנִי יְהִיָּה נִקְרָא לְשִׁמְךָ, (שמואל א א, א): בֶּן תּוֹחוּ בֶּן צוּף אֶפְרַתִּי. (מלכים א יא, כ): וְיִרְבְּעָם בֶּן נְבִט אֶפְרַתִּי. (שמואל א יז, ב): וְדוֹד בֶּן אִישׁ אֶפְרַתִּי. מַחֲלוֹן וְכַלְיוֹן אֶפְרַתִּים.

ו וַיְבוֹאוּ שְׂדֵה מוֹאֵב וַיְהִיּוּ שָׁם, בְּתַחֲלָה בָּאוּ לָהֶם בְּעֵירוֹת, מָצְאוּ אוֹתָם פְּרוּצִים בְּעֵבְרוֹת, אַחַר כֵּן בָּאוּ לָהֶם לְכַרְכִּים מָצְאוּ אוֹתָם מְדַחֲקִין בְּמֵים, וְאַחַר כֵּן חָזְרוּ לָהֶם בְּעֵירוֹת וַיְבוֹאוּ שְׂדֵה מוֹאֵב וַיְהִיּוּ שָׁם.

ז וַיָּמָת אֱלִימֶלֶךְ אִישׁ נַעְמִי (רות א, ג), תַּנְיָא הַכֹּל לָמוֹת, וְהַכֹּל לְמִיתָה, וְאַשְׁרֵיוּ לְאָדָם שְׂיָצָא בְּשֵׁם טוֹב מִן הָעוֹלָם. מִתְּ הָאִישׁ מִי מַחְסְרוֹ אֶלָּא אִשְׁתּוֹ, שְׁנַאֲמַר וַיָּמָת אֱלִימֶלֶךְ אִישׁ נַעְמִי, מִתָּה הָאִשָּׁה מִי מַחְסְרָה אֶלָּא בְּעָלָה, שְׁנַאֲמַר (בראשית מח, ז): וְאֲנִי בְּבֹאִי מִפֶּדֶן מִתָּה עָלַי רַחֵל, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן עָלַי מִיתַתָּה שֶׁל רַחֵל, אָמַר יַעֲקֹב אֲבִינוּ וְקָשָׁה עָלַי מִיתַתָּה שֶׁל רַחֵל מִכָּל הַצְּרוֹת הַבָּאוֹת עָלַי.

ח אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשׁוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יְהוֹצְדֵק, גִּילִין וְגִילִין, חֲבוּרוֹת וְחֲבוּרוֹת, מִבִּיא הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְעוֹלָם, מִתְּ אֶחָד מִן הַגִּיל, יְדָאָג כָּל הַגִּיל, חֲבֵר אֶחָד מִן הַחֲבוּרָה תִּדְאָג כָּל הַחֲבוּרָה, דָּאֲמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר אֲבָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן אַרְכִּיּוֹת אַרְכִּיּוֹת הֵן, וְאִין אֶחָד מֵהֶן נִכְנָס לְתוֹךְ אַרְכִּי שֶׁל חֲבֵרוֹ אֶפְלוּ כְּמֵלָא נִימָא.

אָמַר רַבִּי יוֹסִי בֶּן חֲלַפְתָּא מִיָּמֵי לֹא קָרִיתִי לְאִשְׁתִּי וְלִבִּיתִי בֵּיתִי, אֶלָּא לְאִשְׁתִּי בֵּיתִי, וְלִבִּיתִי אִשְׁתִּי, וְלֹא קָרִיתִי לְשׁוּרֵי שׁוּרֵי וְלִשְׂדֵי שְׂדֵי,

אָלֵא לְשׁוּרֵי שְׂדֵי וּלְשְׂדֵי שׁוּרֵי. וּתְשָׂאֵר הִיא וּשְׂנֵי בְּנֵיהָ, אָמַר רַבִּי חֲנִינְא בְּרִיה דְּרַבִּי אֲבָהוּ נְעֻשִׁית הִיא שְׂרִי מְנַחוֹת.

ט וַיִּשְׂאוּ לָהֶם נָשִׁים מֵאֲבִיּוֹת (רות א, ד), תָּנִי בְּשֵׁם רַבִּי מֵאִיר לֹא גִירוּס וְלֹא הִטְבִּילוּ אוֹתָם וְלֹא הִיָּתְהָ הַלְכָה לְהִתְחַדֵּשׁ, וְלֹא הָיוּ נֶעְנְשִׁין עֲלֵיהֶם, עֲמוּנִי וְלֹא עֲמוּנִית, מוֹאָבִי וְלֹא מוֹאָבִית. שֵׁם הָאֲחַת עֶרְפָּה, שֶׁהִפְכָה עֶרְפָּה לְחֲמוּתָהּ. וְשֵׁם הַשְּׂנִית רוּת, שֶׁרָאָתָהּ בְּדַבְרֵי חֲמוּתָהּ. רַבִּי בִּיבִי בְּשֵׁם רַבִּי רֵאוּבֵן אָמַר, רוּת וְעֶרְפָּה בְּנוֹתָיו שֶׁל עֶגְלוֹן הָיוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (שׁוֹפְטִים ג, יט): דָּבַר סֵתֵר לִי אֱלִיָּהּ הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר הֵס וּגוֹ', וַיִּכְתֹּב (שׁוֹפְטִים ג, כ): וַאֲהוּד בָּא אֵלָיו וּגוֹ' וַיֹּאמֶר אַהוּד דָּבַר אֱלֹהִים לִי אֱלִיָּהּ וַיִּקָּם מֵעַל הַכֶּסֶּא, אָמַר לוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֲתָה עֹמְדָת מִכֶּסֶּאֶךָ לְכַבּוּדִי, חִיָּךְ הֲרִינִי מֵעַמִּיד מִמָּד בֶּן יוֹשֵׁב עַל כֶּסֶּא ה'. וַיִּשְׁבוּ שֵׁם כְּעֶשֶׂר שָׁנִים, כְּשֶׁלְּשִׁים כְּאֲרֻבַּעִים אוֹ חֶסֶר אוֹ יוֹתֵר.

י וַיָּמְתוּ גַם שְׁנֵיהֶם מִחֲלוֹן וְכִלְיוֹן (רות א, ה), רַבִּי חוּנְיָא וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּרַבִּי אֲבִין וְרַבִּי זְבִדָּא חֲתַנְיָה דְּרַבִּי לׁוֹי, לְעוֹלָם אֵין בְּעַל הַרְחֻמִּים פּוֹרַע מִן הַנְּפֻשׁוֹת תַּחֲלָה, מִמִּי אֵת לָמַד מֵאִיּוֹב, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב א, יד): וּמִלֶּאֶךָ בָּא אֵל אִיּוֹב וַיֹּאמֶר הַבָּקָר הָיוּ חֲרָשׁוֹת, אָמַר רַבִּי חֲמָא בְּרַבִּי חֲנִינְא הֲרָאָה לוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא יַעֲיִן דּוֹגְמָא שֶׁל הָעוֹלָם הַבָּא, (עמוס ט, יג): וְנִגַּשׁ חוֹרֵשׁ בִּקְצֵר (איוב א, טו): וְתִפֹּל שָׂבָא וְתִקְחֶם.

אָמַר רַבִּי אֲבָא בַר כְּהֵנָּא יֵצְאוּ מִכֶּפֶר קָרִינוּס וְהִלְכוּ כָּל הָאֲבוּלִין עַד מַגִּדֵּל צַבְעִים וַיָּמְתוּ שָׁם, (איוב א, טו): וְאִמְלִטָה רַק אֲנִי לְבִדִּי.

אָמַר רַבִּי חֲנִינְא רַק מְעוּט, אָף הוּא מְשַׁבֵּר וּמְלַקָּה.

אָמַר רַבִּי יוֹדָן לְבִדִּי, (איוב א, טו): עוֹד זֶה מְדַבֵּר, אָף הוּא כֵּיּוֹן שֶׁאָמַר בְּשׁוֹרְתוֹ מִיָּד מֵת. (איוב א, יז): עוֹד זֶה מְדַבֵּר וְזֶה בָּא וַיֹּאמֶר כְּשֶׁדִּים שָׁמוּ שְׁלֹשָׁה רָאשִׁים, אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָן כֵּיּוֹן שֶׁשָּׁמַע אִיּוֹב הַתַּחֲחִיל מְגִיֵּס חִילוֹתָיו לְמַלְחָמָה, אָמַר כְּמָה חִילוֹת אֲנִי יָכוֹל לְחִיל, כְּמָה גִּיסוֹת אֲנִי יָכוֹל לְגִיס, וְהָאֵמָּה בְּזוּיָה שֵׁישׁ בְּעוֹלָם (ישעיה כג, יג): הֵן אֲרַץ כְּשֶׁדִּים זֶה הָעָם לֹא הָיָה, הִלּוּאִי לֹא הָיָה בָּא לְהַפִּיל אֵימָתוֹ עָלַי, וְכֵיּוֹן שֶׁאָמַר לוֹ (איוב א, טז): אִישׁ הָאֱלֹהִים נִפְלָה מִן הַשָּׁמַיִם, אָמַר מִן הַשָּׁמַיִם הוּא, מָה אֲנִי יָכוֹל לַעֲשׂוֹת, (איוב לא, לד): וְאָדָם לֹא אֵצָא פֶתַח, מִיָּד (איוב ב, ח): וַיִּקָּח לוֹ חֶרֶשׁ לְהִתְגַּרֵּד בּוֹ. אָף בְּמִצְרַיִם כָּף הָיָה (תהלים קה, לג): וַיִּזְדַּ גִּפְנִים וַתֵּאֱנָתֶם, וְאַחַר כָּף (תהלים עח, מח): וַיִּסְגַּר לְבַרְדָּ בְּעֵינָם, וְאַחַר כָּף (תהלים עח, נא): וַיִּזְדַּ כָּל בְּכוֹר בְּמִצְרַיִם. וְאַף בְּנִגְעִים כּוֹ, בְּתַחֲלָה הֵן בָּאִין עַל בֵּיתוֹ, אִם חִזַּר בּוֹ מוּטָב, וְאִם לֹא, הָרִי הֵן טְעוּנִין חֲלִיצָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יד, מ): וְצָוָה הַכֹּהֵן וְחִלְצוּ. אִם חִזַּר בּוֹ מוּטָב, וְאִם לֹא, טְעוּנִין נְתִיצָה. חִזַּר בּוֹ מוּטָב, וְאִם לֹא, בָּאִים עַל הַבְּגָדִים וְטְעוּנִים כְּבוּס. חִזַּר בּוֹ מוּטָב, וְאִם לֹא, טְעוּנִין קָרִיעָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יג, נ): וְקָרַע אֹתוֹ מִן הַבְּגָד. אִם חִזַּר בּוֹ מוּטָב, וְאִם לֹא, טְעוּנִין שְׂרָפָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יג, נב): וְשָׂרַף אֵת הַבְּגָד. אַחַר כָּף הֵן בָּאִין עַל גּוּפוֹ, אִם חִזַּר בּוֹ מוּטָב וְאִם לֹא, יוֹצֵא וּבָא. אִם חִזַּר בּוֹ מוּטָב, וְאִם לֹא (ויקרא יג, מו): בְּדָד יֵשֵׁב

מחוץ למחנה מושבו. ואף במחלון וכליון כד ה'יה, בתחלה מתו סוסייהם, חמוריהם, גמליהם, ואחר כד, וימת אלימלך, ואחר כד, וימתו גם שניהם מחלון וכליון. ותשארה האשה, אמר רבי חנינא נעשתה שגרי שגרים.

יא ותקם היא וכלתיה ותשב משדי מואב כי שמעה בשדה מואב [\(רות א, ו\)](#), שמעה מהרוכלין המחזירין בעירות, ומה שמעה, כי פקד ה' את עמו לתת להם לחם. כתוב אחד אומר [\(תהלים צד, יד\)](#): כי לא יטש ה' עמו ונחלתו לא יעזב, וכתוב אחד אומר [\(שמואל א יב, כב\)](#): כי לא יטש ה' את עמו בעבור שמו הגדול, אמר רבי שמואל בר נחמני, פעמים שהוא עושה בעבור עמו ונחלתו, ופעמים שהוא עושה בשביל שמו הגדול.

אמר רבי איבו כשישראל זכאין, בעבור עמו ונחלתו, וכשאין ישראל זכאין, בעבור שמו הגדול. ורבנן אמרי בארץ ישראל בשביל עמו ונחלתו, בחוצה לארץ בעבור שמו הגדול, שנאמר [\(ישעיה מת, יא\)](#): למעני למעני אעשה.

יב ותצא מן המקום אשר היתה שמה [\(רות א, ז\)](#), ותצא, וכי לא יצאתה משם אלא היא, והלא כמה גמלים יצאו, כמה חמרים יצאו, ואת אמרת ותצא, רבי עזריה בשם רבי יהודה ברבי סימון גדול שבעיר, הוא זיוה, והוא הודיה, והוא הדרה, והוא שבחה. פנה משם, פנה זיוה, פנה הודיה, פנה הדרה, פנה שבחה. וכן את מוצא בינינו כשיצא מבאר שבע, וכי לא יצא משם אלא הוא, והלא כמה גמלים יצאו, כמה חמרים יצאו, ואת אמרת ויצא, אלא כשהצדיק בעיר, הוא זיוה, והוא הודיה, והוא הדרה והוא שבחה. יצא משם פנה זיוה, פנה הודיה, פנה הדרה, פנה שבחה. ניחא תמן דלא הות אלא אותה הצדקת, ברם הכא לא הנה יצחק תמן, אלא אמר רבי עזריה בשם רבי עזריה ברבי סימון לא דומה זכות צדיק אחד לזכות שני צדיקים. ותלכנה בדרך לשוב אל ארץ יהודה, אמר רבי יהודה אמר רבי יוחנן, עברו על שורת הדין והלכו ביום טוב.

דבר אחר, ותלכנה בדרך, הוצרה עליהם הדרך, שהלכו ביחף. ותלכנה היו עסוקות בהלכות גרים.

יג ותאמר נעמי לשתי כתייה לכנה שבנה אשה לבית אמה [\(רות א, ח\)](#), לבית אמתה. אבנימוס הגרדי מתה אמו ועלה רבי מאיר להראות לו פנים, ומצא אותם יושבין אבליים, לאחר זמן מת אביו ועלה רבי מאיר להראות לו פנים, ומצא אותן עסוקין במלאכתן. אמר לו, כמדמה אני שאמך חביבה עליך יותר מאביך, אמר לו ולא כן כתיב, אשה לבית אמה ולא לבית אביה. אמר לו, יפה אמרת שאין אב לגוי,

יד יַעֲשֶׂה ה' עִמָּכֶם חֶסֶד, רַבִּי חֲנִינָא בַר אֲדָא אָמַר, יַעֲשֶׂה כְּתִיב, כַּאֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם עִם הַמֵּתִים, שְׁנַטְפְּלֶתֶם בְּתַכְרִיכֵיהוֹן, וְעַמְדִי, שְׁוֹתְרוּ לָהּ כְּתִבוּתֶיהֶן.

אָמַר רַבִּי זְעִירָא, מְגַלָּה זֹו אֵין בָּהּ לֹא טַמְאָה, וְלֹא טְהָרָה, וְלֹא אִסּוּר, וְלֹא הֵתֵר, וְלָמָּה נִכְתְּבָה לְלַמְּדָךְ כַּמָּה שְׁכָר טוֹב לְגוֹמְלֵי חֶסֶדִים.

טו יִתֵּן ה' לָכֶם **(רות א. ט.)**, אָמַר רַבִּי יוֹסִי כָּל אוֹתָן הַטּוֹבוֹת וְהַנְּחָמוֹת שְׁעֵתִיד הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לִתֵּן לְשִׁלְמָה, דְּכְתִיב **(מלכים א. ה. ט.)**: וַיִּתֵּן אֱלֹהִים חֲכָמָה לְשִׁלְמָה, יִהְיוּ מִכֶּם. וּמִצָּאן מְנוּחָה, וּמִצָּאן כְּתִיב, אַחַת מוֹצֵאת, שְׁתִּים לֹא מוֹצֵאות. אִשָּׁה בֵּית אִשָּׁה, מִכָּאן שְׂאִין קוֹרֵת רוּחַ לְאִשָּׁה, אֶלָּא בְּבֵית בַּעֲלָהּ. וְתִשְׁק לָהּן וְתִשְׁאֲנָה קוֹלָן וְתִבְכְּיָנָה, וְתִאמְרָנָה לָהּ, וְתִאמְרַן נַעֲמִי שְׂבָנָה בְּנִתִי לָמָּה תִּלְכְּנָה עִמִּי הַעוֹד לִי בָנִים בְּמַעֲי וְהִיוּ לָכֶם לְאֶנְשִׁים וְגוֹ', וְכִי יֵשׁ אָדָם מִיָּבֵם אִשְׁתְּ אַחִיו שְׁלֹא הִיא בְּעוֹלָמוֹ.

טז שְׂבָנָה בְּנִתִי יִלְכָּה **(רות א. יב.)**, רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי בְּשֵׁם רַבִּי יוֹדֵן בְּרַבִּי חֲנִינָא, בְּשֵׁלֶשׁ מְקוֹמוֹת כְּתִיב כָּאן **(רות א. ח.)**: שְׂבָנָה, **(רות א. יא.)**: שְׂבָנָה, **(רות א. יב.)**: שְׂבָנָה, כִּנְגֵד שְׁלֹשׁ פְּעָמִים שְׁדוּחִין אֶת הַגֵּר, וְאִם הִטְרִיחַ יוֹתֵר מִכָּאן מִקְבֵּלִין אוֹתוֹ.

אָמַר רַבִּי יִצְחָק **(איוב לא. לב.)**: בַּחוּץ לֹא יֵלִין גֵּר, לְעוֹלָם יִהְיֶה אָדָם דּוּחָה בְּשִׁמְאֵל וּמִקְרַב בִּימִין. כִּי זְקֻנְתִּי מֵהֵיוֹת לְאִישׁ וְגוֹ', אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן לְמַדְדָּךְ הַתּוֹרָה דְּרָךְ אֶרֶץ שְׂאִין תִּשְׁמִישׁ בִּיּוֹם אֶלָּא בְּלֵילָה, הִדָּא הוּא דְּכְתִיב **(אסתר ב. יד.)**: בַּעֲרַב הָא בָּאָה וּבִבְקָר הִיא שְׂבָה, וּכְתִיב: גַּם הֵייתִי הַלְּיָלָה לְאִישׁ.

יז וְגַם הֵייתִי, שְׂיִלְדֵתִי בָנִים, הָא אֵלוֹ הֵייתִי הַלְּיָלָה לְאִישׁ יִלְדֵתִי בָנִים, אֶלָּא הִלְהוֹן תִּשְׁבְּרָנָה, יְכוּלוֹת אַתֶּם יוֹשְׁבוֹת עַד אֲשֶׁר יִגְדְּלוּ הִלְהוֹן תִּתְעַגְגְּנָה, יְכוּלוֹת אַתֶּם יוֹשְׁבוֹת עֲגוּנוֹת לְבִלְתִּי הֵיוֹת לְאִישׁ אֵל בְּנִתִי, אֶלְלִי בְּנוֹתִי, כִּי מֵר לִי מְאֹד מִכֶּם, בְּשִׁבְיִלְכֶם, כִּי יִצְאָה בִי וּבְבָנִי וּבְבַעֲלֵי יָד ה'.

יח רַבִּי חֲנִינָא בְּרִיה דְּרַבִּי אַבְהוֹ פִּתֵר קְרִיָּא בְּמִשָּׁה, אָמַר מִשָּׁה לְפָנֵי הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם בְּהוֹן קִלְסִיתִיךָ, שְׁנֵאמַר **(דברים י. יד.)**: הוֹן לְה' אֱלֹהֶיךָ הַשָּׁמַיִם וְהַשָּׁמַיִם, וְהֵייתִי סָבוּר שְׁתִּתֵּן לִי פְרוּפְקָפְיָא, הִלְהוֹן תִּתְעַגְגְּנָה, הוֹגְעֵתְנִי בְּמִלְאָךְ הַמָּוֶת, הוֹן שְׂבִקְתָּ גְבִי וְאִמְרַתְּ לִי הוֹן קָרְבוּ יְמִיד לְמוֹת, וְחוֹזֵר וְאוֹמֵר לְיִשְׂרָאֵל אֵל בְּנִתִי אֶלְלִי בְּנִי, כִּי מֵר לִי מְאֹד מִכֶּם, בְּשִׁבְיִלְכֶם בִּי וּבְאַחִי יִצְתָּה יָד ה'.

יט אָמַר רַבִּי לְוִי, כָּל מְקוֹם שְׁנֵאמַר בוֹ יָד ה', מִכַּת דְּבַר הִיא, וּבְנִין אָב שְׂבִכְלָם **(שמות ט. ג.)**: הִנֵּה יָד ה' הוֹיָה. בַּר קַפְרָא אָמַר יָד תִּבְעוּ וְיָד פִּגְעָה בָם.

אמר רבי סימון ביוצאין היתה מגפה, ביושבין לא היתה מגפה. תלמידי דרבי נחמיה מייתי לה מהתם, הדיא הוא דכתיב (שופטים ב. טו): בכל אשר יצאו יד ה' היתה בם לרעה, ביוצאין היתה מגפה ביושבין לא היתה מגפה.

אמר רבי ראובן אף בגיהן היו מצרין אחריהם ואומרים מתי ימותו אלה ונפנס אנו לארץ.

ב ותשנה קולן ותבכינה (רות א. יד), חסר אל"ף, תשש כחו, שהן מהלכות ובוכות. רבי ברכיה בשם רבי יצחק ארבעים פסיעות הלכה ערפה עם חמותה, ונתלה לבנה ארבעים יום, שנאמר (שמואל א יז. טז): ויגש הפלשתי השכם והערב. רבי יודן בשם רבי יצחק ארבעה מילין הלכה ערפה עם חמותה, ועמדו ממנה ארבעה גבורים, שנאמר (שמואל ב כא. כב): ארבעת אלה ילדו להרפה.

אמר רבי יצחק כל אותו הלילה שפרשה ערפה מחמותה נתערבו בה ערות גוים של מאה בני אדם, הדיא הוא דכתיב (שמואל א יז. כג): והוא מדבר עמם וגו' ממערכות פלשתים, ממערות כתיב, ממאה ערלות גוים שנתערו בה כל הלילה. רבי תנחומא אמר אף כלב אחד, דכתיב (שמואל א יז. מג): ויאמר הפלשתי אל דוד הקלב אנכי.

כא ותשק ערפה לחמותה, כל נשיקה של תפלות בר מן תלת, נשיקה של גדלה, ונשיקה של פרקים, ונשיקה של פרישות. של גדלה, דכתיב (שמואל א ג. א): ויקח שמואל את פד השמן ויצק על ראשו וישקהו. של פרקים, דכתיב (שמות ד. כז): ויפגשהו בהר האלהים וישק לו. של פרישות, שנאמר ותשק ערפה לחמותה. רבי תנחומא אמר אף נשיקה של קריבות, שנאמר (בראשית כט. יא): וישק יעקב לרחל, למה, שהיתה קרובתו. ותאמר הנה שבה ובמתך וגו', כיון ששבה אל עמה שבה אל אלהיה.

כב ותאמר רות אל תפגעני בי לעזבך לשוב מאחריך (רות א. טז), מהו אל תפגעני בי, אמרה לה לא תחטא עלי, לא תסבין פגעיתך מני, לעזבך לשוב מאחריך, מכל מקום דעתה להתגיר, אלא מוטב על ידך ולא על ידי אחרת. כיון ששמעה נעמי כד התחילה סודרת לה הלכות גרים, אמרה לה בתי אין דרךן של בנות ישראל לילך לבתי תיאטראות ולבתי קרקסאות של גוים. אמרה לה, אל אשר תלכי אלך. אמרה לה בתי אין דרךן של ישראל לדור בבית שאין שם מזוזה. אמרה לה, באשר תליני אליו עמד עמי, אלו ענשין ואזהרות. ואלהיך אלהי, שאר מצוות.

כג דבר אחר, אל אשר תלכי אלך. באהל מועד, בגלגל, בשילה, בנב, בגבעון, בבית עולמים. באשר תליני אליו, לנה אני על קרבנותי. עמד עמי, לבטל עבודת כוכבים שלי. ואלהיך אלהי, לשלם שכר פעלתי.

כז בַּאֲשֶׁר תִּמְוֹתַי אָמוּת (רות א, יז), אֵלוּ אַרְבַּע מִיתוֹת בֵּית דִּין, סְקִילָה, שְׂרֵפָה, הֶרֶג וְחֶנֶק. וְשֵׁם אֶקְבֵּר, אֵלוּ שְׁנֵי קְבָרִים הַמְתַּקְנִים לְבֵית דִּין, אֶחָד לְנִסְקָלִין וְלְנִשְׂרָפִין, וְאֶחָד לְנִהְרָגִין וְלְנִחְנָקִין. כֹּה יַעֲשֶׂה ה' לִי וְכֹה יוֹסִיף, אֲמַרְהָ לָּהּ, בְּתִי, כֹּל מַה שֶּׁאֵת יְכוּלָה לְסַגֵּל מִצְוֹת וְצִדְקוֹת, סְגָלִי בְּעוֹלָם הַזֶּה, אֲבָל לְעֵתִיד לְבוֹא כִּי הַמּוֹת יִפְרִיד בֵּינִי וּבֵינְךָ.

פרשה ג

א זֶה שֶׁאָמַר הַכֹּתוּב (איוב ג, יט): קֶטֶן וְגָדוֹל שָׁם הוּא וְעָבַד חֲפָשִׁי מֵאֲדָנָיו, אָמַר רַבִּי סִימוֹן זֶה אֶחָד מֵאַרְבָּעָה מְקַרְאוֹת שְׂדוּמִין זֶה לָּזָה, קֶטֶן וְגָדוֹל שָׁם הוּא, הָעוֹלָם הַזֶּה מִי שֶׁהוּא קֶטֶן יְכוּל לְהַעֲשׂוֹת גָּדוֹל, וּמִי שֶׁהוּא גָּדוֹל יְכוּל לְהַעֲשׂוֹת קֶטֶן, אֲבָל לְעֵתִיד לְבוֹא, מִי שֶׁהוּא קֶטֶן אֵינוֹ יְכוּל לְהַעֲשׂוֹת גָּדוֹל, וּמִי שֶׁהוּא גָּדוֹל אֵינוֹ יְכוּל לְהַעֲשׂוֹת קֶטֶן. וְעָבַד חֲפָשִׁי מֵאֲדָנָיו, זֶה הוּא שְׁעוֹשֶׂה רָצוֹן יוֹצְרוֹ מְכַעֵס אֶת יֹצְרוֹ, מֵת יֵצֵא לְחַרוּת, שְׁנֵאָמַר: וְעָבַד חֲפָשִׁי מֵאֲדָנָיו. רַבִּי מִיָּאֲשָׁא בַּר בְּרִיָּה דְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, נִשְׁתַּקַּע שְׁלֹשָׁה יָמִים בְּחֻלְיוֹ, לְאַחַר שְׁלֹשָׁה יָמִים נִתְיַשְׁבָּה דַּעְתּוֹ, אָמַר לוֹ אָבִיו הֵן הוּיָת, אָמַר לִיהָ בְּעוֹלָם מְעַרְבַּ הֵייתִי. אָמַר לִיהָ וּמַה חֲמִיתָה תַּמּוֹן, אָמַר לִיהָ הִרְבֵּה בְּנֵי אָדָם רָאִיתִי כְּאֵן בְּכָבוֹד וְשֵׁם בְּבִזְיוֹן. כִּד שְׁמַעוּ רַבִּי יוֹחָנָן וְרִישׁ לְקִישׁ סִלְקוֹן לְמַבְקָרִיָּה, אָמַר לְהוֹן אַבוּהָ שְׁמַעְתוֹן מַה אָמַר הַדִּין מֵיִינוֹקָא, אָמְרִין לִיהָ מַה אָמַר, תַּנִּי לְהוֹן עוֹבְדָא.

אָמַר רִישׁ לְקִישׁ וְלֹא מְקַרָּא מְלֵא הוּא (יחזקאל כא, לא): כֹּה אָמַר ה' [א] הַסִּיר הַמְצַנְנֶת וְהָרִים הָעֵטְרָה זֹאת לֹא זֹאת הַשְּׁפֵלָה הַגְּבֵהָ וְהַגְּבֵהָ הַשְּׁפִיל, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אֵלוּ לֹא עֲלִיתִי אֶלָּא לְשִׁמְעַ דְּבַר זֶה דִּי. רַב הוֹנָא רִישׁ גְּלוּתָא שְׁאֵל לְרַבִּי חֲסֵדָאִי מַה דִּין דְּכִתִּיב הַסִּיר הַמְצַנְנֶת וְהָרִים הָעֵטְרָה, אָמַר לוֹ, הַסִּיר הַמְצַנְנֶת מִרְבוּתֵינוּ, וְהָרִים הָעֵטְרָה מֵאָמוּת הָעוֹלָם. אָמַר לוֹ, אֵת חֲסֵד וּמַה לָּךְ חֲסֵד.

ב כְּתִיב (קהלת ט, ד): כִּי מִי אֲשֶׁר יַחְפֹּר וְגו', תַּמּוֹן תַּנִּינֵן הַרוּאָה עֲבוּדָת כּוֹכְבִים מַה הוּא אוֹמֵר, בְּרוּךְ נוֹתֵן אֶרֶץ אֲפִים לְעוֹבְרֵי רָצוֹנוֹ. מְקוֹם שְׁנַעְקָרָה עֲבוּדָת כּוֹכְבִים מִמֶּנּוּ, בְּרוּךְ שְׁעַקֵּר עֲבוּדָת כּוֹכְבִים מֵאַרְצֵנוּ. וְכֵן יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ שְׁתַּעֲקֹר אוֹתָהּ מִכָּל הַמְּקוֹמוֹת וְתָשׁוּב לָב עוֹבְדֵיהָ לְעַבְדֶּךָ בְּלֵב שָׁלֵם, וְלֹא נִמְצָא מִתְּפִלָּל עַל הַרְשָׁעִים.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן יִבְחַר כְּתִיב, אֲפֵלוּ כֹל אוֹתָן שְׁפִשְׁטוּ יְדֵיהֶם בְּזָבוּל יֵשׁ בְּטַחוֹן, לְהַחִיּוֹת אוֹתָם אִי אֲפֹשֶׁר שְׁכַבְר פְּשִׁטוּ יְדֵיהֶם בְּזָבוּל, לְכַלּוֹתָם אִי

אֶפְשֶׁר שְׁכַבְר עֲשׂו תְּשׁוּבָה, עֲלֵיהֶם הוּא אוֹמֵר (ירמיה נא, ט): וַיִּשְׁנוּ שְׁנַת עוֹלָם וְלֹא יִקְיצוּ. תִּנְיָא קְטִינֵי גוֹיִם וְחִילוּתֵינּוּ שֶׁל נְבוּכַדְנֶצַּר לֹא חִיִּים וְלֹא נְדוּנִים, וְעֲלֵיהֶם הוּא אוֹמֵר: וַיִּשְׁנוּ שְׁנַת עוֹלָם וְלֹא יִקְיצוּ. (קהלת ט, ד): כִּי לְכָל־חַי הוּא טוֹב מִן הָאָרֶזֶה הַמֵּת, בְּעוֹלָם הַזֶּה מִי שֶׁהוּא כָּלֵב, לְהַעֲשׂוֹת אָרִי הוּא יְכוּל. וּמִי שֶׁהוּא אָרִי, יְכוּל לְהַעֲשׂוֹת כָּלֵב. אֲבָל לְעֵתִיד לְבוֹא, מִי שֶׁהוּא אָרִי אֵינּוּ יְכוּל לְהַעֲשׂוֹת כָּלֵב, וְכֹל מִי שֶׁהוּא כָּלֵב אֵינּוּ יְכוּל לְהַעֲשׂוֹת אָרִי. אֲדַרְיָאנוֹס שְׁחִיק טְמִיאָ שָׂאל לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה, אָמַר לִיה אָנָּה טַב מִמְּשֶׁה רַבָּד, אָמַר לִיה, לָמָּה, דְּאָנָּה חַי וְהוּא מֵת, וּכְתִיב: כִּי לְכָל־חַי טוֹב מִן הָאָרֶזֶה הַמֵּת. אָמַר לִיה יְכוּל אֶת־לְגֹזֵר דְּלֹא יְדַלֵּק בַּר נֶשׁ נוֹר תִּלְתָּא יוֹמִין, אָמַר לִיה, אֵין. לְעֵידוֹן עֲמִיאָ סְלִקוֹן תַּרְוִיחוֹן עַל אִיגַר פְּלִטִין חֲמִי תִּנְנָא סְלִיק מִן רְחִיק, אָמַר לִיה מַה כֹּן, אָמַר לִיה אִיפְרַכְיָא בֵּישׁ, עֲאֵל אֲסִיא וּבִקֵּר יְתִיה, וְאָמַר לִיה עַד דְּשִׁתִּי חֲמִימִי לֹא מִיתְּסִי. אָמַר לִיה תַּפַּח רוּחִיה, עַד דְּאֶת־קִיָּם בְּטִלְהָ גְזַרְתָּד, וּמְשֶׁה רַבְּנוּ מְשַׁעָה שְׁגֹזֵר עָלֵינוּ (שמות לה, א): לֹא תִבְעֲרוּ אֵשׁ בְּכֹל מִשְׁבְּתֵיכֶם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, לֹא מִדְּלִיק יְהוּדָאִי נוֹר בְּשַׁבְּתָא מִיוֹמוֹהִי, וְעַדִּין לֹא נִתְּבַטְּלָה גְזַרְתּוֹ עַד הַשְּׁתָּא, אָמַרְתְּ אֶת־כֹּן דְּאָנָּה טַב מִיְנִיה. (תהלים לט, ה): הוֹדִיעֵנִי ה' קִצֵּי וּמִדַּת יָמֵי מַה הִיא, אָמַר דָּוִד לְפָנָי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, רַבּוֹן הָעוֹלָם אוֹדַע לִי אֵימְתִי אָנָּה מֵיִת, אָמַר לִיה רְזָא הִיא דְּלֹא מִתְּגַלִּי לְבַר נֶשׁ וְלִית אֶפְשֶׁר דִּיִּתְגַּלִּי לָךְ. וּמִדַּת יָמֵי מַה הִיא, אָמַר לִיה שְׁבַעִין שָׁנִין. וְאֲדַעָה מַה חֵדֵל אָנִי, אוֹדַע לִי בְּהִדִּין יוֹמָא אָנָּה מֵיִת, אָמַר לוֹ בְּשַׁבָּת. אָמַר לִיה פְּחִית לִי חַד יוֹמָא, אָמַר לוֹ לֹא. אָמַר לוֹ לָמָּה, אָמַר לוֹ חֲבִיבָה עָלִי תַּפְלָה אַחַת שְׂאֶתָה עוֹמֵד וּמִתְּפַלֵּל לְפָנָי מֵאֲלָף עוֹלוֹת שְׁעֵתִיד שְׁלֹמָה בְּנֵד לְהַעֲלוֹת לְפָנָי, שְׁנֵאֲמַר (מלכים א ג, ד): אֲלָף עֲלוֹת יַעֲלֶה שְׁלֹמָה עַל הַמִּזְבֵּחַ הַהוּא. אָמַר לִיה אוֹסִיף לִי חַד יוֹמָא, אָמַר לִיה לֹא. אָמַר לִיה לָמָּה, אָמַר לִיה אַרְכִּי שֶׁל בְּנֵד דּוֹחֶקֶת, דְּאָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בַּר אֲבָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן, אַרְכִּיוֹת אַרְכִּיוֹת הֵן וְאֵין אַחַד מֵהֶן נִכְנֵס לְתוֹךְ אַרְכִּי שֶׁל חֲבֵרוֹ אֲפֵלוּ כְּמֵלֵא נִימָא. וּמֵת בְּעֶצְרַת שְׁחַל לְהִיּוֹת בְּשַׁבָּת, וְסִלְקָה סְנֵהֲדָרִין מְחֻמְיָא אֲפִין לְשִׁלְמָה, אָמַר לְהוֹן מְעַבֵּר יְתִיה מְאֵתֵר לְאַתֵּר, אָמַרִין לִיה וְלֹא מִתְּנִיתָא הִיא סְכִין וּמִדִּיחִין וּבִלְבָד שְׁלֹא יִזִּי אֲבַר. אָמַר כָּלֵבִים שֶׁל בֵּית אֲבָא רַעֲבִין, אָמַרִין לִיה וְלֹא מִתְּנִיתָא הִיא מְחַתְּכִין אֶת הַדְּלוּעִים לְפָנָי הַבְּהֵמָה וְאֶת הַנְּבִלָה לְפָנָי הַכָּלְבִים. מַה עָשָׂה נָטַל פִּיפְקִין וּפְרַשׁ עָלָיו כְּדִי שְׁלֹא תִרַד הַשֶּׁמֶשׁ, וַיֵּשׁ אוֹמְרִים לְנִשְׁרִים קָרָא וּפְרַשׁוּ עָלָיו אֲגַפְיָהוֹן כְּדִי שְׁלֹא תִרַד עָלָיו הַשֶּׁמֶשׁ.

א אָמַר (קהלת א, טו): מְעוֹת לֹא יוֹכֵל לְתַקֵּן וְחֶסְרוֹן לֹא יוֹכֵל לְהַמְנוֹת, בְּעוֹלָם הַזֶּה מִי שֶׁהוּא מְעוֹת יְכוּל לְתַקֵּן, וּמִי שֶׁהוּא מְתַקֵּן יְכוּל לְעוֹת, אֲבָל לְעֵתִיד לְבוֹא מִי שֶׁהוּא מְעוֹת אֵין יְכוּל לְתַקֵּן, וּמִי שֶׁהוּא מְתַקֵּן אֵין יְכוּל לְעוֹת. וְחֶסְרוֹן לֹא יוֹכֵל לְהַמְנוֹת, יֵשׁ מְהַרְשָׁעִים שְׁמִזְדֻּגִין זֶה עִם זֶה בְּעוֹלָם, אַחַד מֵהֶן עָשָׂה תְּשׁוּבָה לְפָנָי מוֹתוֹ וְאַחַד לֹא עָשָׂה תְּשׁוּבָה, נִמְצָא זֶה עוֹמֵד בְּחִבּוּרַת הַצְּדִיקִים, וְזֶה עוֹמֵד בְּחִבּוּרַת הַרְשָׁעִים, וְהוּא רוֹאֶה אוֹתוֹ וְאוֹמֵר אוֹי לִי שְׁמָא מְשׂוֹא פְּנִים יֵשׁ בְּדָבָר, אָנִי וְזֶה גְּנַבְנוּ, אָנִי וְזֶה הִרְגֵנוּ כְּאֶחָת, זֶה עוֹמֵד בְּחִבּוּרַת צְדִיקִים וְאָנִי בְּחִבּוּרַת רְשָׁעִים. וְהוֹן מְשִׁיבִין וְאוֹמְרִין לוֹ, שׁוּטָה שְׁבַעֲוֹלָם, מְנַיִל הֵיִתָּ וּמְשַׁלְּדָ לְאַחַר מִיתְּתָד שְׁלֶשֶׁת יָמִים, וְלֹא

בְּחֻבְלִים גָּרוּף לְקַבֵּר (ישעיה יד, יא): תַּחֲתִיף יַצַּע רַמָּה וּמְכַסֶּיף תּוֹלְעָה, כְּשֶׁהֵבִין זֶה חֲבֵרָף שֶׁבַּ מְאוֹתוֹ הִדְרָף, וְאַתָּה הֵייתָ סִפְקָה לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה וְלֹא עֲשִׂיתָ. אוֹמֵר לָהֶם הַנִּיחוּנִי שְׂאֵלְךָ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה, וְהוּן מְשִׁיבִין לוֹ וְאוֹמְרִין, שׁוּטָה שְׁבַעֲוֹלָם, אֵין אַתָּה יוֹדֵעַ שְׁעוֹלָם זֶה דּוֹמָה לְשַׁבַּת וְעוֹלָם שְׁבַאֲתָּ מִמֶּנּוּ דּוֹמָה לְעַרְבַּ שַׁבַּת, אִם אֵין אָדָם מִתְקַן בְּעַרְבַּ שַׁבַּת מָה יֵאָכֵל בְּשַׁבַּת. וְעוֹד עוֹלָם זֶה דּוֹמָה לֵים וְעוֹלָם שְׁבַאֲתָּ מִמֶּנּוּ דּוֹמָה לִיבְשָׂה, אִם אֵין אָדָם מִתְקַן בִּיבְשָׂה מָה יֵאָכֵל בַּיָּם. וְעוֹד הָעוֹלָם הַזֶּה דּוֹמָה לְמִדְבָּר וְעוֹלָם שְׁבַאֲתָּ מִמֶּנּוּ דּוֹמָה לִישׁוּב, אִם אֵין אָדָם מִתְקַן בִּישׁוּב מָה יֵאָכֵל בְּמִדְבָּר. מֵהוּ עוֹשֶׂה חוֹבֵק אֶת יָדָיו וְאוֹכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ, שְׁנֵאָמַר (סְהַלַּת ד. ה.): הַכְּסִיל חֹבֵק אֶת יָדָיו וְאוֹכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ. וְהוּא אוֹמֵר הַנִּיחוּנִי שְׂאֵרָאָה אֶת חֲבָרִי בְּכַבּוּדוֹ, וּמְשִׁיבִין וְאוֹמְרִים לוֹ, שׁוּטָה שְׁבַעֲוֹלָם, מְצִוִין מִפִּי הַגְּבוּרָה אָנוּ שְׂלֵא יַעֲמְדוּ רְשָׁעִים בְּצַד צְדִיקִים, וְלֹא צְדִיקִים בְּצַד רְשָׁעִים, וְלֹא טְמֵאִים בְּצַד טְהוֹרִים, וְלֹא טְהוֹרִים בְּצַד טְמֵאִים, וְעַל מָה אָנוּ מְצִוִין עַל הַשַּׁעַר הַזֶּה, שְׁנֵאָמַר (תְּהִלִּים קִיח, ב): זֶה הַשַּׁעַר לְהַ צְדִיקִים יָבֹאוּ בוֹ.

ד דִּילְמָא רַבִּי חֲזִיא רַבָּה וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן חַלְפַּתָּא הוּוּ יִתְבִּין לַעֲיִין בְּאוֹרֵייתָא בְּהַדִּין בֵּית מִדְרָשָׁא רַבָּא דְטַבְרַיָּא בְּעָרוּבַת פְּסַחָא, וְאֵית דְאָמְרִי בְּעָרוּבַת צוּמָא רַבָּא, וְשְׁמַעִי קְלַהוֹן דְּבְרֵייתָא בְּיָבִין, אָמַר לִיה אֵילִין בְּרֵייתָא מָה עֶסְקוֹן, אָמַר דְאֵית לִיה זָבוּ וְדַלִּית לִיה אָזִיל לְגַבִּי מְרִי עֲבַדְתִּיה וְהוּא יְהִיב לִיה. אָמַר לִיה אִם בֶּן הוּא אָף אָנָא אֵיזִיל גְּבִי מְרִי עֲבַדְתִּי וְהוּא יְהִיב לִי, נִפְק וְצַלִּי בְּהַדָּא אֵילוּסִיס דְטַבְרַיָּא, וְחֲזָא חַד יָדָא מוֹשְׁטָא לִיה חֲדָא מְרַגְלִיתָא, אָזִיל טַעִין גְּבִי רַבְנֵי, אָמַר לִיה הַדָּא מְנָא אֵית לָךְ, הַדָּא מִילָא דְאֵיסְטוֹפִיטָא הִיא, אָלָא הִיא לָךְ תְּלַתָּא דִינְרִין, וְאָזִיל וְעַבְד לִיקְרָא דִיּוּמָא, וּבְתַר יוּמָא טְבָא אָנֹן שְׁטַחִין קְלִיָּה וּמָה דְהוּא עֲבִיד טִימִיתָה תִּיסַב. נִסַב תְּלַתָּא דִינְרִין וְאָזִיל זָבוּ וְבוּנִין וְעַל לְבִיתִיה, אָמְרָה לִיה דְבִיתָהוּ שְׁמַעוֹן שְׂרִית גְּנִיב, כָּל פְּעֻלָּךְ לִית הִיא אָלָא מְאָה מְנָה וְאֵילִין זְבִינְתָה מָה אֵינֹן, מִיָּד תִּנְי לָה עוֹבְדָא. אָמְרָה לִיה מָאִי אַתָּ בְּעִי תְהִי גְנוּנָךְ חֶסֶר מִן דְחֲבֵרָף חֲדָא מְרַגְלִיתָא לְעֵלְמָא דְאַתִּי. אָמַר לָה וּמָה נַעֲבַד, אָמְרָה לִיה זִיל תְּחַזּוֹר זְבִינְתָא לְמְרִיהוֹן וְדִינְרֵיָא לְמְרִיהוֹן וּמְרַגְלִיתָא לְמָרָא. כַּד שְׁמַע רַבִּינוּ מְצַטְעַר, שְׁלַח וְאַיְתִיתָה, אָמַר לָה כָּל הַדִּין צַעְרָא צַעְרַתְּ לְהַדִּין צְדִיקָא. אָמְרָה לִיה מָה אַתָּ בְּעִי דִיָּהָ גְנוּנִיהָ חֶסֶר מְדִידְכוֹן חֲדָא מְרַגְלִיתָא לְעֵלְמָא דְאַתִּי. אָמַר לָה וְאֵין הָוָה חֶסֶר לִית בֶּן מְמַלְכִיָּה יְתִיה. אָמְרָה לִיה רַבִּי בְּהַדִּין עֵלְמָא זְכִינֹן מְחַמִּי אָפָךְ, וְלֹא אָמַר רִישׁ לְקִישׁ כָּל צְדִיק וְצְדִיק יֵשׁ לוֹ מְדוֹר בְּפְנֵי עַצְמוֹ, וְהוֹדָה לָה. וְלֹא עוֹד אָלָא שְׁדַרְכֹן שְׁל עֲלִיוֹנִים לְתוֹן וְאֵין דְרַכֹן לְטוֹל, הַנִּסַּח הָאֲחֵרוֹן קֶשֶׁה מִן הָרֵאשׁוֹן, מְנַסִּיב לִיה הַנִּסַּח יָדָא אֲרַעֲנָא [למטה], וּמִי מוֹשְׁטָא לִיה הָוָה יָדָא עֵילְאָה, כְּאֵינִישׁ דְמוֹזִיף לְחֲבָרִיהָ.

ה וְתָרָא כִּי מִתְאַמְצַת הִיא לְלַכְתָּ אַתָּה (רֹבַת א. יח), אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן בּוֹא וּרְאָה כַּמָּה חֲבִיבִים הַגְּרִים לְפָנֵי הַמְּקוֹם, כִּינֹן שְׁנַתְנָה דְעַתָּה לְהַתְגַּיֵר הַשְּׁוֹה הַכְּתוּב לְנַעֲמִי.

י ותלכנה שתיהן [\(רות א, יח\)](#), אמר רבי שמואל ברבי סימון, אותו היום קציר העמר היה, דתנינן תמן כל העירות הסמוכות לשם היו מתפנסות, כדי שיהא נקצר בעסק גדול. ויש אומרים אבצן היה משיא את בנותיו אותו היום. רבי תנחומא בשם רבי עזריה ורבי מנחמא בשם רבי יהושע בר אבין פתיב [\(תהלים פט, ט\)](#): ה' צבאות מי כמוך חסין יה, שמוציא דברים בעונתו, אשתו של בעז מתה באותו היום, ונתכנסו כל ישראל לגמילות חסדים, וזיל כל עמא לגמילות חסדא, נכנסה רות עם נעמי, והיתה זו יוצאת, וזו נכנסה. ותהום כל העיר עליהן ותאמרנה הזאת נעמי, זו היא שמעשיה נאים ונעימים, לשעבר היתה מהלכת באיסקפטיאות שלה, ועכשיו היא מהלכת יחפה, ואת אמרת הזאת נעמי, לשעבר היתה מכסה בבגדי מילתיו, ועכשיו היא מכסה בסמרטוטין, ואת אמרת הזאת נעמי, לשעבר היו פניה מאדימות מכח מאכל ומשתה, ועכשיו פניה מוריקות מן רעבון, ואת אמרת הזאת נעמי, ואמרת להן, אל תקראנה לי נעמי קראן לי מרא, בר קפרא אמר לפרה הדיוטית שהעמידוה בעליה בשוק, אמר, רדינית היא, ומשנה תלמים תלמים היא. אמרין אין רדינית אילין מכותיה דאית בה מה אינון. כך אמרה נעמי, למה, וה' ענה בי ושדי הרע לי.

י אני מלאה הלכתי וריקם השיבני ה' [\(רות א, כא\)](#), מלאה הלכתי בבנים ומלאה בבנות.

דבר אחר, אני מלאה הלכתי, שהייתי מעברת. למה תקראנה לי נעמי וה' ענה בי, ענה בי מדת הדין, היאך מה דאת אמר [\(שמות כב, כב\)](#): אם ענה תענה אותו.

דבר אחר, וה' ענה בי, העיד עלי, כמה דאת אמר [\(דברים יט, יח\)](#): שקר ענה באחיו.

דבר אחר, וה' ענה בי, כל עניניה לא הוה אלא בי, לפי שבעולם הזה וה' ענה בי, אבל לעתיד לבוא מה פתיב [\(ירמיה לב, מא\)](#): וששתי עליהם להטיב אותם.

פרשה ד

א זה שאמר הכתוב [\(דברי הימים א ת, ח\)](#): ושחרים הוליד בשדה מואב, אליהו זכור לטוב שאל את רבי נהוראי אמר ליה מה דין דכתוב ושחרים הוליד

בשדה מואב, אמר ליה גדול שהוליד בשדה מואב, מן שלחו אתם, שהיו משבט בנימין, דכתיב (שופטים כ, יב): וישלחו שבטי ישראל אנשים בכל שבטי בנימין לאמר, דבר אחר, ושרים, זה בעז, ולמה נקרא שמו שרים, שהיה משחרר מן העוונות. הוליד בשדה מואב, שהוליד מרות המואביה. מן שלחו, שהיה משבט יהודה, שנאמר (בראשית מו, כח): ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף. (דברי הימים א ת, ח): חושים ואת בערא נשיו, ויש אדם מוליד נשיו, אלא שחש פנמר ויבאר את ההלכה עמוני ולא עמונית, מואבי ולא מואבית. ויולד מן חדש אשתו. לא צורכה אלא ויולד מן בערא אשתו, אלא בימיו נתחדשה הלכה עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית. כתוב אחד אומר (דברי הימים א ב, יז): יתרא הישמעאלי, וכתוב אחד אומר (שמואל ב יז, כה): יתרא הישראלי, רבי יהושע בן לוי אמר הוא יתרא הישראלי הוא יתרא הישמעאלי. רבי שמואל בר נחמן ורבנן, רבי שמואל אמר ישמעאלי היה ואת אמרת ישראל, אלא ישמעאלי היה ונכנס לבית המדרש ומצאו לישי יושב ודורש כן (ישעיה מה, כב): פנו אלי והושעו כל אפסי ארץ וגו', נתגיר ונתן לו בתו. רבנן אמרין ישראל היה ואת אמרת ישמעאלי, אלא ישראל היה וחרג חרבו כישמעאלי ונעץ החרב באמצע בית המדרש ואמר או אהרג או אהרג עד שאני מקיים הלכה לרבים שכל שיבטל הלכה זו בחרב הזאת אני מתיו את ראשו, עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית.

ב ותשב נעמי ורות המואביה כלתה עמה השבה משדי מואב (רות א, כב), זו היא ששבה משדה מואב. (רות א, כב): והמה באו בית לחם בתחלת קציר שערים, אמר רבי שמואל בר נחמן כל מקום שנאמר קציר שעורים, בקציר העמר הכתוב מדבר. קציר חטים, בשתי הלחם הכתוב מדבר. קציר סתם, משמש לכאן ולכאן.

ג ולנעמי מודע לאישה איש גבור חיל (רות ב, א), מודע, קרוב.

אמר רבי אבהו נפיל נסיב לנפילא, מה הם מעמידין, גבורי חיל. בעז נסיב לרות, מה הם מעמידין, דוד, (שמואל א טז, יח): ידע נגן וגבור חיל ואיש מלחמה ונבון דבר ואיש תאר והי עמו. ידע נגן, במקרא. וגבור חיל, במשנה. ואיש מלחמה, שיודע לשא ולתן במלחמתה של תורה. ונבון דבר, במעשה הטוב. ואיש תאר, בתלמוד.

דבר אחר, ונבון דבר, שמבין דבר מתוך דבר. ואיש תאר, שמאיר פנים בהלכה. והי עמו, הלכה כדבריו. (רות ב, א): ממשפחת אלימלך ושמו בעז, הרשעים הן קודמין לשמן, (שמואל א יז, ד): גלית שמו. (שמואל א כה, כה): נבל שמו. (שמואל ב כ, כא): שבע בן בכרי שמו. אבל הצדיקים שמן קודמין, (שמואל א ט, א): ושמו קיש. (שמואל א ט, א): ושמו שאול. (שמואל א יז, יב): ושמו ישי. (אסתר ב, ה): ושמו מרדכי. (שמואל א א, א): ושמו אלקנה. ושמו בעז, דומין לבוראם, שנאמר (שמות ו, ג): ושמי ה' לא נודעתיה להם. אתיבון ליה (בראשית כד, כט): ושמו לבן, אמר רבי יצחק פרדכסוס. רבי ברכיה אמר מלבן ברשע.

והַכְּתִיב (שְׁמוּאֵל א ח, ב) : וּבְנֵי שְׁמוּאֵל שֵׁם הַבְּכוֹר יוֹאֵל וְשֵׁם מִשְׁנֵהוּ אַבְיָה, רַבֵּן אֲמַרִי מַה זֶה רָשָׁע, אִף זֶה רָשָׁע. וְרַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ לְמַעֲשֵׂה וְזָכוּ לְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (יִזְרָאֵל א, א) : דָּבָר הִי אֲשֶׁר הָיָה אֵל יוֹאֵל בֶּן פְּתוּאֵל.

ד וּתְאֵמַר רות המואביה אל נעמי אלכה נא השדה ואלקטה בשבלים אחר אשר אמצא חן בעיניו (רות ב, ב), רבי ינאי אמר בת ארבעים שנה היתה, ואין קוראין בת אלא לבת ארבעים שנה. (רות ב, א) : ותלד ותבוא, עד כדון לא אזלת ואת אמרת ותבוא, רבי יהודה בְּרַבִּי סִימוֹן אָמַר הַתְּחִילָה מְסִימַת לַפְּנִיָּה הַדְּרָכִים. (רות ב, א) : ויקר מקרה, אמר רבי יוחנן כל הרואה אותה מריק קרי. (רות ב, א) : חלקת השדה ממשפחת אלימלך, שנתן לה ממי שהוא ראוי לפל בחלקה.

ה והנה בעז בא מבית לחם (רות ב, ד), רבי תנחומא בשם רבנן אמר, שלשה דברים גזרו בית דין של מטה והסכימו עמהם בית דין של מעלה, ואלו הן : לשאל שלום בשם, ומגלת אסתר, ומעשרות. שאילת שלום מנין, שנאמר (ירמיה כג, כז) : החשבים להשפיע את עמי שמי, אימתי חשבו בימי עתליהו. ורבנן אמרין בימי חנניה מישאל ועזריה. רבי חנניה בשם רבי יהודה בְּרַבִּי סִימוֹן בִּימֵי מְרַדְּכִי וְאַסְתֵּר, וְעַמֵּד בְּעֵז וּבֵית דִּינֵו וְהַתְּקִינוּ לְשָׂאֵל שְׁלוֹם בְּשֵׁם, שֶׁנֶּאֱמַר : וְהִנֵּה בְּעֵז בָּא מִבֵּית לָחֶם וַיֹּאמֶר לְקוֹצְרִים הִי עִמָּכֶם. וְכֵן הִמְלִיךְ אוֹמֵר לְגִדְעוֹן (שופטים ו, יב) : ה' עמך גבור החיל. מגלת אסתר מנין, רבי ירמיה בשם רבי שמואל בר יצחק, מה עשו מרדכי ואסתר כתבו אגרות ושלחו לכל בני הגולה ואמרו מקבלים אתם עליכם להיות עושים את שני הימים האלה, שלחו ואמרו לא דינו צרותיו של המן אלא שאתם מטריחין עלינו לעשות שני הימים האלה, ואמרו להם אם מדבר זה אתם מתיראין הרי היא כתובה בין הכרכים, שנאמר (אסתר י, ב) : הלוא הם כתובים על ספר דברי הימים. מה עשו כתבו אגרת שניה ושלחו להם (אסתר ט, כט) : את אגרת הפרים הזאת השנית, רבי חלב בשם רבי שמואל בר נחמן שמונים וחמשה זקנים, ומהם שלשים וכמה נביאים היו שהיו מצטערים על הפסוק הזה (ויקרא כו, לד) : אלה המצות אשר צנה ה' את משה, אלה, אין להוסיף ואין לגרע ואין נביא רשאי לחדש דבר עוד מעתה, ומרדכי ואסתר מבקשין ממנו לחדש דבר עלינו. עד שהאיר הקדוש ברוך הוא עיניהם ומצאו אותה כתובה בתורה ובנביאים ובכתובים, בתורה, דכתיב (שמות יז, יד) : כתב זאת זכרון בספר. בנביאים, דכתיב (מלאכי ג, טז) : אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב בספר וגו'. בכתובים, שנאמר : הלוא הם כתובים על ספר דברי הימים. רב ורבי חנינא ורבי יונתן ובר קפרא ורבי יהושע בן לוי אמרו המגלה הזאת אין נאמרה מפי בית דין, מסיני נאמרה, אלא שאין מקדם ומאחר בתורה. ומנין שהסכים הקדוש ברוך הוא עליהם, רב אמר (אסתר ט, כז) : קימו וקבלו היהודים, לא כתיב, וקבל כתיב, רבן של יהודים קבל. מעשרות מנין, דאמר רבי ברכיה בשם רבי קריצפה בעון תרומות ומעשרות גלו. שמעון בר אבא בשם רבי יוחנן אמר כיון שגלו נפטרו, והם

חִיבו עֲצֵמוֹן מֵאַלְיָהוּן, מָה עָשׂוּ אַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה, כְּתִבו סֵפֶר וּשְׁטַחוּהוּ בְּעֶזְרָה, וּבְשִׁחְרִית עֲמְדוּ וּמִצְאוּהוּ חֲתוּם, הֲדָא הוּא דְכְּתִיב [\(נחמיה ג, א\)](#): וּבְכָל זֹאת אֲנַחְנוּ כְּרִתִים אֲמָנָה וְכְתָבִים וְעַל הַחֲתוּם. כְּתוּב אַחַד אוֹמֵר וְעַל הַחֲתוּם, וְכְתוּב אַחַד אוֹמֵר וְעַל הַחֲתוּמִים, הִיאֵד, אֶלָּא וְעַל הַחֲתוּם, זֶה בֵּית דִּין שֶׁל מַעֲלָה, וְעַל הַחֲתוּמִים זֶה בֵּית דִּין שֶׁל מִטָּה. וַיֵּשׁ אוֹמְרִים אִף חֲרָמָה שֶׁל יְרִיחוֹ, וְכֵן אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶל יְהוֹשֻׁעַ [\(יהושע ג, יא\)](#): חֲטָא יִשְׂרָאֵל, וְלֹא יְהוֹשֻׁעַ גָּזַר, אֶלָּא מִלְּמַד שְׂאֵף הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הַסִּכִּים עִמּוֹ.

ו וַיֹּאמֶר בְּעִזּוֹ לְנַעֲרוֹ הַנֹּצֵב עַל הַקּוֹצְרִים [\(רות ב, ה\)](#), עַל כִּמָּה הָיָה מְמַנָּה, אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּר מְרִים עַל אַרְבָּעִים וּשְׁנַיִם הָיָה מְמַנָּה, מִן הֲדָא [\(דברי הימים ב ב, טז יז\)](#): וַיִּסְפֹּר שְׁלֹמֹה כָּל הָאֲנָשִׁים הַגִּירִים אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּגְוִי וַיַּעַשׂ מֵהֶם שְׁבָעִים אֶלֶף סָבֵל וּגְוִי, דְּעַבְד כֹּן יְכִיל קָאִים וַיִּדַע מָה דְּהוּא עַבְד. לְמִי הַנַּעֲרָה הַזֹּאת. וְלֹא הָיָה חֲכִים לָהּ, אֶלָּא כִּינּוֹן שְׂרָאָה אוֹתָהּ נַעֲיָמָה וּמַעֲשִׂיָּה נָאִים, הַתְּחִיל שׁוֹאֵל עָלֶיהָ, כָּל הַנְּשִׁים שׁוֹחֲחוֹת וּמְלַקְטוֹת וְזוֹ יוֹשֶׁבֶת וּמְלַקְטָת. כָּל הַנְּשִׁים מְסַלְקוֹת כְּלֵיהֶם, וְזוֹ מְשַׁלְּשֶׁת כְּלֵיהָ. כָּל הַנְּשִׁים מְשַׁחֲקוֹת עִם הַקּוֹצְרִים, וְזוֹ מַצְנַעַת עֲצָמָה. כָּל הַנְּשִׁים מְלַקְטוֹת בֵּין הָעֵמְרִים, וְזוֹ מְלַקְטָת מִן הַהֶפְקֵר. וְדַכְּוֹתֶיהָ [\(שמואל א יז, נה\)](#): וְכִרְאוֹת שְׁאוּל אֶת דָּוִד יֵצֵא לְקִרְאָתָהּ הַפְּלִשְׁתִּי, וְלֹא הָיָה חֲכִים לִיָּהּ, אֶתְמוּל הָיָה מְשַׁלַּח לְאֹמֶר לְיִשְׁי [\(שמואל א טז, כב\)](#): יַעֲמֵד נָא דָּוִד לְפָנַי כִּי מִצָּא חֵן בְּעֵינַי, וְעַכְשָׁיו הוּא שׁוֹאֵל עָלָיו, אֶלָּא כִּינּוֹן שְׂרָאָה שְׁאוּל אֶת רֹאשׁ הַפְּלִשְׁתִּי בְּיָדוֹ, הַתְּחִיל שׁוֹאֵל עָלָיו, אִם מִפְּרָץ הוּא, מְלֻדָּה הוּא. אִם מִזֶּרֶח הוּא, שׁוֹפֵט הוּא. וְהָיָה שֶׁם דּוֹאֵג הָאֲדוּמִי בְּאוֹתָהּ שָׁעָה וְאָמַר לוֹ אֶפְלוּ הוּא מִפְּרָץ לֹא פָּסוּל הוּא, לֹא פָּסוּל מִשְׁפָּחָה הוּא, לֹא מְרוֹת הַמוֹאֲבִיָּה הוּא. אָמַר לוֹ אַבְנֵר וְלֹא כָּבֵר נִתְחַדְּשָׁה הַלְכָה עִמּוֹנִי וְלֹא עִמּוֹנִית, אָמַר לוֹ אִם כֹּן אֲדוּמִי וְלֹא אֲדוּמִית, מִצְרִי וְלֹא מִצְרִית, אֲנָשִׁים לָמָּה נִתְרַחֲקוּ לֹא [\(דברים כג, ה\)](#): עַל דְּבַר אֲשֶׁר לֹא קִדְמוּ אֶתְכֶם בְּלַחֵם וּבְמִים, הָיָה לָהֶם לְנָשִׁים לְהוֹצִיא לְקִרְאָתָהּ נָשִׁים. נִתְעַלְמָה הַלְכָה מֵעֵינָיו שֶׁל אַבְנֵר לְשָׁעָה. אָמַר לוֹ שְׁאוּל הַלְכָה שְׁנַתְעַלְמָה מֵעֵינָיִךְ צֵא וּשְׂאֵל לְשִׁמוּאֵל וּבֵית דִּינּוֹ. כִּינּוֹן שְׁבָא אֶצֶל שְׁמוּאֵל בְּבֵית דִּינּוֹ אָמַר לוֹ הֲדָא מִינֵן אֵית לָךְ, לֹא מִן דּוֹאֵג, דּוֹאֵג מִינֵי הוּא וְאִינּוּ יוֹצֵא בְּשָׁלוֹם מִן הָעוֹלָם, לְהוֹצִיאָךְ חֶלֶק אִי אֶפְשָׁר, דְּכְּתִיב [\(תהלים מה, יד\)](#): כָּל כְּבוֹדָה בֵּת מְלֻדָּה פְּנִימָה, לְאִשָּׁה שְׁלֹא לְהוֹצִיא, וְלְאִישׁ לְהוֹצִיא [\(דברים כג, יד\)](#): וְאֲשֶׁר שָׁכַר עָלֶיךָ, לְאִישׁ לִתְּנֵן שָׁכַר וְלֹא לְאִשָּׁה. וַיַּעַן הַנַּעֲרָה הַנֹּצֵב עַל הַקּוֹצְרִים וַיֹּאמֶר נַעֲרָה מוֹאֲבִיָּה הִיא. וְאֵת אִמְרֹתַי מַעֲשִׂיָּה נָאִים וּנְעִימִים. אֶלָּא, רַבְּתָה רַבְּתָה לָּהּ.

ז וַתֹּאמֶר אֶלְקָטָה נָא וְאֶסְפְּתִי בְּעֵמְרִים וּגְוִי מְעַט [\(רות ב, ז\)](#), מְעַט תְּפָסָה לָּהּ קַל וְחֹמֶר [לוקו] מֵאוֹתָהּ שְׁבִיבִית שְׁהִיא מִצְפָּה לָּהּ.

ח וַיֹּאמֶר בְּעִזּוֹ אֶל רוֹת הֲלֹא שְׁמַעְתָּ בִּתִּי אֵל תִּלְכִּי לְלֶקֶט בְּשָׂדֵה אַחֵר [\(רות ב, ח\)](#), עַל שֵׁם [\(שמות כ, ג\)](#): לֹא יְהִיָּה לָךְ אֶלֶהִים אַחֵרִים עַל פָּנָי. וְגַם לֹא תַעֲבוּרִי מִזֶּה, עַל שֵׁם [\(שמות טו, ב\)](#): זֶה אֱלֹהֵי וְאֲנֹהוּ. וְכֵה תִדְבַקִּין עִם נַעֲרָתִי, אֱלוֹ

הצדיקים שקרויין נערים, שנאמר (איוב מ, כט): התשחק בו כצפור ותקשרנו לנערותיך.

ט עיניך בשדה אשר יקצרון והלכת אחריהן הלא צויתי את הנערים לבלתי נגעך וצמת והלכת אל הכלים ושתית מאשר ישאבון הנערים. עיניך, זו סנהדרין. מאתים וארבעים ושמונה אברים שיש באדם אינו הולכין אלא אחר העינים, הדין שנאמר: עיניך וגוי והלכת אחריהן. לבלתי נגעך, שא לרחוק. וצמת והלכת אל הכלים, אלו הצדיקים שקרויין כלים, שנאמר (שמואל ב א, כז): איך נפלו גבורים ויאבדו כלי מלחמה. ושתית מאשר ישאבון הנערים, זה בית השואבה, ולמה נקרא שמה שואבה, שמשם היו שואבין רוח הקדש, שנאמר (ישעיה יב, ג): ושאבתם מים בששון ממעיני השועה.

פרשה ה

א הוא היה עם דויד בפס דמים (דברי הימים א יא, יג), רבי יוחנן אמר בהקל סומקתא. רבי שמואל בר נחמני אמר בפס דמים, שמשם פסקו דמים. (דברי הימים א יא, ג): והפלשתים נאספו שם למלחמה ויהי חלקת השדה מלאה שעורים, כתוב אחד אומר שעורים, וכתוב אחד אומר (שמואל ב כג, א): עדשים, רבי יעקב אמר עדשים היו אלא שהיתה ענבותן דומין לשעורין. רבי לוי אמר הפלשתים שבאו גבוהים כשעורים והלכו נמוכים בעדשים. (דברי הימים א יא יד): ויתיצבו בתוך החלקה ויצילוה, וכתוב אחד אומר (שמואל ב כג, יב): ויצילה, אלא מלמד שהחזירוה לבעליה, שהיתה חביבה עליהם כשדה מלאה כרפוס. רבי שמואל בר נחמן אמר שנה אחת היתה ושתית שדות היו. פשיטא ליה לאבד ולתן דמים מה צריכה, אין תאמר לאבד אבל לא לתן דמים, עד כדון היא צריכה אי זו מהן לאבד של עדשים או של שעורים, של עדשים אכל אדם, של שעורים אכל בהמה. של עדשים אין העמר קרב מהן, ושל שעורים קרב מהן. של עדשים אין מפרישין מהן חלה, של שעורים מפרישין חלה. רבנן אמרין שדה אחת היתה ושתית שנים היו, והלא נלמד משל אשתקד, שאין למדין ממעשה. (דברי הימים א יא, יז): ויתאו דויד ויאמר מי ישקני מים, רבי חי' אמר הלכה נצרכה לו. ויבקעו השלשה, ולמה שלשה שאין הלכה מתבררת אלא בשלשה. וישאבו מים מבור בית לחם אשר בשער וישאו ויבאו אל דויד ולא אבה דויד לשתותם. ולא אבה שתקבע הלכה לשמן, עשאה מסכתא וקבעה הלכה לדורות, מלך פורץ לעשות לו דרך ואין ממחין בידו. בר קפרא אמר חג הזה, ונסוד המים היה, ונתור במה היה. ויבקעו השלשה,

וְלָמָּה הָיוּ שְׁלֹשָׁה, אֶחָד הוֹרֵג וְאֶחָד מְפַנֵּה אֶת הַהֲרוּגִים, וְאֶחָד מְכַנֵּס הַצְּלוּחִית בְּטְהָרָה. רַבִּי חוּנְיָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵף הַלְכוֹת שְׁבוּיָה נֶצְרָכָה לִיָּהּ. רַבִּי שְׁמַעוֹן בְּרַבִּי אֶמֶר בְּנֵן בֵּית הַמְקֻדָּשׁ תִּבְעַ.

ב וּתְפַל עַל פְּנֵיהָ וּתְשַׁתְּחוּ אַרְצָה וּגו' (רות ב, ט), מְלַמֵּד שְׁנֵתִנְבְּאָה שֶׁהוּא עֵתִיד לְהַפְיֵרָה כְּדָרָךְ כָּל הָאָרֶץ.

ג וַיַּעַן בְּעֵז וַיֹּאמֶר לָהּ הֲגֵד הֲגֵד לִי (רות ב, יא), לָמָּה שְׁתִּי פְעָמִים הֲגֵד הֲגֵד לִי, הֲגֵד לִי בַּבַּיִת, הֲגֵד לִי בַשָּׂדֶה. כָּל אֲשֶׁר עָשִׂית אֶת חֲמוּתְךָ אַחֲרֵי מוֹת אִישֶׁךָ, שָׂאִין תִּלְמוּד לּוֹמֵר בְּחַיֵּי אִישֶׁךָ. וַתַּעֲזֹבִי אֶבְיָךָ וְאִמְךָ וְאֶרֶץ מוֹלְדֹתְךָ זֶה אִיפְרָכָיָא שְׁלָךְ. וַתַּעֲזֹבִי אֶבְיָךָ וְאִמְךָ מֵעֲבוּדַת כּוֹכְבִים שְׁלָךְ, שְׁנֹאֲמַר (ירמיה ב, כז): אֲמָרִים לָעֵץ אָבִי אֲתָה וְלָאֲבֹן אֲתָה יִלְדֹתֶנִי. וְאֶרֶץ מוֹלְדֹתְךָ, זֶה שְׁכוּנְתָהּ. וַתִּלְכִּי אֶל עֵם אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ תִּמּוֹל שְׁלֹשׁוֹם, שְׁאֵלוּ תִּמּוֹל שְׁלֹשׁוֹם, לֹא הָיִיתָ.

ד יִשְׁלַם ה' פְּעֻלָּךְ וְיִתְּהִי מִשְׁכָּרְתְּךָ שְׁלָמָה מֵעַם ה' (רות ב, יב), אֶמֶר רַבִּי חֲסָא אֲשֶׁר בָּאת לַחֲסוֹת תַּחַת כְּנָפָיו.

אֶמֶר רַבִּי אַבּוּן שְׁמַעְנוּ שֵׁישׁ כְּנָפִים לָאָרֶץ, שְׁנֹאֲמַר (ישעיה כד, טז): מִכְּנַף הָאָרֶץ זְמַרְתָּ שְׁמַעְנוּ. וּכְנָפִים לְשִׁמְשׁ, שְׁנֹאֲמַר (מלאכי ג, כ): וְזָרְחָה לְכֶם יִרְאִי שָׁמַי שְׁמֵשׁ צִדְקָה וּמְרָפָא בְּכְנָפֶיהָ. וּכְנָפִים לַחַיּוֹת, שְׁנֹאֲמַר (יחזקאל ג, יג): וְקוֹל כְּנָפֵי הַחַיּוֹת. וּכְנָפִים לְכְרוּבִים, שְׁנֹאֲמַר (מלכים א, ח, ז): כִּי הִכְרוּבִים פָּרְשִׁים כְּנָפִים. וּכְנָפִים לְשָׂרְפִים, שְׁנֹאֲמַר (ישעיה ו, ב): שָׂרְפִים עֹמְדִים מִמַּעַל לוֹ שֵׁשׁ כְּנָפִים. בֵּא וּרְאֵה כְּמָה גְדוֹל כְּחֹן שֶׁל צְדִיקִים, וְכְמָה גְדוֹל כְּחָה שֶׁל צְדִיקָה, וְכְמָה גְדוֹל כְּחֹן שֶׁל גּוֹמְלֵי חֲסָדִים, שָׂאִין חֲסִין לֹא בְּצֵל שַׁחַר, וְלֹא בְּצֵל כְּנָפֵי אָרֶץ, וְלֹא בְּצֵל כְּנָפֵי שְׁמֵשׁ, וְלֹא בְּצֵל כְּנָפֵי חַיּוֹת, וְלֹא בְּצֵל כְּנָפֵי כְרוּבִים, וְלֹא בְּצֵל כְּנָפֵי שָׂרְפִים, אֲלֵא בְּצֵל מִי שְׁאֲמַר וְהָיָה הָעוֹלָם, שְׁנֹאֲמַר (תהלים לו, ח): מַה יִּקְרַח חֲסָדְךָ אֱלֹהִים וּבְנֵי אָדָם בְּצֵל כְּנָפֶיךָ יַחֲסִיוּ.

ה וַתֹּאמֶר אֲמָצָא חֹן בְּעֵינֶיךָ אֲדֹנָי וּגו' וְאַנְכִי לֹא אֶהְיֶה כְּאַחַת שִׁפְחֹתְךָ (רות ב, יג), אֶמֶר לָהּ חֵס וְשְׁלוֹם אִין אֲתָּ מִן הָאֲמָהוֹת, אֲלֵא מִן הָאֲמָהוֹת. וְדַכְּוֹתָהּ (במדבר לב, מב): וְנִבַּח הַלֵּךְ וַיִּלְכֹּד אֶת קַנְתָּ וְאֶת בְּנֵיתָהּ וּגו', מְלַמֵּד שֶׁלֹּא עֹמֵד לָהּ אוֹתוֹ הַשֵּׁם. וְדַכְּוֹתָהּ (זכריה ה, יא): וַיֹּאמֶר אֵלַי לְבָנוֹת לָהּ בֵּית בְּאָרֶץ שְׁנַעַר. מְלַמֵּד שָׂאִין לְשִׁקֵּר תְּשׁוּעָה.

ו וַיֹּאמֶר לָהּ בְּעֵז לָעֵת הָאֶכֶל גִּשְׁי הֵלֶם (רות ב, יד), רַבִּי יוֹחָנָן [נִיִּיא רַבִּי יוֹנָתָן] פָּתַר בַּה שֵׁית שְׁטִין מְדַבֵּר בְּדוֹד, גִּשְׁי הֵלֶם, קְרוּבֵי לְמַלְכוּת, וְאִין הֵלֶם אֲלֵא מַלְכוּת, הֲדָא הוּא דְכְּתִיב (שמואל ב, ז, יח): כִּי הִבְאֵתֶנִי עַד הֵלֶם. וְאַכְלֵתָּ מִן הַלֶּחֶם, זֶה לְחֵמָה שֶׁל מַלְכוּת. וְטַבְלֵת פִּתְךָ בְּחֶמֶץ, אֵלוּ הַיִּסּוּרִין, שְׁנֹאֲמַר (תהלים ו, ב): ה' אֵל בְּאִפְךָ תּוֹכִיחֶנִי. וַתִּשָּׁב מִצַּד הַקְּצָרִים, שְׁנוֹצְדָה מִמְּנוֹ הַמַּלְכוּת לְשָׁעָה, דָּאֲמַר רַב הוֹנָא כָּל אוֹתָן שֶׁשָּׂה חֲדָשִׁים שְׁהָיָה דוֹד בּוֹרַח מִפְּנֵי אַבְשָׁלוֹם לֹא עָלוּ מִן הַמְּנַן, שְׁהָיָה מִתְּכַפֵּר לוֹ בְּשַׁעִירָה כְּהִדְיוּט. וַיִּצְבֹּט

לֶה קָלִי, שְׁחִזְרָה לוֹ מַלְכוּתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים כ, ז) : עֲתָה יִדְעָתִי כִּי הוֹשִׁיעַ הוּא מִשִּׁיחוֹ. וְתֹאכַל וְתִשְׂבַּע וְתִתֵּר, אוֹכֵל בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְאוֹכֵל לִימֹת הַמְּשִׁיחַ, וְאוֹכֵל לְעֵתִיד לְבוֹא.

דָּבָר אַחֵר, גִּשְׁי הַלֵּם, מְדַבֵּר בְּשִׁלְמָה, גִּשְׁי הַלֵּם, קְרוֹבֵי לְמַלְכוּת. וְאֶכְלֶת מִן הַלֶּחֶם, זֶה לַחֲמָה שֶׁל מַלְכוּת. שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א ה, ב) : וַיְהִי לֶחֶם שְׁלֹמֹה לְיוֹם אֶחָד. שְׁלֹשִׁים כָּר סֵלֶת וְשִׁשִּׁים כָּר קֶמַח. וְטַבֵּלֶת פִּתְיָד בַּחֲמֵץ, זֶה לְכִלּוֹד מַעֲשִׂים. וְתִשָּׁב מִצַּד הַקְּצָרִים, שֶׁנּוֹצְדָה לוֹ מַלְכוּתוֹ לְשַׁעָה, דָּאֵמַר רַבִּי יוֹחָאֵי בַר חֲנִינָא מְלֹאָד יָרַד בְּדַמּוֹת שְׁלֹמֹה וַיֵּשֶׁב לוֹ עַל כֶּסֶּאֱוֹ. וְהָיָה מַחֲזָר שְׁלֹמֹה עַל פִּתְחֵי יִשְׂרָאֵל וְאוֹמֵר (קהלת א, יב) : אֲנִי קִהַלְתִּי [בבב דיד] הַיִּיְתִי מִלְּךָ עַל יִשְׂרָאֵל בִּירוֹשָׁלַיִם, מָה הָיְתָה אַחַת מֵהֵן עוֹשָׂה, הָיְתָה נוֹתֵנֶת לְפָנָיו קַעֲרָה שֶׁל גְּרִישִׁין וּמִכָּה אוֹתוֹ בְּקִנְיָה עַל רֵאשׁוֹ וְאוֹמֵרֶת לוֹ וְלֹא שְׁלֹמֹה יוֹשֵׁב עַל כֶּסֶּאֱוֹ וְאֵתָה אוֹמֵר אֲנִי שְׁלֹמֹה מִלְּךָ יִשְׂרָאֵל. וַיִּצְבֹּט לֶה קָלִי, שְׁחִזְרָה לוֹ מַלְכוּתוֹ. וְתֹאכַל וְתִשְׂבַּע וְתִתֵּר, אוֹכֵל בְּעוֹלָם הַזֶּה, אוֹכֵל לִימֹת הַמְּשִׁיחַ, אוֹכֵל בְּעוֹלָם הַבָּא.

דָּבָר אַחֵר, גִּשְׁי הַלֵּם, מְדַבֵּר בְּחִזְקִיהוּ, גִּשְׁי הַלֵּם, קְרוֹבֵי לְמַלְכוּת. וְאֶכְלֶת מִן הַלֶּחֶם, זֶה לַחֲמָה שֶׁל מַלְכוּת. וְטַבֵּלֶת פִּתְיָד בַּחֲמֵץ, אֵלוֹ הַיְסוּרִין, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה לח, כא) : וַיֹּאמֶר יִשְׁעִיָהוּ יִשְׂאוּ דְבַלֶּת תַּיֵּאֲנִים. וְתִשָּׁב מִצַּד הַקְּצָרִים, שֶׁנּוֹצְדָה לוֹ מַלְכוּתוֹ לְשַׁעָה, כְּמָה דְתִימָא (ישעיה לו, ג) : וַיֹּאמֶר חִזְקִיָהוּ יוֹם צָרָה וְתוֹכַחָה. וַיִּצְבֹּט לֶה קָלִי, שְׁחִזְרָה לוֹ מַלְכוּתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים ב לב, כג) : וַיִּנְשֵׂא לְעֵינָיו כָּל הַגּוֹיִם מֵאַחֲרָי כֵּן. וְתֹאכַל וְתִשְׂבַּע וְתִתֵּר, אוֹכֵל בְּעוֹלָם הַזֶּה, אוֹכֵל לִימֹת הַמְּשִׁיחַ, אוֹכֵל לְעוֹלָם הַבָּא.

דָּבָר אַחֵר, גִּשְׁי הַלֵּם, מְדַבֵּר בְּמִנְשָׁה, גִּשְׁי הַלֵּם, קְרוֹבֵי לְמַלְכוּת. וְאֶכְלֶת מִן הַלֶּחֶם, זֶה לַחֲמָה שֶׁל מַלְכוּת. וְטַבֵּלֶת פִּתְיָד בַּחֲמֵץ, שֶׁלְכִלּוֹד מַעֲשִׂיו בַּחֲמֵץ מִמַּעֲשִׂים רָעִים. וְתִשָּׁב מִצַּד הַקְּצָרִים, שֶׁנּוֹצְדָה לוֹ מַלְכוּתוֹ לְשַׁעָה, דְּכַתִּיב (דברי הימים ב לג, ז) : וַיִּדְבֹּר ה' אֶל מְנַשֶּׁה וְאֶל עֲמוֹ וְלֹא הִקְשִׁיבוּ, וַיָּבֵא ה' עֲלֵיהֶם אֶת שָׂרֵי הַצָּבָא אֲשֶׁר לְמִלְךָ אֲשׁוּר וַיִּלְכְּדוּ אֶת מְנַשֶּׁה בַּחֲחִים, רַבִּי אֲבָא בַר כְּהֵנָא אָמַר כִּירוֹמְנִיקָאָה.

אָמַר רַבִּי לְוִי בַר חִיְתָא עָשׂוּ לוֹ מוֹלָה שֶׁל נְחֹשֶׁת, וְהָיוּ מְסִיקִין הָאוּר מִתַּחְתָּיו, וְהָיָה צוּחַ צֶלֶם פֶּלֶן צֶלֶם פֶּלֶן שְׂזַבְנִי, כִּיּוֹן שֶׁרָאָה שֶׁלֹּא הוֹעִילוּהוּ כְּלוּם, אָמַר זְכוּר הַיִּיְתִי שֶׁהָיָה אֲבָא מְקָרָא אוֹתִי (דברים ד, ט) : בְּצַר לָךְ וּמִצָּאוּךָ וְגו' כִּי אֵל רַחוּם הוּא אֶלְהֵיךָ, אֲנָא צוּחַ לִיָהּ, אִין עָנִי הָא טָב, וְאִין לֹא עָנִי הָא כֹּלָה חֲדָא הִיא כָּל אֲפִיָא שׁוּין. בְּאוֹתָהּ שַׁעָה עֲמָדוֹ מְלֹאכֵי הַשָּׁרֵת וְסִתְמוֹ כָּל הַחֲלוּנוֹת שֶׁל מַעֲלָה, וְאָמְרוּ לְפָנָיו רַבּוֹן הָעוֹלָם, אָדָם שֶׁהֶעֱמִיד צֶלֶם בְּהִיכָל אֵתָה מְקַבְּלוֹ בְּתִשׁוּבָה. אָמַר לָהֶם אִם אֵינִי מְקַבְּלוֹ בְּתִשׁוּבָה הַרִינִי נוֹעַל פֶּתַח בְּפָנָי כָּל בַּעֲלֵי תִשׁוּבָה. מָה עָשָׂה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא חֲתַר לוֹ חֲתִירָה מִתַּחַת כֶּסֶּא כְבוֹדוֹ מִמְּקוֹם שֶׁאִין מְלֹאָד יָכוֹל לְשַׁלֵּט, הַדָּא הוּא דְכַתִּיב (דברי הימים ב לג, יג) : וַיִּתְפַּלֵּל אֵלָיו וַיַּעֲתֵר לוֹ וַיִּשְׁמַע תְּחִנָּתוֹ.

אמר רבי לוי בערבא צוחין לחתירה עתירה. ויצבט לה קלי, שחזרה לו מלכותו, שנאמר [\(דברי הימים ב לג, יג\)](#): וישבהו ירושלים למלכותו, ובמה השיבו, רבי שמואל בשם רבי אחא ברוח השיבו, היאך מה דאת אמר משיב הרוח. ותאכל ותשבע ותתר, אוכל בעולם הזה, אוכל לימות המשיח, אוכל לעולם הבא.

דבר אחר, מדבר במלך המשיח, גשי הלם, קרובי למלכות. ואכלת מן הלחם, זה לחמה של מלכות. וטבלת פתך בחמץ, אלו היסורין, שנאמר [\(ישעיה נג, ה\)](#): והוא מחלל מפשעינו. ותשב מצד הקצרים, שעתידה מלכותו לצוד ממנו לשעה. שנאמר [\(זכריה יד, ב\)](#): ואספתי את כל הגוים אל ירושלים למלחמה ונלכדה העיר. ויצבט לה קלי, שהיא עתידה לחזר לו, שנאמר [\(ישעיה יא, ד\)](#): והכה ארץ בשבט פיו. רבי ברכיה בשם רבי לוי כגואל הראשון כך גואל האחרון, מה גואל הראשון נגלה וחזר ונכסה מהן, וכמה נכסה מהן, שלשה חדשים, שנאמר [\(שמות ה, כ\)](#): ויפגעו את משה ואת אהרן, אף גואל אחרון נגלה להם וחזר ונכסה מהם, וכמה נכסה מהם, רבי תנחומא בשם רבנן ארבעין וחמשה יום, הדא הוא דכתיב [\(דניאל יב, יא\)](#): וימעת הוסר התמיד וגו', וכתיב [\(דניאל יב, יא\)](#): אשרי המחכה ויגיע וגו', אילין יתיריא מה אינון, רבי יצחק בן קצרתה משום רבי יונה אלו ארבעים וחמשה ימים שישאל קוטפים מלוח ואוכלים, הדא הוא דכתיב [\(איוב ל, ד\)](#): הקטפים מלוח עלי שית. לאיכן הוא מוליכן מן הארץ למדבר יהודה, שנאמר [\(הושע ב, טז\)](#): הנה אנכי מפתיה והלכתיה המדבר, מאן דאמר למדבר סיחון ועוג, שנאמר [\(הושע יב, ט\)](#): עוד אושיבך באהלים כימי מועד, וכל שהוא מאמין לו, וקה. ומי שאינו מאמין לו הולך לאמות העולם והן ממיתין אותו.

אמר רבי יצחק בר מריון בסוף הקדוש ברוך הוא נגלה עליהם ומוריד להן מן, ואין כל חדש תחת השמש.

דבר אחר, גשי הלם, מדבר בבעז, קרובי להקא, ואכלת מן הלחם, זה לחמן של קוצרים. וטבלת פתך בחמץ, דרך הקוצרים להיותן טובלין בחמץ פתן, אמר רבי יונתן מפאן שמוציאין מיני חמצנין לגרנות. ותשב מצד הקצרים, בצד הקוצרים ודאי. ויצבט לה קלי, קליל זעיר בשתי אצבעותיו.

אמר רבי יצחק את שמע מינה תרתי, או ברכה שרתה באצבעותיו של אותו צדיק, או ברכה שרתה במעיה של אותה צדקת, ממה דכתיב: ותאכל ותשבע ותתר, נראין הדברים שהברכה שרתה במעיה של אותה צדקת.

אמר רבי יצחק בר מריון בא הכתוב ללמדך שאם אדם עושה מצוה יעשנה בלבב שלם, שאלו היה ראוין יודע שהקדוש ברוך הוא מכתוב עליו [\(בראשית לו, כא\)](#): וישמע ראוין ויצילהו מידם, בכתפו היה מוליכו אצל אביו. ואלו היה יודע אהרן שהקדוש ברוך הוא מכתוב עליו [\(שמות ד, יד\)](#): הנה הוא יצא לקראתך בתפים ובמחולות היה יוצא לקראתו. ואלו היה יודע בעז

שְׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְכַתֵּיב עָלָיו : וַיִּצְבֹּט לָהּ קָלִי וְתֹאכַל וְתִשְׁבַּע וְתִתֵּר, עֲגָלוֹת מִפְּטָמוֹת הָיָה מְאָכִילָהּ. רַבִּי כְּהֵן וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסַכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לְוִי לְשַׁעֲבֵר הָיָה אָדָם עוֹשֶׂה מְצוּהָ וְהִנְבִּיא כּוֹתְבָהּ, וְעִכְשָׁיו כְּשֶׁאָדָם עוֹשֶׂה מְצוּהָ מִי כּוֹתְבָהּ, אֵלֶיהוּ כּוֹתְבָהּ וּמְלֻךְ הַמְּשִׁיחַ וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא חוֹתֵם עַל יְדֵיהֶם, הִדָּא הוּא דְכָתִיב (מלאכי ג, טז) : אַז נִדְּבָרוּ יִרְאִי ה' אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ וְגו'.

ז וְתַקַּם לְלַקֵּט. וְגַם שֶׁל תִּשְׁלַח לָהּ מִן הַצְּבָתִים (רות ב, טו טז), רַבִּי יוֹחָנָן הָיָה מְבַדֵּר סְלָעִים כְּדִי לְזַכּוֹת בְּהֵן רַבִּי שְׁמַעוֹן בַּר בָּא. רַבִּינוּ הָיָה מְבַקֵּר גְּרִישִׁין כְּדִי לְזַכּוֹת בְּהֵן רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא.

ח וְתַלְקֵט בְּשֻׁדָּה עַד הָעָרֵב וְגו' (רות ב, יז), וְכַמָּה הִיא אֵיפָה, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר שְׁלֹשָׁה סָאִין, דְּתַנִּינוּ הָאֵיפָה שְׁלֹשָׁה סָאִין (רות ב, יח) : וְתִשָּׂא וְתִבּוֹא הָעִיר.

ט וְתֹאמַר לָהּ חֲמוּתָהּ אֵיפָה לְקַטְתָּ הַיּוֹם (רות ב, יט), תִּנְיִ בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, יוֹתֵר מִמָּה שֶׁבַע הַבֵּית עוֹשֶׂה עִם הָעֵנִי, הָעֵנִי עוֹשֶׂה עִם בַּעַל הַבֵּית, שְׁכֹן אֲמָרָה רוֹת לְנַעֲמִי שֵׁם הָאִישׁ אֲשֶׁר עָשִׂיתִי עִמּוֹ הַיּוֹם, וְלֹא אֲמָרָה אֲשֶׁר עָשִׂה עִמִּי, אֲלֹא אֲשֶׁר עָשִׂיתִי עִמּוֹ, הַרְבֵּה פְּעוּלוֹת וְהַרְבֵּה טוֹבוֹת עָשִׂיתִי עִמּוֹ בְּשִׁבִיל שֶׁהֶאֱכִילֵנִי פְּרוּסָה אַחַת.

אָמַר רַבִּי יוֹסִי יַעֲן וּבִיעֵן, הוּא יַעֲן הוּא עָנִי.

אָמַר רַבִּי שִׁילָה דְנִנְהָ הָאֲבִיוֹן הוֹנֵךְ בֵּיהּ.

אָמַר רַב נַחֲמָן כְּתִיב (דברים טו, ט) : כִּי בִגְלַל הַדְּבָר הַזֶּה, גִּלְגַּל הוּא שְׁחוּזָר בְּעוֹלָם עַל הַכֹּל, דְּמִי לְגִלְגַּל אֲנִטִּילִיָּא דְמִלָּא מִתְרוֹקֵן דְּמִתְרוֹקֵן מִתְמַלִּי. בַּר קַפְרָא אָמַר אִין לָךְ אָדָם שְׁאִינוּ בָּא לְמַדָּה זֹ, וְאִם לֹא הוּא, בָּא בְּנוֹ, וְאִם לֹא בְּנוֹ, בָּא בֶן בְּנוֹ. תִּנְיִ רַבִּי אֶלְיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אָמַר נִקְמְתָן שָׁל עוֹבְדֵי כּוֹכְבִים בִּיד יִשְׂרָאֵל וְנִקְמְתָן שָׁל יִשְׂרָאֵל בִּיד עֲנִיָּיהוֹן. נִקְמְתָן שָׁל עוֹבְדֵי כּוֹכְבִים בִּיד יִשְׂרָאֵל, שְׁנֵאמַר (יחזקאל כה, יד) : וְנָתַתִּי אֶת נִקְמָתִי בְּאָדָם בִּיד עֲמִי יִשְׂרָאֵל. נִקְמְתָן שָׁל יִשְׂרָאֵל בִּיד עֲנִיָּיהוֹן, שְׁנֵאמַר (דברים טו, ט) : וְקָרָא עֲלֶיךָ אֶל ה' וְהָיָה בְךָ חֲטָא.

אָמַר רַבִּי אֲבוּן הָעֵנִי הָיָה עוֹמֵד עַל פְּתִיחַ וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עוֹמֵד עַל יְמִינוֹ, אִם נִתְתָּ לוֹ, זֶה שְׁעוֹמֵד עַל יְמִינוֹ מְבַרְכֶּךָ, וְאִם לֹא הוּא עֵתִיד לְפָרַע מֵאוֹתוֹ הָאִישׁ, שְׁנֵאמַר (תהלים קט, לא) : כִּי יַעֲמֵד לִימִין אֲבִיוֹן.

אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ צְרִיכִין אָנוּ לְחַחֲזִיק טוֹבָה לְרַמָּאִין שְׁבָהוּ. דְלָמָּא רַבִּי יוֹחָנָן וְרִישׁ לְקִישׁ הוּוּ נִחְתִּי מִסְחוּ בְּהִדָּא דְמוֹסָיִין דְטַבְרָא, וּפְגַע בְּהוֹן חַד מִסְכּוֹן, אָמַר לְהוֹן זְכוּן בִּי, אָמְרִין לִיהּ כִּי נִפְקִין אֲנִן זְכִיִין בְּךָ, נִפְקִין אֲשַׁפְּחוּן יִתִּיה דְּמִית, אָמְרִין הוּאִיל וְלֹא זְכִיִן בֵּיהּ בְּחִיּוּהִי נִטְפַל בְּמִיתְתִּיהּ, כִּי קִיָּמִין מִסְחִיוֹן יִתִּיה אֲשַׁפְּחוּן כִּיס דְּדַנְרֵי גְבִיָּהּ, אָמְרִין יְאוּת אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ

צָרִיכִין אָנוּ לְהַחְזִיק טוֹבָה לְרַמְאִין שְׂבָהוּ, שְׂאֵלוּ לֹא הִרְמְאִין שְׂבָהוּ, כִּינּוּ שְׂרוּאָה אָדָם אַחַד מֵהוּן שׁוֹאֵל צְדָקָה מִמֶּנּוּ וְלֹא הָיָה נוֹתֵן לוֹ מִיָּד, הָיָה נֶעְנֵשׁ לְמִיתָה.

י וּתְאֹמֵר נְעָמִי לְכַלְתָּה בְּרוּךְ הוּא לְהִי אֲשֶׁר לֹא עָזַב חֲסִדּוֹ אֶת הַחַיִּים **(רות ב,ט)**, שֶׁזֶן וּפְרָגַס אֶת הַחַיִּים. וְאֶת הַמֵּתִים, שֶׁנִּטְפַל בְּתַכְרִיכֵיהוֹן. וּתְאֹמֵר לָהּ נְעָמִי קְרוֹב לָנוּ הָאִישׁ מִגְאָלָנוּ הוּא.

אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בֶּר נַחְמָן בְּעֵז גְּדוֹל הַדּוֹר הָיָה, וְהָאִשָּׁה עֲשֵׂתָה אוֹתוֹ קְרוֹב, שְׁנֵאָמַר: קְרוֹב לָנוּ הָאִישׁ.

יא וּתְאֹמֵר רות המואבית גם כי אָמַר אֵלַי עִם הַנְּעָרִים אֲשֶׁר לִי תִדְבָּקִין **(רות ב,כא)**, אָמַר רַבִּי חֲנִין בֶּר לִוִי בְּוֹדָאֵי מוֹאֲבִיָּה הִיא זֹ, הוּא אָמַר: וְכֹה תִדְבָּקִין עִם נְעוּרֹתַי. וְהִיא אָמְרָה עִם הַנְּעָרִים אֲשֶׁר לִי. וּתִדְבַק בְּנְעוּרוֹת בְּעֵז, אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בֶּר נַחְמָן מִתְחַלֵּת קָצִיר שְׁעוּרִים עַד כְּלוֹת קָצִיר הַחֲטִים שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים. וְתֵשֵׁב אֶת חֲמוּתָהּ, וּתְאֹמֵר לָהּ נְעָמִי חֲמוּתָהּ בְּתֵי הַלֵּא אֲבִקֵּשׁ לָךְ מְנוּחַ. וְעַתָּה הַלֵּא בְעֵז מוֹדַעְתָּנוּ.

יב וְרַחֲצֵת וְסִכָּת **(רות ג,א)**, וְרַחֲצֵת מִטְנוּפֹת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שְׁלָךְ, וְסִכָּת אֵלוּ מְצוּוֹת וְצִדְקוֹת. וְשִׁמְתָּ שְׁמִלְתִּיךְ עָלֶיךְ, וְכִי עֲרַמָּה הִיְתָה, אֵלָּא אֵלוּ בְּגָדֵי שְׂבִיבָה, מִכָּאן אָמַר רַבִּי חֲנִינָא צָרִיךְ אָדָם לְהִיּוֹת לוֹ שְׁנֵי עֲטָפִים, אַחַד לְחַל וְאַחַד לְשִׁבָּת, וְכֵן דָּרְשָׁה רַבִּי שְׁמֵלָאֵי בְּצַבּוּרָא, בְּכוּן חֲבַרְלָא אָמְרוּ כְּעִטִּיפְתָּנוּ בְּחַל כְּךָ עֲטִיפְתָּנוּ בְּשִׁבְתָּנוּ. אָמַר לְהוֹן צָרִיכִין אָנוּ לְשִׁנּוֹת. וְיִרְדָּת הַגֶּר, אָמְרָה לָהּ זְכוּתֵי תִרְדַּע עִמָּךְ.

דָּבָר אַחֵר, וְיִרְדָּת הַגֶּר, מִכָּאן שְׂאִין עוֹשִׂין גְּרָנוֹת אֵלָּא בְּנִמוּךְ שְׂבַעִיר. דְּלָמָּא רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא קִבֵּל מִרַבִּי חִיָּא חֲדָא חֲקַל, אָמַר לוֹ כְּמִין הִיא עֲבָדָא, אָמַר לוֹ מָאָה כּוֹרִין זָרְעַת, וְאַעֲלַת וְעֲבַדַת פְּרִיָּה מָאָה. אָמַר לִיהָ לֹא אָמַר מְרִי דְהִיא עֲבָדָא מָאָה כּוֹרִין זָרְעַת וְאַעֲלַת וְעֲבַדַת פְּרִיָּה מָאָה, אָמַר לִיהָ אִין. אָמַר לִיהָ וְהִיא עֲבַדַת פְּרִיָּה. אָמַר לִיהָ הֵן אֲקִימְתָּא אֲדָרָא, אָמַר בְּגִבּוּהָ שְׂבַעִיר, אָמַר לוֹ וְלֹא כֵן כְּתִיב וְיִרְדָּת הַגֶּר, אֵף עַל פִּי כֵן אֲזַל נְפִיחָה וְהִיא עֲבָדָה שְׂאָרָא.

יג וַיְהִי בְּשִׁכְבוֹ; וּתְאֹמֵר אֵלֶיהָ כֹּל אֲשֶׁר תְּאֹמְרֵי אֵלַי **(רות ג,ד)**, אֵלַי קָרִי וְלֹא כְּתִיב, אָמְרָה לָהּ שְׁמָא יְבוֹא אַחַד מִן הַכְּלָבִים וַיִּזְדוּג לִי, וְאַף עַל פִּי כֵן עָלִי לִישֵׁב הַדְּבָרִים.

יד וְתִרְדַּע הַגֶּר **(רות ג,ו)**, בְּמוֹאֵב כְּתִיב **(ירמיה מח,ט)**: אֲנִי יִדְעֵתִי נְאֻם ה' עֲבָרְתוֹ וְלֹא כֵן בְּדִיו, רַבִּי חֲנִינָא בֶר פֶּפְא וְרַבִּי סִימוֹן וְרַבְּנָן, רַבִּי חֲנִינָא אָמַר תְּחַלֵּת עֲבוּרָה שְׁל מוֹאֵב לֹא הָיָה לְשֵׁם שְׁמִים אֵלָּא לְשֵׁם זְנוּת, שְׁנֵאָמַר **(במדבר כח, א)**: וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּשִׁטִּים וְגו', בְּדִיו לֹא כֵן עָשׂוּ, לְשֵׁם זְנוּת אֵלָּא לְשֵׁם שְׁמִים.

ותעש בדיו לא נאמר, אלא לא כן עשו לשם שמים אלא לשם זנות. וישב ישראל בשטים ויחל העם לזנות, רבנו אמרי תחלת עבודה לשם זנות, וסופה לשם שמים, שנאמר: ותרד הגורן ותעש.

טו ויאכל בעז וישת וייטב לבו, למה וייטב לבו, שברך על מזונו.

דבר אחר, וייטב לבו, שאכל מיני מתיקה אחר המזון, שהיא מרגלת לשון לתורה.

דבר אחר, וייטב לבו, שעסק בדברי תורה, שנאמר (תהלים קיט, עב): טוב לי תורת פיך.

דבר אחר, וייטב לבו, שהיה מבקש אשה, שנאמר (משלי יח, כב): מצא אשה מצא טוב. ויבא לשכב בקצה הערמה, רבי יהודה נשיאה בעא קומי רבי פנחס בר חמא, בעז גדול הדור היה, ואת אמרת בקצה הערמה, אמר לו לפי שהיו אותו הדור שטופים בזמה, והיו נותנין שכר לזנות מן הגרנות, הדא הוא דכתיב (הושע ט, א): אל תשמח ישראל אל גיל פעמים וגו', ואין דרכן של צדיקים לעשות כן, ולא עוד אלא לפי שהצדיקים רחוקים מן הגזל, ועל כן ממונם חביב עליהם.

פרשה ו

א חצות לילה אקום להודות לך על משפטי צדקך (תהלים קיט, סב), רבי פנחס בשם רבי אליעזר בן יעקב כנור ונבל היו נתונים מראשותיו של דוד, וכיון שהיה מגיע בחצות לילה היה עומד ומנגן בהם.

אמר רבי לוי כנור היה תלוי וכו', על משפטי צדקך משפטים שהבאת על פרעה, שנאמר (בראשית יב, יז): וינגע ה' את פרעה נגעים גדלים, וצדקות שעשית עם אברהם ושרה.

דבר אחר, על משפטי צדקך, משפטים שהבאת על המצריים, וצדקות אשר עשית עם אבותינו במצרים, שלא היה בידם מצוות להתעסק בהם ויגאלו, ונתת להם שתי מצוות שיתעסקו בהם ויגאלו, ואלו הן: דם פסח ודם מילה.

אמר רבי לוי באותו הלילה נתערב דם הפסח עם דם המילה, שנאמר [\(יחזקאל טו, ט\)](#): ואעבר עליך ואראך מתבוססת בדמך ואמר לך בדמך חיי ואמר לך בדמך חיי.

דבר אחר, על משפטי צדקה, משפטים שהבאת על עמונים ומואבים, וצדקות שעשית עם זקני ועם זקנתי, שאלו החיש לה קללה אחת מאין הייתי בא, ונתת בלב וברכה, שנאמר: ברוכה את לה' בתי. [\(משלי כט, כה\)](#): חרדת אדם יתן מוקש ובוטח בה' ישגב, רבי עקיבא הוה סליק לרומי אמר לבר בייתיה אזל זבון לי חדא מילא דשוויא מן שוקא, אזל ואייתי ליה ציפריו, אמר לו מפני מה שהית לצוד, אמר לו מפני שהן מחרידות את האדם, קרא עליו מקרא זה: חרדת אדם יתן מוקש, חרדה שהחריד יעקב ליצחק, דכתיב [\(בראשית כז, לג\)](#): ויחרד יצחק חרדה, ובדין היה שיקללנו, אלא: ובוטח בה' ישגב, נתת בלב וברכו, שנאמר [\(בראשית כז, לג\)](#): גם ברוך יהיה. חרדה שהחרידה רות לבעז, דכתיב: ויחרד האיש וילפת, ובדין הוא שיקללנה, אלא: ובוטח בה' ישגב, נתת בלב וברכה, שנאמר: ברוכה את לה' בתי. וילפת לפתתו כחזזית, התחיל ממשמש בשערה, אמר רוחות אין להם שער, אמר לה מי את, רוח או אשה, אמרה אשה. פנויה את או אשת איש, אמרה לו פנויה. טמאה את או טהורה, אמרה לו טהורה. והנה אשה טהורה מכל הנשים שכבת מרגלותיו, שנאמר: ויאמר מי את ותאמר אנכי רות אמתך וגו'.

אמר רבי ברכיה ארורים הרשעים, להלן כתיב [\(בראשית לט, יב\)](#): ותתפשהו בבגדו לאמר שכבה עמי. אבל הכא ופרשת כנפך על אמתך.

ב ויאמר ברוכה את לה' בתי היטבת חסדך וגו' [\(רות ג, ט\)](#), רבי יוחנן וריש לקיש ורבנן, רבי יוחנן אמר, לעולם אל ימנע אדם עצמו מלילך אצל זקן לברכו, בעז היה בן שמונים שנה ולא נפקד, כיון שהתפללה עליו אותה צדקת מיד נפקד, שנאמר: ותאמר נעמי ברוך הוא לה'. ריש לקיש אמר רות בת ארבעים שנה היתה ולא נפקדה, כיון שנשאת למחלוך, וכיון שהתפלל עליה אותו צדיק, נפקדה, שנאמר: ויאמר ברוכה את לה' בתי. ורבנן אמרין שניהם לא נפקדו אלא מברכותיהן של צדיקים, שנאמר: ויאמרו כל העם אשר בשער והזקנים עדים יתן ה' את האשה. היטבת חסדך האחרון מן הראשון וגו', אמר רבי שמואל בר רב יצחק, האשה אוהבת בחור מסכן מזקן עשיר.

ג ועתה בתי אל תראי. ועתה כי אמנם כי גאל אנכי וגם יש גאל קרוב ממני [\(רות ג, יא, יב\)](#), רבנן ורבי יהושע בן לוי, רבנן סבירין טוב ואלימלך ובעז אחים היו, ורבי יהושע אמר שלמון ואלימלך וטוב היו אחים. אתיבון ליה והא כתיב: אשר לאחינו לאלימלך, אמר להם אין אדם נמנע לקרא לדודו אחיו.

ד ליני הלילה (רות ג, יג), הלילה הזו את לנה בלא איש, ואין את לנה לילה אחרת בלא איש. והיה בבקר אם יגאלך טוב יגאל ואם לא יחפץ לגאלך וגו', רבי מאיר הנה יתיב ודריש בהדין מדרשא דטבריא והוה אלישע רביה גזיז בשוקא רכיב על סוסיא בשבתא, אמרו לרבי מאיר הא אלישע רבך אתי גזיז בשוקא, נפק לגביה, אמר ליה במה הויתא עסיק, אמר ליה (איוב מב, יב): וה' ברך את אחרית איוב מראשתו. אמר ליה ומה אמרת ביה, אמר ליה, ברך, שהכפיל לו את ממונו. אמר ליה עקיבא רבך לא היה אומר כן, אלא, וה' ברך את אחרית איוב מראשתו, בזכות תשובה ומעשים טובים שהיו בידו מראשתו. אמר ליה ומה את אמרת תובן (קהלת ז, ח): טוב אחרית דבר מראשתו. אמר ליה ומה את אמרת ביה, אמר ליה יש לך אדם שהוא קונה סחורה בנערותו והוא מכסיד ובזקנותו והוא משתפר בה.

דבר אחר, טוב אחרית דבר מראשתו, יש לך אדם שעושה מעשים רעים בנערותו ובזקנותו עושה מעשים טובים.

דבר אחר, טוב אחרית דבר מראשתו, יש לך אדם שהוא למד תורה בנערותו ומשפח, ובזקנותו הוא חוזר עליה, הוי טוב אחרית דבר מראשתו. אמר ליה עקיבא רבך לא כף אמר, אלא, טוב אחרית דבר כשהוא טוב מראשתו. ובי הנה מעשה, אבויה אבי היה מגדולי הדור וכשבא למולני קרא לכל גדולי ירושלים, וקרא לרבי אליעזר ולרבי יהושע עמיהם, וכשאכלו ושתו שרון אילין אמרין מזמורים ואילין אמרין אלפבתרין.

אמר רבי אליעזר לרבי יהושע אילין עסקין בדידהון ואנן לית אנן עסקין בדידן, התחילו בתורה ומן התורה לנביאים ומן הנביאים לפתובים והיו הדברים שמחין בנתינתן מסיני והאש מלהטת סביבותיהן, עקר נתינתן לא מסיני נתנו באש, שנאמר (דברים ד, יא): וההר בער באש עד לב השמים, אמר הואיל וכן הוא גדול כחה של תורה, הן היה אם מתקנים לי הריני נותנו לתורה, ועל ידי שלא היתה פגנת מחשבתו לשם שמים לא נתקיימה בי תורת. ומה את אמרת (איוב כח, יז): בלא יערכנה זהב וזכוכית, אמר ליה ואת מה אמרת ביה, אמר ליה אלו דברי תורה שקשין לקנות ככלי זהב ונחין לאבד כזכוכית. אמר לו עקיבא רבך לא אמר כן, אלא מה כלי זהב וזכוכית אם נשברו יש להם תקנה, אף תלמיד חכם שאבד משנתו יכול לחזר עליה, אמר ליה חזר לך, אמר ליה למה, אמר ליה עד כאן תחום שבת. אמר ליה מנן את ידע, אמר מטלפי סוסי שקבר הלך אלפים אמה. אמר ליה וכל הדא חכמתא אית בך ולית את חזר בך. אמר ליה לית בחילי. אמר ליה למה, אמר ליה רוכב הייתי על הסוס ומטיל אחורי בית הכנסת ביום הכפורים שחל להיות בשבת, ושמעתי בת קול מפוצצת ואמרת (ירמיה ג, כב): שובו בנים שובבים, (מלאכי ג, ז): שובו אלי ואשובה אליכם, חוץ מאלישע בן אבויה שהיה יודע כחי ומרד בי. ומהיכן היה לו המעשה הזה, אמרו פעם אחת היה יושב ושונה בבקעת גינוסר וראה אדם

אָחַד שְׁעֵלָה לְרֹאשׁ הַדֶּקֶל וְנִטַּל הָאֵם עַל הַבְּנִים וַיֵּרֶד בְּשָׁלוֹם, בְּמוֹצָאֵי שַׁבַּת
רָאָה אָדָם אַחֵר שְׁעֵלָה לְרֹאשׁ הַדֶּקֶל וְנִטַּל הַבְּנִים וְשָׁלַח אֶת הָאֵם וַיֵּרֶד
וְהַפִּישׁוּ נַחֲשׁ וּמֵת, אָמַר, כְּתִיב [\(דברים כב, ז\)](#): שָׁלַח תִּשְׁלַח אֶת הָאֵם וְאֶת
הַבְּנִים תִּקַּח לָךְ לְמַעַן יֵיטֵב לָךְ וְהֶאֱרַכְתָּ יָמִים, הֵיכָן טוֹבוֹ שֶׁל זֶה וְהֵיכָן
אֲרִיכוֹת יָמִים שֶׁל זֶה, וְלֹא יָדַע שְׁדַרְשָׁה רַבִּי עֲקִיבָא בְּצַבּוּרָא, לְמַעַן יֵיטֵב
לָךְ בְּעוֹלָם שְׁפָלוֹ טוֹב, וְהֶאֱרַכְתָּ יָמִים לְעוֹלָם שְׁפָלוֹ אַרְךָ. וַיֵּשׁ אוֹמְרִים עַל
יְדֵי שְׂרָאָה לְשׁוֹנוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה הַנְּחֻתָּוִים נִתְּנוּ בְּפִי הַכֶּלֶב, אָמַר אִם הִלְשׁוֹן
שְׁיַגַּע בַּתּוֹרָה כָּל יָמָיו כָּךְ, לְשׁוֹן שְׂאִינוֹ יוֹדַע וְאִינוֹ יִגַּע בַּתּוֹרָה עַל אַחַת כַּמָּה
וְכַמָּה, אָמַר אִם כֵּן לֹא מִתֵּן שְׂכָר לְצַדִּיקִים וְלֹא תַחֲתִית הַמֵּתִים. וַיֵּשׁ
אוֹמְרִים עַל יְדֵי שְׁכָשְׁהִיתָה אִמּוֹ מְעַבְרַת בּוֹ עֲבָרָה עַל בְּתִי עֲבוּדַת כּוֹכָבִים
וְהַרְיַחָה וְנִתְּנוּ לָהּ מֵאוֹתוֹ הַמִּין וְאֶכְלָה וְהָיָה מִפְּעַפֵּעַ בְּכַרְסָה כְּאֲרִיסָה שֶׁל
חֲכִינָה. לְאַחַר יָמִים חָלָה אֱלִישָׁע בֶּן אֲבוּיָה, אֶתוֹן וְאֶמְרִין לְרַבִּי מֵאִיר
אֱלִישָׁע רַבֵּךְ חוֹלָה, אֲזַל לְגַבְיָה, אָמַר לִיָּה חֹזֵר בָּךְ, אָמַר לִיָּה וְעַד כַּדּוֹן
מִקְבָּלִין, אָמַר לִיָּה וְלֹא כְתִיב [\(תהלים צ, א\)](#): תָּשֵׁב אֲנוּשׁ עַד דְּכָא, עַד דְּכַדּוּכָה
שֶׁל נֶפֶשׁ, בְּאוֹתָהּ שְׁעָה בְּכָה אֱלִישָׁע בֶּן אֲבוּיָה וּמֵת. וְהָיָה רַבִּי מֵאִיר שְׂמַח
וְאָמַר דּוּמָה שְׂמַתוּדָה תִּשׁוּבָה נִסְתַּלַּק רַבִּי, וְכִינּוֹן שְׁקַבְרוּהוּ בְּאַתָּה הָאוּר
לְשָׂרָף אֶת קַבְרוֹ, אֶתוֹן וְאֶמְרִין לִיָּה לְרַבִּי מֵאִיר קָבַר רַבֵּךְ נִשְׂרָף, יֵצֵא וּפְרַשׁ
טְלִיתוֹ עָלֶיָּה, אָמַר לִיָּה: לִינִי הַלִּילָה בְּעוֹלָם הַזֶּה שְׁפָלוֹ לִילָה, וְהָיָה בְּבִקְרָה
אִם יִגְאָלְךָ טוֹב יִגְאָל. וְהָיָה בְּבִקְרָה בְּעוֹלָם שְׁפָלוֹ טוֹב, אִם יִגְאָלְךָ טוֹב יִגְאָל,
זֶה הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׁנֵאמַר [\(תהלים קמה, ט\)](#): טוֹב ה' לְכָל. וְאִם לֹא יַחְפֹּץ
לְגִאָלְךָ וְיִגְאָלְתִּיךָ אֲנֹכִי חֵי ה' שְׁכָבִי עַד הַבֶּקֶר, וְדַמְכַת לָהּ. אָמְרוּן לִיָּה, רַבְּנוּ,
לְעֵלְמָא דְאַתִּי אִין אֶמְרִין לָךְ מָה אֶתְּ בְּעֵי אֲבוּיָה אוֹ רַבֵּךְ, מָה תֵּימָא, אָמַר,
אַבָּא, וּבִתְרַךְ כֵּן רַבִּי. אֶמְרִין לִיָּה וְשִׁמְעוּן לָךְ אִינוּן, אָמַר לְהוֹן וְלֹאֹ מִתְּנִיתָא
הִיא מְצִילִין תִּיק הַסֵּפֶר עִם הַסֵּפֶר וְתִיק הַתְּפִלִּין עִם הַתְּפִלִּין, מְצִילִין
אֱלִישָׁע בְּזִכּוֹת תּוֹרָתוֹ. לְאַחַר יָמִים בָּאוּ בְּנוֹתָיו וְתוֹבְעוֹת צְדָקָה אֲצֵל רַבְּנוּ,
אָמַר [\(תהלים קט, יב\)](#): אֵל יְהִי לּוֹ מִשְׁךְ חֶסֶד וְאֵל יְהִי חוּנְן לִיתוּמִי, אֶמְרִין רַבִּי
לֹא תִסְתַּכַּל בְּעוֹבְדוֹהִי תִסְתַּכַּל לְאוֹרֵייתִיהָ, בְּאוֹתָהּ שְׁעָה בְּכָה רַבִּי וְגִזַּר
עָלֶיהוֹן שְׁיִתְּפָרְנְסוּ, אָמַר מִי שֶׁלֹּא הִיתָה תּוֹרָתוֹ לְשֵׁם שְׁמַיִם כָּךְ הֶעֱמִיד, מִי
שֶׁתּוֹרָתוֹ לְשֵׁם שְׁמַיִם עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

אָמַר רַבִּי יוֹסִי שְׁלֶשָׁה הֵן שְׂפָא יֵצְרוּן לְתַקְפָּן וְנִזְדַּרְזוּ עָלָיו כָּל אֶחָד וְאֶחָד
בְּשַׁבּוּעָה, וְאֵלוֹ הֵן, יוֹסֵף, וְדוֹד, וּבְעֵז. יוֹסֵף דְּכְתִיב [\(בראשית לט, ט\)](#): וְאִיךָ
אֶעֱשֶׂה הָרָעָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת. רַבִּי חוּנְיָא בְּשֵׁם רַבִּי אִידִי כְּלוּם קָרִיא חֶסֶר,
וְחֻטְאֵתִי לְאַלְהִים, וְחֻטְאֵתִי לְה' אִין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא וְחֻטְאֵתִי לְאַלְהִים,
[אם חטאתי אני עושה לאלהים, ולא אלהים עושה] [נשבע ליצרו] וְאָמַר לְאַלְהִים אִינִי
חוּטָא וְאִינִי עוֹשֶׂה הָרָעָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת. דְּדוֹד מַנִּין, שְׁנֵאמַר [\(שמואל א כו, ז\)](#):
וַיֹּאמֶר דְּדוֹד חֵי ה' כִּי אִם ה' יִגְפָּנוּ, לְמִי נִשְׁבַּע, רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר
נַחֲמָן, רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר לִיצְרוֹ נִשְׁבַּע, וְרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָן אָמַר לְאַבְיָשִׁי
בֶּן צְרוּיָה נִשְׁבַּע, אָמַר לוֹ חֵי ה' אִם תִּגַּע בּוֹ שְׂאֲנֹכִי מְעַרְבֵב דְּמָךְ עִם דְּמוֹ.
בְּעֵז מַנִּין, שְׁנֵאמַר: חֵי ה' שְׁכָבִי עַד הַבֶּקֶר, רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי חוּנְיָא, רַבִּי
יְהוּדָה אָמַר כָּל אוֹתוֹ הַלִּילָה הָיָה יֵצְרוֹ מִקְטָרְגוֹ וְאוֹמַר, אֶת פְּנוּי וּמְבִקֵּשׁ
אִשָּׁה וְהִיא פְּנוּיָה וּמְבִקֵּשֶׁת אִישׁ עֲמֵד וּבְעֵלָה וְתַהֲיָה לָךְ לְאִשָּׁה, וְנִשְׁבַּע
לִיצְרוֹ וְאָמַר חֵי ה' שְׂאִינִי נוֹגַע בָּהּ, וְלְאִשָּׁה אָמַר שְׁכָבִי עַד הַבֶּקֶר אִם יִגְאָלְךָ

טוב יגאל. ורבי חוננא אמר, כתיב (משלי כד, ה): גבר חכם בעוז, גבר חכם בעוז, גבר חכם בעוז, ואיש דעת מאמץ כח, שנזדרז על יצרו בשבועה.

פרשה ז

א ותשכב מרגלותיו עד הבקר (רות ג, יז), אמר רבי ברכיה בטרם יכיר איש בטרם כתיב, מלמד שנשתתתה שש שעות כמנן הוי"ו. ויאמר אל ינדע כי באה האשה הגרן, למי אמר, אמר רבי מאיר לבן ביתו. רבי חוננא ורבי ירמיה בשם רבי שמואל בר רב יצחק, כל אותו הלילה היה בעז שטוח על פניו ואומר, רבון העולמים גלוי וידוע לפניך שלא נגעתי בה, כן יהי רצון מלפניך אל ינדע כי באה האשה הגרן, ולא יתחלל בי שם שמים.

ב ויאמר הבי המטפחת אשר עליך (רות ג, טו), הבה כתיב, מלמד שהיה מדבר עמה בלשון זכר שלא ירגיש בו בריה, ואחזי בה, מלמד שחגרה מתניה כזכר. וימד שש שערים וישת עליה, אמר רבי סימון דרש בר קפרא בצפורי, וכי יש דרכו של מלך לשא לו אשה בשש שעורים, או דרכה של אשה להנשא בשש סאין, אמר רבי יהודה בר רבי סימון בזכות וימד שש שעורים וישת עליה, זכה ועמדו ממנה ששה צדיקים, וכל אחד ואחד בהן שש מדות, דוד, חזקיהו, יאשיהו, חנניה, מישאל, ועזריה, דניאל, ומלך המשיח. דוד, שנאמר (שמואל א טז, יח): ידע נגן בכנור וגבור חיל ואיש מלחמה ונבון דבר ואיש תאר וה' עמו. חזקיהו, שנאמר (ישעיה ט, י): למרבה המשרה ולשלום אין קץ על כסא וגו', ויקרא שמו פלא יועץ אל גבור אבי עד שר שלום. ואיכא דאמרי לסרבה המשרה כתיב חסר מ"ם. יאשיהו, שנאמר (ירמיה יז, ח): והיה כעץ שתול על מים ועל יובל ישלח שרשיו וגו'. חנניה מישאל ועזריה, שנאמר (דניאל א, ד): ילדים אשר אין בהם כל מאום וטובי מראה וגו'. דניאל, שנאמר (דניאל ה, יב): כל קבל די רוח ותירה בה. מלך המשיח, שנאמר (ישעיה יא, ב): ונחה עליו רוח ה' רוח חכמה וגו'.

ג ויבא העיר. ולא היה צריך למימר אלא ותבא העיר, ואת אמרת ויבא העיר, אלא מלמד שהיה מהלך עמה שלא יפגעו בה אחד מן הבחורים.

ד ותבא אל חמותה ותאמר מי את בתי (רות ג, טז), וכי לא היתה מכירה, אלא אמרה לה מה את פנויה או אשת איש. אמרה לה פנויה. ותגד לה את כל אשר עשה לה האיש.

ה ותאמר שש השערים האלה נתן לי וגוי' (רות ג, יז), אמר רבי אלכסנדר רי בכל מקום שנכנסו ישראל לא יצאו ריקניו, בבזת מצרים לא יצאו ריקניו, בבזת סיחון ועוג לא יצאו ריקניו, בבזת שלשים ואחד מלכים לא יצאו ריקניו, נאמר ריקם במצרים, שנאמר (שמות ג, כא): והיה כי תלכון לא תלכו ריקם, ונאמר בעולי רגלים (שמות כג, טו): ולא יראו פני ריקם, ונאמר ריקם בצדיקים, שנאמר: כי אמר אלי אל תבואי ריקם אל חמותי, לא כריקם שנאמר במצרים, ריקם שנאמר בצדיקים, אלא כריקם שנאמר בעולי רגלים, כי הא דתנינו תמן, הראיה, שתי כסף, והחגיגה, מעה כסף.

ו ותאמר שבי בתי (רות ג, יח), רבי הונא בשם רבי שמואל בר רב יצחק, הצדיקים הו' שלהו, הו', ולאו שלהו, לאו, שנאמר: כי לא ישקט האיש כי אם כלה הדבר היום.

ז ובעז עלה השער וישב שם והנה הגאל עבר אשר דבר בעז (רות ד, א), מה לאחורי תרעא הנה קאים, אמר רבי שמואל בר נחמן, אפלו היה בסוף העולם הטיסו הקדוש ברוך הוא והביאו לשם, כדי שלא יהא אותו צדיק יושב ומצטער מתוך ישובו.

אמר רבי ברכיה, כך דרשו שני גדולי עולם, רבי אליעזר ורבי יהושע, רבי אליעזר אומר בעז עשה את שלו, ורות עשתה את שלה, ונעמי עשתה את שלה, אמר הקדוש ברוך הוא, אף אני אעשה את שלי. ויאמר סורה שבה פה פלני אלמני, רבי יהושע אומר פלני אלמוני שמו, רבי שמואל בר נחמן אמר אלם היה מדברי תורה, אמר הראשונים לא מתו אלא על ידי שנטלו אותו, ואני הולך לטלה, חס לי לטלה, לית אנא מערבב זרעיתתי, איני מערב פסלת בבני, ולא היה יודע שכבר נתחדשה הלכה עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית.

ח ויקח עשרה אנשים מזקני העיר וגוי' (רות ד, ט), אמר רבי אלכסנדר רי מיפן שאין רשות לקטן לישוב עד שיתן לו הגדול רשות.

אמר רבי פנחס, מיפן לבית זה שהו ממנין זקנים בבית המשפאות שלהן. אמר רבי אלעזר ברבי יוסי מפאן לברכת חתנים בעשרה.

אמר רבי יודן בן פזי, לא סוף דבר בחור לבתולה, אלא אפלו אלמן לאלמנה עד שתהיה בעשרה.

ט ויאמר לגאל חלקת השדה אשר לאחינו לאלימלך, ואני אמרתי אגלה אונד לאמר, אם תגאל גאל (רות ד, ט), לגואל אמר (רות ד, ט): ואם לא יגאל, לבית דין אמר. הגידה לי ואדעה, שא תאמר יש לי אשה ויש לי בנים הריני

כּוֹנֶסָה לְתוֹךְ בֵּיתִי עַל מְנַת שְׁלֵא אֶזְקֶק לָהּ. כִּיּוֹן שֶׁשָּׁמַע הַגּוֹאֵל כּוֹן, אָמַר וַדַּאי דְּהִיא אֶזְלַת רוּת.

י וַיֹּאמֶר בְּעֵז בְּיוֹם קְנוּתָךְ הַשְּׂדֵה מִיַּד נַעֲמִי וַיֵּמַת רוּת הַמוֹאֲבִיָּה אֵשֶׁת הַמֵּת קְנִיתָ [\(רוּת ד. ה.\)](#), קְנִיתִי כְּתִיב, וְהָא מְסִיעָא לְהֵיחָא דְאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָן אֵלֶם הָיָה מְדַבְּרֵי תוֹרָה, אָמַר הָרֵאשׁוֹנִים לֹא מֵתוּ אֶלָּא עַל יְדֵי שְׁנִטְלוּ אוֹתָן וְאִנִּי הוֹלֵךְ לְטַלְהָ, חָס לִי לְטַלְהָ, לִית אֲנָא מְעַרְבָב זְרַעֵייתִי אִינִי מְעַרְב פְּסַלְת בְּבִנִי, וְלֹא הָיָה יוֹדַע שְׁכַבְר נִתְחַדְּשָׁה הַלְכָה עִמּוֹנִי וְלֹא עִמּוֹנִית מוֹאֲבִי וְלֹא מוֹאֲבִית.

יא וְזֹאת לְפָנִים בְּיִשְׂרָאֵל עַל הַגְּאֻלָּה וְעַל הַתְּמוּנָה לְקַיִם כָּל דְּבַר [\(רוּת ד. ז.\)](#), רַבִּי חֲנִינָא פְּתַר קְרָא בְּיִשְׂרָאֵל, בְּגוּ אַפִּיָּא דְיִשְׂרָאֵל לְשַׁעְבֵּר הָיוּ מְקַלְסִין עַל הַגְּאֻלָּה, שְׁנַאֲמַר [\(שְׁמוֹת טו. ב.\)](#): זֶה אֵלֵי וְאַנְהוּ, וְעַכְשָׁיו עַל הַתְּמוּנָה, שְׁנַאֲמַר [\(תְּהִלִּים קו. כ.\)](#): וַיִּמְרוּ אֶת כְּבוֹדֶם בְּתַבְנִית שׁוֹר אֲכַל עֵשֶׂב, אֵין לָךְ מְנוּל וּמִשְׁקָץ וּמִשְׁנֵה כְּשׁוֹר בְּשַׁעָה שְׁאוּכַל עֵשֶׂב. בְּרֵאשׁוֹנָה הָיוּ קוֹנִין בְּמִנְעַל וּבְסַנְדַּל, שְׁנַאֲמַר: שְׁלַף אִישׁ נַעְלוֹ, חֲזְרוּ לְהִיּוֹת קוֹנִין בְּקַצְצָה, וּמַהוּ דִין קַצְצָה, אָמַר רַבִּי יוֹסִי בַר אָבִין כָּל מִי שֶׁהוּא מוֹכֵר שְׂדֵהוּ לְגוֹי הָיוּ קְרוּבִיו מְבִיאִין חֲבִיּוֹת מְלֵאוֹת קְלִיּוֹת וְאַגּוּזִים וּמִשְׁבְּרִין בְּפָנֵי הַתְּיַנּוּקוֹת וְהַתְּיַנּוּקוֹת מְלַקְטִין וְאוֹמְרִים נְקַצֵּץ פְּלוּנִי מְאַחֲזָתוּ. הַחֲזִירָה, הָיוּ אוֹמְרִים חֲזַר פְּלוּנִי לְאַחֲזָתוּ. כֵּן, כָּל מִי שֶׁנוֹשֵׂא אִשָּׁה שְׁאִינָה הוֹגֵנַת לוֹ הָיוּ הַקְּרוּבִים מְבִיאִין חֲבִיּוֹת מְלֵאוֹת קְלִיּוֹת וְאַגּוּזִים וּשְׁוֹבְרִין לְפָנֵי הַתְּיַנּוּקוֹת וְהַתְּיַנּוּקוֹת מְלַקְטִין וְאוֹמְרִין אָבוּד פְּלוּנִי מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ. גְּרַשָּׁה, הָיוּ אוֹמְרִין חֲזַר פְּלוּנִי לְמִשְׁפַּחְתּוֹ. חֲזְרוּ לְהִיּוֹת קוֹנִין בְּמִנְעַל וּבְסַנְדַּל, שְׁלַף אִישׁ נַעְלוֹ וְנָתַן לְרַעְהוּ, חֲזְרוּ לְהִיּוֹת קוֹנִים בְּכֶסֶף וּבְשֶׁטֶר וּבְחִזְקָה, וּשְׁלִשְׁתָּן כְּתוּבִין בְּפִסּוּק אֶחָד [\(ירמיה לב. מד.\)](#): שְׁדוֹת בְּכֶסֶף יִקְנוּ, הָרִי כֶסֶף. וְכְתוּב בְּסִפְר וְחַתוּם, הָרִי עֲדֵי הַשֶּׁטֶר. [\(ירמיה לב. מד.\)](#): וְהָעַד עֲדִים, הָרִי עֲדֵי חִזְקָה. רַבִּי יוֹסִי בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן, אֵין כֶּסֶף נְקִינִית פְּחוֹת מִשְׁוֵה פְּרוּטָה כֶּסֶף, וְאֵין קְרַקַע נְקִינִית בְּפָחוֹת מִשְׁוֵה פְּרוּטָה. מְלִתִּיהָ דְרַבִּי חֲנִינָא פְּלִיגָא, דְאָמַר רַבִּי חֲנִינָא כָּל שְׁקֵלִים שְׁנַאֲמָרוּ בְּתוֹרָה, סָלְעִים. וּבְנִבְיָאִים, לִיטְרִין. וּבְכְתוּבִים, קְנִטְרִין.

אָמַר רַבִּי יוֹדָן בֶּן פִּזִּי חוּץ מִשְׁקֵלֵי עֶפְרוֹן שֶׁהָיוּ קְנִטְרִין, וְלֹא דְמִי, הֵכָא כְּתִיב כֶּסֶף, וּמַה דְאָמַר רַבִּי חֲנִינָא, שְׁקֵלִים. וְדִלָּא כְּרַבִּי אֶלְיָעָזֵר שֶׁהָיָה רַבִּי אֶלְיָעָזֵר אוֹמֵר הַלּוּךְ קָנָה, דְּתַנִּי אִם הַלּוּךְ בְּשְׂדֵה בֵּין לְאַרְכָּה בֵּין לְרַחְבָּהּ, קָנָה עַד מְקוֹם שֶׁהַלּוּךְ, כְּדַבְּרֵי רַבִּי אֶלְיָעָזֵר. וְחַכְמִים אוֹמְרִים לֹא קָנָה עַד שְׁיַחְזִיק, וְהַכֹּל מוֹדִים בְּמוֹכֵר שְׂדֵהוּ לְחֻבְרוֹ כִּיּוֹן שֶׁהַלּוּךְ קָנָה.

יב וַיֹּאמֶר הַגַּאֵל לְבַעַז קָנָה לָךְ וַיִּשְׁלַף נַעְלוֹ [\(רוּת ד. ח.\)](#), נַעְלוֹ שֶׁל מִי, רַב וְלוֹי, חַד אָמַר נַעְלוֹ שֶׁל בַּעַז, וְחֲרִינָא אָמַר נַעְלוֹ שֶׁל גּוֹאֵל, נִרְאִין הַדְּבָרִים כְּמֵאן דְאָמַר נַעְלוֹ שֶׁל בַּעַז, שֶׁדְּרָךְ הַלּוּקַח לְהִיּוֹת נוֹתֵן עֲרַבּוֹן. וְדְכוּוֹתָהּ [\(מַלְכִים א יא.\)](#) **ב**: וַיִּתְפֹּשׂ אַחֲיָה בְּשַׁלְמָה הַחֲדָשָׁה וּגּוֹי, שְׁמֵלְתוֹ שֶׁל מִי, רַב וְלוֹי חַד אָמַר שְׁמֵלְתוֹ שֶׁל יִרְבָּעָם, וְחֲרִינָא אָמַר שְׁמֵלְתוֹ שֶׁל אַחֲיָה, אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר

נחמן מסתברא כמאן דאמר שמלתו של אחיה, שדרך הצדיקים להיות קורעים בשעה שמחלקת במלכות בית דוד. ודכוותה (שמואל א טו, כז): ויסב שמואל ללכת ויחזק בכנף מעילו ויקרע, מעילו של מי, רב ולוי חד אמר מעילו של שאול, וחריןא אמר מעילו של שמואל, ומסתברא כמאן דאמר כנף מעילו של שמואל, שדרך הצדיקים להיות קורעים בשעה שאין נטיעתן משפחת. ודכוותה (דברי הימים ב יג, כ): ולא עצר כח ירבעם, אמר רבי שמואל את סבור שירבעם הוא שנגף לא נגף אלא אביה, ולמה נגף אביה, על ידי שהעביר הכרת פניהם של ישראל, שנאמר (ישעיה ג, ט): הכרת פניהם ענתה בם. רבי אחא אמר על ידי שהעמיד עליהם שומרים שלשה ימים שנשתנו צורתן, דתנינן אין מעידין על פרוצין פנים עם החטם, רבי יוחנן וריש לקיש, רבי יוחנן אמר על ידי שחסדן ברבים, שנאמר (דברי הימים ב יג, ח): ועמכם עגלי זהב. ריש לקיש אמר על ידי שבזה כבוד אחיה השילוני, שנאמר (דברי הימים ב יג, ז): ויקבצו עליו אנשים רקים בני בליעל, קרא לאחיה השילוני בן בליעל. ורבנן אמרי על ידי שבאת עבודת כוכבים על ידו ולא בערה, הדא הוא דכתיב (דברי הימים ב יג, יט): וירדף אביה אחר ירבעם, וכתיב (מלכים א יב, כט): וישם את האחד בבית אל, והרי הדברים קל וחמר ומה אם המלך שמונה את המלך נגפו הכתוב, הדיוט שהוא מונה את ההדיוט על אחת כמה וכמה.

יג ויאמרו כל העם אשר בשער וגו' (רות ד, יא), אמר רבי ברכיה רב מסבין משל לאה, לפיכך הוא עושה את רחל עקר.

אמר רבי אבא בר כהנא רחל היתה עקרו שלו, שנאמר (בראשית כט, לא): ורחל עקרה, עקר. תני רבי שמעון בר יוחאי, לפי שאמרו דברים כנגד רחל, לפיכך נקראו בנים לשמה, דכתיב (ירמיה לא, יד): רחל מבכה על בניה. ולא סוף דבר לשמה, אלא אפלו לשם בנה, שנאמר (עמוס ה, טו): אולי יחנן ה' שארית יוסף. ולא סוף דבר לשם בנה, אלא אפלו לשם בן בנה, שנאמר (ירמיה לא, יט): הבן יקיר לי אפרים אם ילד שעשועים.

יד ויהי ביתך כבית פרוץ (רות ד, יב), אמרו כל בנים שהקדוש ברוך הוא עתיד לתן להם יהיו מן הצדקת הזו. ודכוותה (בראשית כה, כא): ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו כי עקרה היא, מהו לנכח אשתו, אלא מלמד שהיה יצחק שטוח כאן ורבקה שטוחה כאן ואומר רבוננו של עולם כל בנים שאתה עתיד לתן לי יהיו מן הצדקת הזו. ודכוותה (שמואל א ב, כ): וברך עלי את אלקנה ואת אשתו, אמר בנים שעתיד הקדוש ברוך הוא לתן להם יהיו מן הצדקת הזו. ויקח בעז את רות ותהי לו לאשה, אמר רבי שמעון בן לקיש, עקר מוטרין לא היה לה, וגלף לה הקדוש ברוך הוא עקר מוטרין.

טו ותאמרנה הנשים אל נעמי ברוך ה' אשר לא השבית להם גאל היום (רות ד, ט), מה היום הזה רודה ברכיע, כך יהא בזרעו, רודה ושליט בישראל לעולם.

אמר רבי חונאי מברכותיהן של נשים לא נתקעקעה ביצתו של דוד בימי עתליהו. ורבי תנחומא בשם רבי שמואל אמר שמה פתיב (בראשית יט, לב): ונחיה מאבינו זרע, אין פתיב פאן בן, אלא זרע, אותו הזרע שהוא פא ממקום אחר, ואיזה זה, זה מלך המשיח.

טז והיה לך למשיב נפש ולכלכל את שיבתך וגוי (רות ד, טו), רבי יהודה ורבי נחמיה, רבי יהודה אומר משבעה ראשי האבות האמורין להלן (דברי הימים א ב, טו): אצם הששי דוד השביעי. רבי נחמיה אמר משבעה המפרשין פאן, פרא, חצרון, רם, עמינדב, נחשון, שלמון, בעז.

פרשה ח

א רבי אבא בר כהנא פתח (תהלים ד, ה): רגזו ואל תחטאו, אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא, עד אימתי הם מתרגזים עלי ואומרים לא פסול משפחה הוא, ולא מרות המואביה הוא. (תהלים ד, ה): אמרו בלבבכם על משכבכם, אף אתם לא באתם משתי אחיות, אתם ראו מה עקרקם, ודומו סלה. ואף תמר שלקחה יהודה זקנכם, לא מפסול משפחה הוא, אלא בתו של שם בן נח, מה אתם יש לכם יוחסים, רבי יעקב בר אביה אמר ארגיז יצרך ואל תחטא. ורבניו אמרין אכעיס יצרך ולא תחטא. אלה תולדות פרא (רות ד, יח), אמר רבי אבא כל מקום שנאמר אלה, פסל את הראשונים, ואלה, מוסיף על הראשונים וכו' [כדאיתא בבראשית רבה פרשה יב עד בשרו שישמעאל עשה תשובה, עד כאן]. וחצרון הוליד את רם (רות ד, יט), ולא ירחמאל היה בן קדמאי (דברי הימים א ב, ט): ובני חצרון אשר נולד את ירחמאל ואת רם ואת כלובי, אלא שנשא אשה כנענית להתעטר בה, דכתיב (דברי הימים א ב, כו): ותהי אשה אחרת לירחמאל ושמה עטרה. ורם הוליד את עמינדב ושלמון, אלא עד פאן עשו סלמות לנשיאים, מכאן ואילך עשו סלמות למלכים. רבי יצחק פתח (תהלים מ, ח): אז אמרתי הנה באתי, שירה הייתי צריך לומר שבאתי, ואין אז אלא שירה, שנאמר (שמות טו, א): אז ישיר משה, מכלל לא יבא הייתי, ובאתי, (תהלים מ, ח): במגלת ספר כתוב עלי, במגלה (איכה א, ז): אשר צוית לא יבאו בקהל לך. בספר (דברים כג, ד): לא יבא עמוני ומואבי, ולא דיו שבאתי, אלא במגלה ובספר כתוב עלי, במגלה, פרא, חצרון, רם, עמינדב, נחשון, בעז, עובד, ישי, דוד. בספר (שמואל א טו, יב): ויאמר ה' קום משחהו כי זה הוא. רבי חונאי אומר פתיב (בראשית ד, כה): כי שת לי אלהים זרע אחר, זרע הבא ממקום אחר, ואיזה זה, זה מלך המשיח. רבי ברכיה ורבי סימון, משל למלך שהיה עובר ממקום למקום ונפלה מרגלית מעל ראשו, עמד המלך וכל פמליא שלו שם, והיו עוברים ושבים אומרים מה

טיבו של מלך וכל פמליא שלו כאן, ראו, אמרו נפלה מרגלית מעל ראשו.
מה עשה צבר את העפר והביא מכברות וכבר את הצבור האחד ולא
מצאה, והשני, ולא מצאה, והשלישי, ומצאה. אמרו מצא המלך את
מרגליתו. כך הקדוש ברוך הוא אמר לאברהם (בראשית יב, א): לך לך,
הייתי מצפה, מה צריך היה לי ליחס שם, ארפכשד, שלח, עבר, פלג, נחור,
תרח, אלא בשבילך (דברי הימים א א, כז): אברהם הוא אברהם, (נחמיה ט, ח):
ומצאת את לבבו נאמן לפניך. כך אמר הקדוש ברוך הוא לדוד, מה צריך
היה לי ליחס פרוץ, חצרון, רם, עמינדב, נחשון, שלמון, בעז, עובד, ישי, לא
בשבילך (תהלים פט, כא): מצאתי דוד עבדי.